PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos
švietimo ir mokslo ministro
2012 m. balandžio 12 d.
įsakymu Nr. V-651

PAGRINDINIO UGDYMO ETNINĖS KULTŪROS BENDROJI PROGRAMA

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Pagrindinio ugdymo etninės kultūros bendroji programa (toliau – Programa) įgyvendina Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose, patvirtintose Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. ISAK-2433 (Žin., 2008, Nr. 99-3848), keliamus tikslus ir ugdo bendrąsias kompetencijas. Etninės kultūros ugdymas yra integrali bendrojo ugdymo dalis, padedanti siekti kultūrinio sąmoningumo ugdymo tikslų – formuoti asmens kompetenciją, kuri reiškiasi mokėjimu pripažinti, gerbti, saugoti kultūrinę įvairovę ir dalyvauti socialiai vertingoje kultūrinės raiškos veikloje. Etnokultūrinis ugdymas taip pat padeda ugdytis darnaus vystymosi nuostatas – būti tolerantiškiems ir pripažinti kultūrų įvairovę, jausti solidarumą su savo bendruomene ir dalyvauti jos gyvenime, prisidėti prie jo tobulinimo.

2. Programoje vartojamos sąvokos apibrėžtos Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (Žin., 1991, Nr. 23-593; 2011, Nr. 38-1804), Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatyme (Žin., 1999, Nr. 82-2414), Lietuvos Respublikos tautinio paveldo produktų įstatyme (Žin., 2007, Nr. 77-3043).

3. Etnokultūrinis ugdymas prioritetiniu pripažintas įvairiuose Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas (Žin., 1997, Nr. 2-16) nustato, kad vidaus politika turi remtis tautinės savimonės ugdymu, valstybė privalo užtikrinti lietuvių tautos etninės kultūros, kultūros savitumo ir papročių, kultūros paveldo išsaugojimą, švietimo sistema turi ugdyti tautinį sąmoningumą, pagarbą kitoms tautoms. Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų įstatymas nurodo vieną iš pagrindinių etninės kultūros valstybinės globos uždavinių – ugdyti brandžios tautinės savimonės asmenybę integruojant etninę kultūrą į švietimo sistemą. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas nustato, kad vienas iš švietimo tikslų yra perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus, laiduoti sąlygas asmens brandžiai tautinei savimonei formuotis, garantuoti tautos, krašto kultūros tęstinumą, jos tapatybės išsaugojimą ir nuolatinį jos vertybių kūrimą. Etninės kultūros plėtros švietimo įstaigose strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. lapkričio 19 d. įsakymu Nr. ISAK-2365 (Žin., 2009, Nr. 138-6089), iškelia uždavinius: pakoreguoti neformaliojo ir formaliojo švietimo turinį bei jo realizavimą reglamentuojančią teisinę bazę įtvirtinant etnokultūrinio ugdymo nuostatas ir realizavimo galimybes, jas įgyvendinantiems mokytojams sukurti švietimo pagalbos sistemą, sudaryti mokiniams prielaidas pasirinkti etninę kultūrą kaip vieną iš neformaliojo švietimo veiklos krypčių.

4. Pasitelkiant etninę kultūrą, ugdomos bendrosios kompetencijos, tautos kultūrine patirtimi grindžiamas kūrybingumas, tradicinės dorovės normos, tautinė ir pilietinė savimonė, pagarba gyvenamajai aplinkai ir Lietuvai, šeimos, bendruomenės ir tautos tradicijoms, savo ir kitų tautų kultūrinėms vertybėms, dvasinis ir fizinis tautos sveikatingumas. Etninės kultūros (apimančios nematerialųjį ir materialųjį kultūros paveldą) ugdymas plėtoja ugdytinių istorinę kultūrinę atmintį, padeda asmeniui suvokti save kaip konkrečios tautos, šeimos, giminės ir etnografinės srities atstovą, stiprina tautines tradicijas švietimo įstaigose. Etninė kultūra puoselėja bendravimo ir darnaus bendruomenės gyvenimo tradicijas, ugdo pozityvią asmens būties pasaulėjautą, žmogaus ir gamtos darną, iš kartos į kartą perduodamą pagarbą gyvybei ir gėriui.

5. Programos paskirtis – sudaryti sąlygas kiekvienam mokiniui įgyti etninės kultūros pagrindus, pažinti jos reiškinių įvairovę, įgyti liaudies kūrybos gebėjimų, perimti tradicines etines ir estetines vertybes.

6. Programa yra pasirenkamoji ir gali būti įgyvendinama mokyklose, vykdančiose mokymą valstybine ar tautinės mažumos kalba, taip pat neformaliojo švietimo mokyklose. Programa yra viena iš priemonių ugdyti mokinių kultūrinį sąmoningumą.

II. ETNINĖS KULTŪROS UGDYMO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

7. Etninės kultūros ugdymo tikslas – padėti mokiniams ugdytis tautinį tapatumą ir etnokultūrinį raštingumą, pažinti ir vertinti savo tautos ir Lietuvos tradicinę kultūrą, suprasti jos gyvybingumą ir nuolatinį atsinaujinimą, sąsajas ir skirtumus su kitomis kultūromis, suvokti save kaip tos kultūros puoselėtoją, ugdytis pasididžiavimą ja ir pagarbą kitoms kultūroms.

8. Etnokultūrinio ugdymo uždaviniai yra siekti, kad mokiniai:

8.1. ugdytųsi tradicijomis grindžiamas dorovines, ekologines ir estetines nuostatas, jaustų atsakomybę dėl savo tautos ir Lietuvos etnokultūrinio paveldo vertybių likimo, jų puoselėjimo ir išsaugojimo ateinančioms kartoms;

8.2. suvoktų etninę kultūrą kaip nuolat atsinaujinantį reiškinį, pasireiškiantį įvairiais būdais (paprotiniu elgesiu, pasaulėžiūra, mitologija, liaudies žinija, papročiais, apeigomis, tautosaka, liaudies muzika, šokiais ir žaidimais, tautodaile, tradiciniais amatais ir kita), šioje įvairovėje sugebėtų at(si)rinkti nepraradusias aktualumo vertybes;

8.3. nuosekliai pažintų ir vertintų savo tautos, gyvenamosios vietovės ir visos šalies tradicinę kultūrą, jos ypatybes ir raidą, sąsajas ir skirtumus su kitomis kultūromis, ugdytųsi pagarbą kitų tautų tradicijoms;

8.4. įgytų etnokultūrinės raiškos gebėjimų, suvoktų liaudies kūrybos, tradicinių amatų ir kitų raiškos formų kūrybinį pradą, nuolatinę kaitą tęsiant tradicijas;

8.5. sąmoningai puoselėtų savo tautos ir krašto etnokultūrines tradicijas šeimoje, bendruomenėje, kūrybiškai pritaikytų savo etnokultūros žinias ir gebėjimus gyvenime.

III. PROGRAMOS STRUKTŪRA

9. Programoje ugdymo turinys pateiktas koncentrais: 5–6, 7–8, 9–10 klasės. Kiekvieno koncentro turinį sudaro santykinai atskirtos, bet ugdymo procese integruojamos dvi veiklos sritys:

9.1. etninės kultūros vertybių bei reiškinių pažinimas ir vertinimas – ugdomosios veiklos sritis, skirta mokinių pažinimo ir gebėjimų ugdymui(si), etnokultūrinio raštingumo pagrindams įgyti – nagrinėjant tradicinę pasaulėžiūrą, šeimos, giminės ir bendruomenės tradicijas, paprotinį elgesį ir tradicinį etiketą, įvairias šventes, papročius ir apeigas, tradicinę aprangą, kulinarinį paveldą, tradicinę ūkinę veiklą, liaudies kūrybą, tarmes ir etnografinių regionų savitumus, kitas etnokultūrines vertybes, jų ypatybes, kilmę, kitimą ir reikšmę žmonių gyvenime, prasmingumą šiuolaikiniame gyvenime. Taikydami įgytas žinias, mokiniai ugdysis gebėjimus suvokti ir tyrinėti etnokultūrinius reiškinius;

9.2. etnokultūrinė raiška skirta mokinių praktinių gebėjimų ugdymui(si), pavyzdžiui, tradicinio dainavimo, muzikavimo, šokimo ir žaidimo, pasakojamosios tradicijos, tarmių, tradicinių amatų, tradicinių švenčių organizavimo, papročių taikymo. Panaudojant įgytas žinias bei gebėjimus, etnokultūrinė raiška mokiniams padės įgyvendinti įvairius tiek tradicinius, tiek savitai interpretuotus kūrybinius darbus. Ši veiklos sritis sudaro sąlygas perimti, skleisti ir perduoti etnokultūrines vertybes, skatina saviraišką, kūrybiškumą bei visuomeniškumą, formuoja motyvaciją pritaikyti įgytus gebėjimus ir inicijuoti etnokultūrinę raišką asmeniniame, šeimos, bendruomenės ir visuomeniniame gyvenime.

10. Įgyvendindami šias dvi veiklos sritis, mokiniai įgis etninės kultūros pagrindus – gebės suvokti savo tautos ir jos kultūros savitumą, sąsajas su kitomis kultūromis, supras senųjų simbolių,

apeigų, papročių ir kitų etninės kultūros reiškinių kilmę, prasmę bei svarbiausias ypatybes, išsiugdys praktinius etnokultūrinės raiškos gebėjimus.

IV. ETNOKULTŪRINIO UGDYMO MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

11. Kaip Programos 1 priede aprašomas esminių mokinių gebėjimų etninės kultūros ugdomosios veiklos srityse augimas pereinant iš vieno koncentro į kitą. Tai gali padėti mokytojui numatyti mokinių gebėjimų raidos nuoseklumą ir tęstinumą, planuoti mokymosi pažangą.

V. ETNOKULTŪRINIO UGDYMO INTEGRAVIMO GALIMYBĖS

12. Programa pratęsia ir plėtoja etnokultūrinį ugdymą, kurio pradmenis mokiniai įgyja ikimokykliniame, priešmokykliniame ir pradiniame ugdyme. Dalis etninės kultūros ugdymo tematikos integruota į pradinio ugdymo bendrąsias programas: šeima, jos švenčių tradicijos, Giminės medis, kai kurios kalendorinės šventės, lietuvių tikėjimo simboliai ir tradicijos, sąsajos su krikščionybe, valstybės simboliai ir praeities paminklai; gimtosios vietovės istorija aptariama dorinio ugdymo ir pasaulio pažinimo programose; senovės žmonių būstas, apranga, darbo įrankiai apibūdinami pasaulio pažinimo programoje; tautosaka kaip išminties ir kūrybos šaltinis nagrinėjama etikos, lietuvių kalbos ir teatro programose; apie įvairius liaudies dainų žanrus kalbama muzikos ir lietuvių kalbos programose, apie liaudies šokį – šokio programoje; tautodailės bruožai, ryšys su papročiais ir sąsajos su profesionaliąja daile aptariami dailės programoje; kitų tautų papročiai ir kūryba nagrinėjama dorinio ir meninio ugdymo programose.

13. Pagrindiniame ugdyme etninės kultūros ugdymas gali apimti visas su mokinių veikla susijusias formaliojo ir neformaliojo švietimo sritis: a) etninės kultūros dalyko ar modulio mokymą 5–10 klasėse; b) etninės kultūros integravimą į kitų mokomųjų dalykų turinį; c) gyvosios tradicijos renginius: kalendorines ir kitas šventes, vakarones, išvykas, žygius ir kita; d) neformalųjį švietimą etninės kultūros kolektyvuose: folkloro ansambliuose, klubuose, amatų būreliuose ir kita ar neformaliojo švietimo mokyklose. Kartu etninė kultūra įvairiomis formomis ir būdais integruojama į mokyklos bendruomenės gyvenimą, socialinę veiklą – taip įgyvendinama mokymosi ir praktinės veiklos šeimoje, mokykloje ir vietos bendruomenėje vienovė.

14. Etninė kultūra dėl savo visa apimančio pobūdžio pasižymi išskirtiniu integralumu, todėl svarbu išnaudoti visas tarpdalykinės integracijos galimybes. Savo turiniu, tikslais ir uždaviniais, gebėjimų ugdymui(si) skirtomis veiklomis etninė kultūra daugiau ar mažiau siejasi su visais mokomaisiais dalykais. Labiausiai su etnokultūriniu ugdymu susiję šie mokomieji dalykai:

14.1. Dorinis ugdymas. Su etikos ir tikybos pamokomis etninės kultūros mokymą sieja bendri uždaviniai – padėti mokiniams išsiugdyti asmeninę ir tautinę savivoką, puoselėti dorines nuostatas šeimoje ir bendruomenėje, gerbti ir toleruoti kitų kultūrų žmonių tradicijas, pažinti, vertinti ir jausti atsakomybę už kultūros, religijos bei gamtos paveldo išsaugojimą. Religinis ugdymas susijęs su etninės kultūros kalendoriniais papročiais ir šventėmis, krikščionybės ir baltų pasaulėžiūros, tikėjimo simboliais, šeimos ir bendruomenės tradicijomis, tautodaile. Dorinis ugdymas siejasi su elgesio ir vertybių, tradicinės etikos ir etiketo, paprotinės teisės, žmogaus gyvenimo ciklo, šeimos, giminės ir tautos santykiais, gamtos ir kultūros, sveikos gyvensenos temomis. Etninė kultūra savo ruožtu teikia daug galimybių skatinti mokinių saviraišką ir dvasingumo raidą.

14.2. Gimtoji kalba. Etninė kultūra tiesiogiai siejasi su gimtosios kalbos, jos įvairovės pažinimu, nacionalinės literatūros suvokimu, kultūros tradicijų plėtojimu. Tautą jungia bendra kalba, kurios įvairovė atsispindi tautos kūryboje, tam tikrų reiškinių ir vertybių įvardijimuose, tarmėse, papročiuose ir apeigose. Tautos etninės kultūros ir tautos kalbos ugdymas turi bendrą tikslą – formuoti asmenybę, gebančią gimtąja kalba perimti kultūros paveldą ir gyvąją tradiciją, kurti tautos kultūrai svarbias vertybes, reikšti savosios egzistencijos prasmę. Nacionalinės literatūros pažinimas pradedamas nuo tautosakos, kurios kūrybiniai principai, įvaizdžiai, ženklai ir kitos ypatybės įkvepia grožinę literatūrą, daro įtaką profesionaliajai kūrybai.

14.3. Istorija. Etninės kultūros pažinimas nagrinėjant kultūrinį kraštovaizdį ir tradicinę architektūrą, tradicinę ūkinę veiklą, tradicinę aprangą, kulinarinį paveldą, liaudies kūrybą ir kitas vertybes padeda geriau suprasti tautos kultūros istoriją, pažinti jos kaitą, skirtingus bruožus atskirais laikotarpiais. Savo ruožtu istorija skatina domėjimąsi etninės kultūros klodais – mitologija, simbolika, apeigomis. Susipažinimas su etninės kultūros istorija, tos kultūros vertybių perėmimas pozityviai veikia asmens nuostatas savo šalies, kultūros ir tautinių vertybių atžvilgiu.

14.4. Pilietiškumo ugdymas. Etninę kultūrą ir pilietiškumą sieja bendri ugdymo tikslai, tai: ugdyti bendruomeniškumą, pilietines ir tautines vertybines nuostatas, pagarbą tautos ir valstybės tradicijoms, tautinę ir religinę toleranciją, nuostatas saugoti tautos ir pasaulio paveldą.

14.5. Geografija. Etnokultūrinį ugdymą su geografijos dalyku sieja savo krašto, gimtosios ir gyvenamosios vietovės geografinio savitumo, reikšmingų gamtos ir kultūros paveldo objektų pažinimas, tautos etninės kultūros suvokimas ne tik kaip savitos, bet ir daugialypės, paturtintos kaimyninių ir kitų tautų patirtimi. Per geografijos pamokas mokiniai palygina Lietuvos etnografinius regionus, remiasi savo ar senelių gyvenamųjų vietovių pavyzdžiais, apibūdina lietuvių ir Lietuvos tautinių bendrijų tradicijas, aptaria skirtinguose žemynuose gyvenančių žmonių etnines grupes, išpažįstamas religijas ir skirtingą gyvenimo būdą lemiančias priežastis.

14.6. Gamtamokslinis ugdymas. Gamtos mokslus ir etninę kultūrą sieja mokinių supratimo apie žmogų ir pasaulį formavimas, atsakomybės ir pagarbos gamtai ugdymas. Iš kartos į kartą užkoduotomis formomis perduotas pasaulio aiškinimas, dangaus šviesulių įvaizdžiai, pasaulio modelio erdvinę ir laikinę struktūrą išreiškiantys ženklai įžvelgiami audinių, drožinių, velykinių margučių ornamentuose, tautodailėje, tautosakoje ir kitoje liaudies kūryboje. Toks pasaulio atspindėjimas ir aiškinimas dažnai buvo susietas su tikėjimu. Nuo pat savo ištakų gamtos mokslai pasaulį aiškina objektyvių duomenų ir faktų kalba, todėl etninės kultūros ir gamtos mokslų integravimas turi būti labai apgalvotas. Etnine kultūra galima pasinaudoti siekiant mokinius sudominti ir parodyti, kad žmonės nuo seno bandė daugiau sužinoti apie save ir pasaulį, sukaupti kasmet besikartojančios gyvosios ir negyvosios gamtos sezoninių bei astronominių reiškinių stebėjimo faktus, suvokti žmogaus ir gamtos tarpusavio priklausomybę. Daugelį aplinkosaugos, sveikos gyvensenos, darnaus vystymosi idėjų užuomazgų galima rasti etninėje kultūroje.

14.7. Meninis ugdymas. Etninės kultūros integraciniai ryšiai su meno dalykais – muzika, šokiu, daile, teatru – atskleidžia nacionalinio meno ištakas, leidžia geriau suvokti tautos kūrybos savitumą, pagrindinius vaizdinius, simboliką, estetinius idealus, komponavimo principus, kitas kūrybines priemones ir ypatybes. Liaudies kūrybos, kaip nuolat atsinaujinančios ir kartu puoselėjančios tradicijų tąsą, suvokimas skatina ugdytinių kūrybines galias, leidžia perimti ir plėtoti kultūrinį tautos palikimą suprantant ankstesnių kartų indėlį, padeda formuotis asmenybei, kuri geba rūpintis liaudies meno palikimo išsaugojimu.

14.8. Technologijos. Etnokultūrinis ugdymas siejasi su technologijų dalyku sudarant mokiniams galimybes pažinti tautodailę, tradicinius amatus, verslus ir darbus, įvairialypį ūkinės veiklos paveldą, puoselėti vertybines nuostatas, elgesio kultūrą ir tradicijas. Praktinis kulinarinio paveldo patiekalų ruošimo ir stalo padengimo, tradicinių dirbinių gaminimo gebėjimų ugdymas leidžia mokiniams įgyti naudingos darbinės patirties, kuri galės būti naudinga tolesnėje kūrybinėje ir netgi profesinėje veikloje.

15. Siauresniais aspektais etninės kultūros ugdymas siejasi su šiais mokomaisiais dalykais:

15. 1. Užsienio kalbos. Užsienio kalbų mokymasis padeda mokiniams susipažinti su kitų tautų papročiais ir tradicijomis, nustatyti bendrumus ir skirtumus, ugdyti pagarbą ir pakantumą kitoms kultūroms.

15.2. Matematika. Etninę kultūrą su matematika sieja skaičiavimo sistemų kilmė, archajiškų kalendorinių matavimų patirtis, liaudiški matai ir saikai.

15.3. Informacinės technologijos. Naudodami informacines technologijas, mokiniai veiksmingiau ir greičiau randa reikiamą informaciją etnokultūrine tema internete, rengia projektus, stebi mokomąją vaizdo medžiagą, naudojasi skaitmeninėmis mokymo priemonėmis, turi galimybę bendrauti ir bendradarbiauti su kitų tautų atstovais, gauti naudingos informacijos apie kitų tautų tradicijas ir papročius.

15.4. Kūno kultūra. Kūno kultūros turinį su etnine kultūra galima integruoti įvairiais būdais. Per socialinę-kultūrinę integraciją, naudojant etnokultūrinius kontekstus, siekiama priartinti kūno kultūros turinį prie mokinio patirties, tenkinti jo sveikatą, amžių, lytį, fizinį bei kūrybinį aktyvumą atitinkančius interesus. Per tarpdalykinę integraciją ryšiai su etnine kultūra stiprinami integruojant temas, taikant tuos pačius metodus, remiantis bendromis sąvokomis, idėjomis, principais ir dėsningumais. Vidinė dalyko integracija padeda susisteminti įvairių kūno kultūros veiklos sričių turinį (įtraukiant sportinius ir judriuosius liaudies žaidimus), panaudoti jį ne tik gebėjimams, bet ir žinioms, vertybinėms nuostatoms bei veiklos būdams ugdyti, stiprinti ryšį su gyvenimu, darbu ir kultūra, etnokultūriniu paveldu.

16. Neformalusis švietimas. Etninės kultūros integravimo uždaviniai įgyvendinami ne tik per formalųjį, bet ir per neformalųjį švietimą. Etninės kultūros pažinimas, jos raiškos gebėjimai bei įgūdžiai įgyjami per įvairią mokinių kultūrinę saviraišką: folkloro ansamblių, būrelių, klubų ir kitų kolektyvų veiklą, etnokultūrinės raiškos gebėjimų tobulinimą neformaliojo švietimo mokyklose, švenčių rengimo praktiką, dalyvavimą seminaruose, etninės kultūros stovyklose, renkant tautosakos ar kitą kraštotyrinę medžiagą, ir kita. Vadovaujantis aktyvaus ugdymo(si) metodais, sudaromos įvairios individualios, grupinės ar klasės užduotys bei projektai (pažintinės ekskursijos, susitikimai su liaudies meistrais, dainininkais, tautodailininkais, šeimų vakaronės, tradiciniai mokyklos renginiai, kalendorinės šventės, kraštotyrinė veikla, kultūros paminklų tvarkymo talkos ir kita). Taip ugdomi mokinių savarankiškos veiklos bei grupinio bendradarbiavimo gebėjimai. Sėkmingai etninės kultūros srityje dirbančių mokyklų patirtis rodo, kad neformaliojo švietimo metodais perteikiama etninė kultūra jaunimui yra patraukli, buria mokyklos bendruomenę, stiprina jos ryšius su vietos bendruomene.

VI. ETNOKULTŪRINIO UGDYMO GAIRĖS

17. Planuojant etninės kultūros ugdymo procesą, mokytojui svarbu:

17.1. formuluoti aiškius etninės kultūros ugdymosi tikslus ir konkrečius į rezultatą orientuotus uždavinius;

17.2. numatyti, ko ir kaip mokiniai bus mokomi, kaip jie parodys savo mokymosi rezultatus ir bus vertinami, kaip apmąstys tai, ko išmoko;

17.3. atsižvelgti į mokyklos bendruomenės keliamus etnokultūrinio ugdymo tikslus ir prioritetus, konkrečios klasės mokinių pasiekimų lygį, etnokultūrinius polinkius, mokymosi poreikius bei sąlygas;

17.4. ieškoti etnokultūrinio ugdymo sąsajų ir turinio integracijos su įvairiais mokomaisiais dalykais, bendradarbiauti su tų dalykų mokytojais;

17.5. planuojant etnokultūrinės raiškos ugdymo veiklą, atsižvelgti į mokinių amžiaus tarpsnių ypatumus ir pačių mokinių pasirinkimą, mokyklos ir vietos bendruomenių galimybes ir poreikius.

18. Organizuojant etninės kultūros ugdymo procesą, mokytojui svarbu laikytis šių ugdymo nuostatų:

18.1. laikytis vertybių ir veiklos vienovės principo ugdant tautinį ir pilietinį sąmoningumą;

18.2. taikyti aktyvius etninės kultūros ugdymo metodus, skatinančius pažinti ir vertinti etninės kultūros reiškinius bei vertybes, plėtoti etnokultūrinę raišką;

18.3. mokyti mokinius argumentuotai reikšti savo nuomonę apie etninės kultūros reiškinius ir vertybes, remtis savo patirtimi gretinant praeitį su dabartimi, lyginti savo ir kitų tautų kultūros ypatybes;

18.4. skatinti mokinius etnokultūrines žinias taikyti kasdieniame gyvenime ir kūrybiniuose projektuose;

18.5. sieti etnokultūrinį ugdymą su gyvenimo praktika, pateikti mokiniams užduotis atsižvelgiant į jų galimybes nagrinėti svarbiausias šių dienų etnokultūrines aktualijas ir problemas.

19. Vertinant mokinių etnokultūrinio ugdymo(si) pasiekimus ir pažangą, svarbu:

19.1. įvertinti mokinių etnokultūrinį raštingumą ir raišką, atsižvelgti į Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose mokinių pasiekimams keliamus reikalavimus;

19.2. itin daug dėmesio skirti formuojamajam vertinimui, kuris skatina mokinius tobulinti savo kultūrinę kompetenciją, etninės kultūros pagrindų suvokimą, suteikia grįžtamąją informaciją apie mokymosi pažangą, padeda spręsti ugdymosi ir mokymosi problemas;

19.3. etnokultūrinėje veikloje taikyti refleksyvųjį vertinimą (savęs įsivertinimą).

VII. ETNOKULTŪRINIO UGDYMO MOKYMOSI APLINKA

20. Etninės kultūros ugdymas padeda kurti mokyklos kultūrinę aplinką, apimančią mokyklos puoselėjamas ir kuriamas tradicijas, mokyklos bendruomenės renginius, aplinkotyros ir aplinkotvarkos veiklas, taip skatinant meilę ir pagarbą savo gyvenamajai, gimtajai vietai. Svarbu kurti tinkamą emocinę mokymosi aplinką nepamirštant tradicinio dorovinio elgesio ir bendravimo normų, padedančių mokinių ir mokytojų, pačių mokinių tarpusavio santykius grįsti pagarba vienas kitam, atvirumu ir nuoširdumu, plėtoti tradicinius vertybinius santykius su kitais žmonėmis ir aplinkiniu pasauliu.

21. Skatinant kūrybinę ir bendruomeninę mokinių veiklą, mokymosi aplinkoje turėtų būti sudarytos vienodos sąlygos visų mokinių etnokultūrinei saviraiškai. Mokymosi aplinka turėtų būti saugi ir higieniška, pritaikyta įvairių poreikių mokiniams,. Etninės kultūros pamokoms gali būti naudojamas specialiai tam įrengtas kabinetas, kuriame būtų sukauptos ugdymui skirtos priemonės ir kurio pati aplinka vizualiai pagelbėtų etnokultūriniam ugdymui.

22. Etninės kultūros ugdymas turėtų vykti ne tik klasėje, mokykloje, bet ir už jos ribų.

23. Mokiniams turėtų būti sudaromos galimybės:

23.1. bendradarbiauti, dirbti grupėmis ir visiems kartu atlikti pavestas užduotis;

23.2. per pamokas naudotis įvairia informacine medžiaga (garso ir vaizdo įrašais, informaciniais leidiniais, sieniniais žemėlapiais, mokomosiomis kompiuterinėmis programomis, internetu ir kita), naudoti įvairius prietaisus ir įrangą, stebėti ir tirti aplinką;

23.3. vykdyti projektinę veiklą ir organizuoti įvairias etnokultūrines šventes, kitus renginius;

23.4. rengti pažintines ir temines išvykas į gamtą, etninės kultūros centrus, etnografinius muziejus, nacionalinius ir regioninius parkus, tradicinių amatų centrus, tradicijas puoselėjančias kaimo turizmo sodybas, mokslo ir kitas įstaigas – iš anksto numačius tikslus, su mokiniais aptarus užduotis ir atsiskaitymo tvarką.

VIII. ETNOKULTŪRINIO UGDYMO MOKINIŲ PASIEKIMAI IR TURINIO APIMTIS 5–10 KLASĖSE

24. Programos 2, 3 ir 4 prieduose aprašomi 5–6, 7–8 ir 9–10 klasių mokinių pasiekimai – nuostatos, gebėjimai, žinios ir supratimas, kuriuos turi įgyti šiuos koncentrus baigę mokiniai. Tai leidžia mokytojui iš anksto planuoti ir numatyti laukiamus pasiekimus. Kartu su pasiekimų reikalavimais pateikiamose ugdymo gairėse nurodytos rekomendacijos planuoti ugdymo procesą ir siekti numatytų etninės kultūros ugdymo rezultatų.

25. 5–6 klasėse toliau ugdomos etninės kultūros nuostatos, gebėjimai, plėtojamos žinios, įgytos pradiniame ugdyme. Šiame koncentre aptariamos šios teminės sritys:

25.1. Šeima, giminė ir tradicijos. Mokiniai aptaria šeimos sandarą ir narių santykius tradicinėje bendruomenėje ir šiuolaikinėje kultūroje. Palygina dabartinius giminių pavadinimus su jau sunykusiais senaisiais pavadinimais, skirtais susigiminiavusių žmonių tarpusavio ryšiams įvardyti. Nagrinėja savo šeimos ir giminės istoriją, tradicijas.

25.2. Paprotinis elgesys ir vertybės. Mokiniai aiškinasi senolių išmintį apie gyvenimo darną ir išmintį, nagrinėdami tautosaką, paprotinį elgesį ir vertybes, aptaria jų išsaugojimo aktualumą dabarčiai ir savo galimybes prisidėti prie paprotinio elgesio puoselėjimo ir tęstinumo. Aptaria savo sąsajas su tauta, bendruomene, aiškinasi, kas yra gimtojo krašto ir Tėvynės meilė, kaip parodyti pakantumą, pagarbą kitų tautų ir religijų žmonėms.

25.3. Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai. Mokiniai nagrinėja mitybos papročius, Lietuvos etnografinių regionų kulinarinį paveldą, tradicinius kalendorinių švenčių patiekalus.

Aiškinasi nacionalinės virtuvės prieskonių, maistinių augalų, įvairių produktų ir vaistažolių naudingąsias sveikatai savybes. Aptaria duonos reikšmę etninėje kultūroje. Apibūdina kitų nuo seno Lietuvoje gyvenančių tautinių bendrijų būdingiausius nacionalinius patiekalus. Aptaria sveikatos tausojimo ir higienos laikymosi papročius tradicinėje bendruomenėje, lygina su šių dienų įpročiais.

25.4. Tradiciniai darbai ir amatai. Mokiniai aptaria tradicinius vaikų, moterų, vyrų ir bendrus darbus Lietuvos kaime, talkų tradicijas, palygina su dabartiniais darbais. Susipažįsta su kai kuriais tradiciniais amatais, nagrinėja tradicinių dirbinių paskirtį ir reikšmę tradicinėje bendruomenėje.

25.5. Gyvenamoji aplinka. Mokiniai tyrinėja gyvenamosios vietovės kultūrinį kraštovaizdį ir jo kaitą, atskirų objektų pavadinimus, susijusias istorijas, legendas ir padavimus. Apibūdina miesto, miestelio ar kaimo įkūrimo istoriją, įžymybes, vietos bendruomenės tradicijas.

25.6. Etnografiniai regionai. Mokiniai aiškinasi pagrindinius Lietuvos etnografinių regionų (Suvalkijos, Dzūkijos, Aukštaitijos, Žemaitijos ir Mažosios Lietuvos) ypatumus, kokiam regionui priklauso gyvenamoji vietovė ir (ar) iš kokio regiono yra kilę artimieji.

25.7. Gamta tradicinėje kultūroje. Mokiniai aptaria protėvių pagarbą gamtai, Lietuvos tradicinę augaliją, miško gyvūniją ir laukinius paukščius, naminius gyvulius ir paukščius, jų įvaizdžius tautosakoje, simbolinę reikšmę tradicinėje pasaulėžiūroje, susijusias tradicijas. Susipažįsta su lietuviškų žirgų, šunų, kitų naminių gyvūnų ir paukščių veislėmis, išsamiau nagrinėja žirgo reikšmę etninėje kultūroje. Nagrinėja liaudies požiūrį į bites ir bitininkystės tradicijas, tradicinių gėlių darželių ypatybes ir reikšmę etninėje kultūroje. Aptaria, kaip liaudyje būdavo spėjami artimiausi ar kito metų laiko orai, liaudies meteorologijos aktualumą dabarčiai.

25.8. Kalendorinės šventės ir papročiai. Mokiniai aptaria sąvokas šventė, apeiga ir paprotys. Nagrinėja baltų kalendorius, laiko matavimo ir kalendorinių švenčių žymenis, simbolius. Aptaria tradicines ir naujas derliaus ar rudens šventes, Vėlinių papročius ir požiūrį į artimųjų bei protėvių vėles tradicinėje pasaulėžiūroje. Apibūdina advento ir Kalėdų papročių ypatumus, palygina įvairių religinių konfesijų kalėdines tradicijas. Nagrinėja Užgavėnių papročius lygindami skirtingų regionų tradicijas, išsamiau apibūdina žemaitiškų Užgavėnių personažus. Aptaria gavėnios papročius ir pavasario šventes, baltų tikėjimo ir krikščioniškų simbolių susipynimą velykinio laikotarpio simbolikoje ir apeigose, kaip švenčia Velykas skirtingų konfesijų žmonės. Aiškinasi Melų dienos kilmę ir susijusią tautosaką. Prisimena piemenų folklorą ir jų papročius per Sekmines.

25.9. Liaudies kūryba. Mokiniai nagrinėja sakmes, padavimus, pasakas, šiurpes, smulkiosios tautosakos pavyzdžius, jų reikšmes ir paskirtį. Mokosi atpažinti skirtingų Lietuvos etnografinių regionų tarmes, muzikinį folklorą, aptaria kai kurių žanrų ypatybes. Nagrinėja tradicinius liaudies muzikos instrumentus ir muzikavimą, kitų tautų muzikos pavyzdžius. Susipažįsta su liaudies žaidimų rinkiniais, mokosi iš jų tradicinių žaidimų, palygina juos su dabartiniais mokinių žaidimais. Aptaria įvairių tipų liaudies šokius, ratelius-žaidimus, jų mokosi. Susipažinę su technologijomis ir ypatumais, pasidaro įvairių tautodailės ir tradicinių dirbinių.

26. 7–8 klasės yra vidurinis pagrindinės mokyklos koncentras. Šio amžiaus mokiniai tampa paaugliais, kitaip žvelgia į kai kurias vertybes, yra linkę į kritinį mąstymą. Tačiau jie yra įgiję daugiau patirties, gali atlikti išsamesnius palyginimus, gilintis į tradicines vertybes, pasaulėžiūrą, nagrinėti dabartyje vykstančius reiškinius, aktyviau dalyvauti bendruomeninėje veikloje. Atsižvelgiant į šio amžiaus mokinių interesus, nagrinėjami tie etninės kultūros klausimai, kurie padeda formuoti vertybines nuostatas. Šiame koncentre aptariamos šios teminės sritys:

26.1. Bendruomenė ir tradicijos. Mokiniai aptaria bendruomeninio gyvenimo tradicijas ir kaitą Lietuvoje. Palygina su dabartinėmis bendruomenėmis ir jų tradicijomis, nagrinėja, kaip jose pasireiškia senesnės ir naujesnės etninės kultūros formos. Pateikia kitų šalių bendruomeninio gyvenimo pavyzdžių.

26.2. Paprotinis elgesys ir tradicinis etiketas. Mokiniai nagrinėja bendravimo papročius ir etiketo ypatumus šeimos apeigose – krikštynose, vestuvėse, laidotuvėse. Apibūdina svetingumo ir vaišių papročius tradicinėje bendruomenėje ir dabar. Aiškinasi juoko reikšmę etninėje kultūroje, juokavimo tradicijų ypatumus. Nagrinėja savo tautos tradicinius keiksmus pastebėdami teigiamas ir neigiamas ypatybes, aiškinasi, kuo keiksmas skiriasi nuo prakeiksmo. Lygindami aptaria kitų tautų

paprotinio elgesio ypatybes. Diskutuoja apie savo patirtį bei nuostatas paprotinio elgesio ir tradicinio etiketo atžvilgiu.

26.3. Tautinis kostiumas. Mokiniai susipažįsta su XVIII–XIX a. pabaigos lietuvių (kitataučiai gali ir savo) tautinio kostiumo kilme ir raida. Nagrinėja įvairios paskirties, skirtingos lyties, amžiaus ir statuso žmonių tradicinę aprangą, jos ypatumus etnografiniuose regionuose, sąsajas su papročiais, tradicinės etikos nuostatomis. Palygina savo tautos ir kitų Europos tautų nacionalinius kostiumus. Aptaria tautinio kostiumo raidą ir reikšmę Lietuvoje nacionalinio atgimimo laikotarpiu, tarpukario Lietuvoje ir dabar. Svarsto tautinio kostiumo autentiškumo ir interpretacijos klausimus, šių dienų tautinio kostiumo puoselėjimo, nešiosenos tradicijas Lietuvoje ir kitose šalyse.

26.4. Tradiciniai amatai. Mokiniai apibūdina baltų genčių verslus ir amatus, aptaria jų demonstracijas per gyvosios archeologijos, edukacinius ir kitus renginius, meistrų dirbtuvėse. Išsamiau susipažįsta su pastarųjų šimtmečių kaimo ir miesto tradicinių amatų įvairove Lietuvoje, jų dabartine būkle ir sklaida. Nagrinėja savo vietovės amatininkystės tradicijas.

26.5. Namai etninėje kultūroje. Mokiniai nagrinėja namų sampratą etninėje kultūroje. Susipažįsta su tradicine gatvinio, kupetinio kaimo ar vienkiemio sodyba, jos trobesiais, jų išsidėstymu, paskirtimi, puošyba. Apibūdina su tradicine sodyba susijusius papročius, apeigas ir tikėjimus, statinių ar jų dalių simbolines reikšmes, nagrinėja dainuojamąją ir smulkiąją tautosaką apie namus, juose esančius daiktus, sodybos aplinką ir jos gyventojus. Diskutuoja apie tradicinės architektūros motyvų panaudojimą šiuolaikinėse sodybose.

26.6. Pasaulėžiūra, mitologija ir religija. Mokiniai aptaria baltų pasaulėžiūros, mitologijos ir religijos pagrindinius bruožus, raidą. Išsamiau nagrinėja neatsiejamą ryšį su gamta. Nagrinėja mitologinių sakmių ir kitų tautosakos žanrų mitinius personažus, senųjų mitų apie pasaulio atsiradimą ir žmonijos kilmę, atspindį sakmėse. Aptaria žemės, mirties, gimimo, likimo, ugnies dievybes, „šventuosius“ akmenis ir kita. Pastebi mitinio pasaulėvaizdžio ir baltų tikėjimo atspindžius kalendorinėse, darbo ir šeimos apeigose, papročiuose, įvairių rūšių tautosakoje, tautodailėje, architektūroje, tradiciniuose dirbiniuose, antkapiniuose krikštuose ir kita. Baltų tikėjimą ir mitologinius vaizdinius palygina su senovės graikų, romėnų ir kitų tautų mitologija, religija. Aptaria baltų pasaulėžiūros ir krikščionybės dermę, jos apraiškas etninėje kultūroje.

26.7. Kalendoriniai papročiai. Mokiniai aptaria rudens papročių ryšį su gamtos ir astronominiais reiškiniais, rudeninių turgų ir mugių tradicijas. Nagrinėdami su išskrendančiais paukščiais susijusias šventes, aiškinasi Paukščių Tako simbolikos sąsajas su mirusiųjų pasauliu. Palygina Vėlines ir Heloviną, jų kilmės, prasmės ir raiškos skirtumus. Nagrinėja adventinių vakarojimų papročius ir tautosakos simboliką, Kūčių apeigas ir tikėjimus, saulėgrįžos ir Kalėdų ryšio atspindžius Kalėdinėse dainose. Apžvelgia Naujųjų metų, Trijų karalių, „tarpušvenčio“ ir „mėsėdo“ papročius tradicinėje bendruomenėje, palygina su dabartinėmis šventėmis. Nagrinėja tradicinių Užgavėnių kaukių įvairovę ir prasmę, ką reiškia svetimo (savo*)* samprata. Susipažįsta su archajiškomis pavasario šaukimo apeigomis, aptaria pavasario lygiadienio reikšmę, su juo siejamas dabartines šventes (Žemės diena, Baltų vienybės diena, „ugnies sąšauka“ ir kita). Aptaria Velykų lalavimo, supimosi papročius, margučių simboliką. Nagrinėja Jurginių kilmę ir tradicijas, palygina su dabartine Jorės šventė. Apibūdina bendruomeninius Sekminių sambarių ir rytagonės papročius, paruginių giesmių paskirtį ir ypatumus. Nagrinėja vasaros saulėgrįžos šventės skirtingų pavadinimų (Kupolės, Rasos, Joninės) kilmę, šventės simbolius ir reikšmę. Susipažįsta su musulmonų, judėjų ir kitų religijų kalendorinėmis, religinėmis šventėmis.

26.8. Liaudies kūryba. Mokiniai sužino pagrindinius liaudies kūrybos spausdintuosius ir interneto šaltinius. Apžvelgia sakytinio, dainuojamojo, instrumentinio, šokamojo ir žaidybinio folkloro žanrų įvairovę bei ypatumus, palygina senesnes ir naujesnes kūrybos formas. Išsamiau nagrinėja anekdotus, atsiminimų rašymo tradiciją. Mokosi atpažinti autentišką ir stilizuotą, transformuotą liaudies muziką. Pastebi kai kurių tautų tradicinių šokių atspindžius šiuolaikiniuose jaunimo šokiuose. Sužino savo tėvų ir senelių tradicinius sportinius žaidimus ir užrašo juos. Nagrinėja vaidybinius žaidimus, tradicinių persirengėlių elgesio ypatumus. Aptaria įvairias vaizduojamojo liaudies meno rūšis, taikomąjį meną.

27. 9–10 klasės yra paskutinis pagrindinės mokyklos koncentras. Jame keliami didesni reikalavimai mokinių pasiekimams atsižvelgiant į pakankamą mokinių subrendimo lygį, leidžiantį svarstyti sudėtingesnius su suaugusiųjų gyvenimu susijusius klausimus. Šiame koncentre toliau formuojamos mokinių etnokultūrinės nuostatos, ugdomi gebėjimai, plėtojamos turimos ir įgyjamos naujos žinios. Šiame koncentre aptariamos šios teminės sritys:

27.1. Tauta ir tradicijos. Mokiniai aptaria lietuvių tautos (tautinės bendrijos ir savo) ypatybes, kilmę, istoriją, sąsajas su senosiomis gentimis ir kitomis tautomis. Nagrinėja Lietuvos tautinių simbolių kilmę, ypatybes ir svarbą, valstybės švenčių ir atmintinų dienų tradicijas, taip pat kitų švenčių įtaką tautos ir bendruomenių tradicijų plėtrai. Aptaria tautiečių bendruomenes, jų tradicijas kitose šalyse, gvildena įvairias tautiečių emigracijos priežastis, diskutuoja dėl užsienio lietuvių kultūrinių sąsajų su Lietuva stiprinimo. Nagrinėja nuo seno Lietuvoje gyvenančių tautinių bendrijų kultūrų ypatumus. Diskutuoja apie lietuvių tautos ryšius su kaimyninėmis tautomis, aptaria Lietuvos bendradarbiavimą su kitomis šalimis puoselėjant baltų kultūros paveldą.

27.2. Paprotinė teisė ir elgesys. Mokiniai nagrinėja paprotinę teisę, reguliuojančią šeimos ir bendruomenės santykius, skirtingų laikotarpių nuosavybės ir teisėtumo sampratą bei teisėtvarkos pradmenis Lietuvoje. Aptaria paprotinį elgesį bendraujant su bendraamžiais, vyresniais ir jaunesniais už save, pagarbų požiūrį į kultūrą ir jos kūrėjus, kitus šviesuolius. Remdamiesi tautosaka ir papročiais, apibūdina tradicines elgesio normas bendraujant su įvairios socialinės padėties, skirtingo pašaukimo, kitos tautybės ir tikėjimo žmonėmis, vyrų ir moterų teises, skirtingų lyčių bendravimo ypatybes. Palygina savo tautos ir kitų tautų paprotinio elgesio normas, bendravimo papročius.

27.3. Žmogaus gyvenimo ciklo tarpsniai ir apeigos. Mokiniai aptaria žmogaus gyvenimo ciklo tarpsnių, gimimo, vestuvių ir mirties sampratas etninėje ir šiuolaikinėje kultūroje. Nagrinėja gyvybės laukimo, gimtuvių, krikštynų papročius, gimtadienių ir vardinių šventimo tradicijas, tautinių vardų įvairovę. Analizuoja vedybų tradicinėje bendruomenėje ypatumus – pagrindines ritualo dalis, papročius ir apeigas, apeiginę atributiką, vestuvių folkloro ypatybes, paskirtį ir simboliką. Palygina skirtingų etnografinių regionų, savo tautos ir kitų tautų tradicines vestuves, aptaria tradicinių apeigų atspindžius dabartinėse vestuvėse. Nagrinėja seno (jauno) sampratą ir požiūrį į senolius tradicinėje bendruomenėje, palygina su senatvės (seno) neigimu ir jaunystės, grožio kultu šiuolaikinėje kultūroje. Apibūdina laidojimo ir mirusiųjų minėjimo papročius, jų raidą Lietuvoje, palygina su kitų tautų papročiais.

27.4. Jaunimo brandos apeigos ir papročiai. Mokiniai aiškinasi jaunystės sampratą, jos simbolius, jaunimo brandos apeigas ir papročius, jų įvairovę ir kaitą tradicinėje bendruomenėje, palygina su dabartimi. Aptaria protėvių požiūrį į meilę ir draugystę, kuo pasižymi tradicinės jaunimo ir meilės dainos, vėlyvesni meilės romansai.

27.5. Kultūrinis kraštovaizdis ir tradicinė architektūra. Mokiniai apibūdina išskirtinę Lietuvos kultūrinio kraštovaizdžio ypatybę – baltų palikimą menančius piliakalnius ir kitus objektus, jų vaidmenį baltų kultūroje, kaitą ir išlikimą. Aptaria svarbiausias Lietuvos saugomas teritorijas, įvairių tipų tradicinius kaimus, dvarus, kitus kultūrinio kraštovaizdžio objektus bei kaitą per pastarąjį šimtmetį. Nagrinėja etnografinių regionų tradicinės architektūros ypatumus, aptaria etnografinių kaimų ir sodybų būklę Lietuvoje, svarsto jų išsaugojimo problemas. Pateikia Europos šalių tradicinės architektūros įvairių pavyzdžių.

27.6. Tradicinė ūkinė veikla. Mokiniai apibūdina tradicinius kaimo verslus ir darbus, jų raidą, paskirtį ir reikšmę Lietuvos ūkiui, žmonių gyvenime. Nagrinėja įvairių darbų papročius ir apeigas, su jais susijusią tautosaką, muzikinį folklorą. Aptaria tradicinėje ūkinėje veikloje naudotus technikos ir mechaninius įrengimus, susisiekimo priemones, jų kaitos tendencijas. Nagrinėja įvairias tradicinės prekybos formas, prekybinius ryšius, gyvavusius Lietuvos viduje ir su kitomis šalimis įvairiais istorijos laikotarpiais. Aiškinasi Kaziuko mugės Vilniuje ir kitų tradicinių mugių Lietuvoje savitumus.

27.7. Liaudies astronomija. Mokiniai nagrinėja dangaus šviesulių ir astronominių reiškinių aiškinimą bei supratimą tradicinėje kultūroje, laiko matavimo raidą, liaudies naudotus būdus kalendoriniam ir paros laikui bei pasaulio kryptims nustatyti, senuosius dangaus šviesulių stebėjimo

įrenginius, dirbtinius laiko matavimo prietaisus. Aptaria tautosakos pavyzdžius, tradicinę ornamentiką, tautodailės ir tradicinius dirbinius, kuriuose atsispindi dangaus šviesulių bei reiškinių įvaizdžiai, pasaulio modelio samprata.

27.8. Kalendoriniai papročiai. Mokiniai analizuoja, kaip kalendorinės šventės susijusios su tradiciniais ūkio darbais ir religija. Nagrinėja tradicinius vasaros pabaigos ir rudens darbus, talkų papročius ir jaunimo vaidmenį juose, palygina su šių dienų talkomis, jauno žmogaus požiūriu ir indėliu į jas. Aptaria mirusiųjų minėjimo ir kapų lankymo papročius Lietuvoje, palygina su įvairių tautinių bendrijų, taip pat su kaimyninių ir tolimesnių tautų papročiais. Analizuoja tradicines žiemos šventes, jaunimo tarpusavio santykius atspindinčią to laikotarpio tautosaką, žaidybinį ir šokamąjį folklorą, palygina su kitų šalių žiemos švenčių papročiais. Aptaria pavasario švenčių papročius, susijusį folklorą, diskutuoja apie Lietuvoje populiarėjančias su meile ir draugyste susijusias naujas šventes. Nagrinėja Joninių (Rasų, Kupolių) papročius, simbolius, apeiginius veiksmus, muzikinį folklorą, palygina su latvių Lyguo ir Janių švente, kaimyninių ir kitų šalių vasaros saulėgrįžos šventės papročiais. Aptaria Žolinės šventės kilmę ir papročius, susipažįsta su šventės tradicijomis kaimyninėse bei kitose šalyse.

27.9. Liaudies kūryba. Mokiniai nagrinėja tautosakos užrašymo istoriją, gausiausius Lietuvoje sukauptus folkloro, tarmių ir tautodailės fondus. Aptaria su liaudies kūryba susijusias sąvokas, mokosi vertingą kūrybą atskirti nuo kičo. Analizuoja kolektyvinę liaudies kūrybos prigimtį ir individualios kūrybinės raiškos galimybes. Palygina sakytinės tautosakos atskirų žanrų ypatybes, vertina jos interpretacijas grožinėje literatūroje, tyrinėja šių laikų rašytinės tautosakos pavyzdžius. Nagrinėja tarmių ir potarmių įvairovę Lietuvoje, jų gyvąją tradiciją. Išsamiai nagrinėja pasirinktus muzikinio folkloro žanrus, aiškinasi, liaudies muzikos panaudojimą profesionalioje kūryboje, postfolklore, popkultūroje ir alternatyvioje muzikoje. Analizuoja jaunimo šokių vakarėlių tradicijas, lygina su dabartinėmis jaunimo šokių tradicijomis, susipažįsta su tradicinių šokių klubų veikla Lietuvoje ir kitose šalyse. Nagrinėja teatralizuotų vaidinimų tradicijas Lietuvoje, Klojimo teatro ir Lietuvių folkloro teatro reikšmę, veiklos ypatybes. Apibūdina regionines tautodailės tradicijas, liaudies meno simboliką, liaudies meno atsispindžius profesionaliojoje dailėje.

IX. ETNOKULTŪRINIO UGDYMO MOKINIŲ VERTINIMAS 5–10 KLASĖSE

28. Programos 5 priede pateikiami 5–6, 7–8, 9–10 klasių mokinių žinių, supratimo ir gebėjimų lygių požymiai. Jie padeda mokytojui stebėti, apibendrinti, fiksuoti individualius mokinių pasiekimus ir diferencijuoti užduotis. Pateikiami patenkinamo, pagrindinio ir aukštesniojo lygių aprašymai. Lygių požymiai – ne kiekybiniai, o kokybiniai, jais siekiama ne tik vertinti mokinių pasiekimus lygiais (vertinti balais), bet ir tikimasi, kad šie kriterijai padės mokytojams įvertinti kiekvieno mokinio gebėjimus ir planuoti, kaip juos ugdyti siekiant geresnių mokymo(si) rezultatų.

X. PROGRAMOS ĮGYVENDINIMO MODELIŲ APRAŠYMAS

29. Programos įgyvendinimo modeliai gali būti įvairūs:

29.1. pasirenkamasis etninės kultūros dalykas 5–10 klasėms;

29.2. pasirenkamieji etninės kultūros moduliai 5–10 klasėms (modulių apimtis priklauso nuo skiriamų valandų skaičiaus), kai etninės kultūros mokytojas suplanuoja po modulį kiekvienam koncentrui iš Programos pasirinkdamas ne mažiau kaip po 7 temines sritis, įtraukdamas ir gyvosios tradicijos renginius;

29.3. Programos integravimas į įvairius mokomuosius dalykus, pasirenkant iš Programos ne mažiau kaip po 7 temines sritis kiekvienam koncentrui ir pagal jas suplanuojant integruotas pamokas, vedamas vieno, dviejų ar daugiau dalykų mokytojų. Integravimo pagal temines sritis pavyzdžių pateikiama Programos 6 priede.

29.4. integruojant etninę kultūrą į visus dalykus ir į daugelį mokyklos gyvenimo sričių, kai aktualios etninės kultūros temos nagrinėjamos ne tik per dalykų pamokas, bet ir per neformalųjį

švietimą, mokyklos bendruomeniniame gyvenime, pavyzdžiui, įgyvendinant mokyklos pasirinktą sustiprinto etnokultūrinio ugdymo kryptį ar tam tikrą projektinę veiklą;

29.5. etninės kultūros įgyvendinimas neformaliojo švietimo srityje, kai mokyklų, vykdančių pagrindinio ugdymo programą, etninės kultūros kolektyvų (folkloro ansamblių, klubų, amatų būrelių ir kita) vadovai, neformaliojo švietimo mokyklų mokytojai įgyvendina Programos etnokultūrinės raiškos veiklą, ją pagal reikmes ir galimybes papildo pasirinktomis etninės kultūros vertybių bei reiškinių pažinimo ir vertinimo veiklos srities temomis.

_____

Pagrindinio ugdymo etninės kultūros
bendrosios programos
1 priedas

PAGRINDINIO UGDYMO ETNINĖS KULTŪROS BENDROSIOS PROGRAMOS MOKINIŲ GEBĖJIMŲ RAIDA

Veiklos sritis	5–6 klasės	7–8 klasės	9–10 klasės
1. Etninės kultūros vertybių bei reiškinių pažinimas ir vertinimas	Aptaria šeimos ir giminės tradicijas, jaučia atsakomybę ir pareigą jas puoselėti. Mokytojo padedami nagrinėja paprotinį elgesį ir vertybes, suvokia jų išsaugojimo bei tęstinumo svarbą. Bendrais bruožais nusako savo sąsajas su tauta ir bendruomene, puoselėja meilę gimtajam kraštui ir Tėvynei. Formuojasi nuostatas pagarbiai elgtis su kitų tautų ir religijų žmonėmis.	Apibūdina bendruomeninio gyvenimo raidą ir tradicijas Lietuvoje, suvokia jų vertę. Nagrinėja paprotinį elgesį, tradicinį etiketą, palygina savo ir kitų tautų bei religijų papročius, juos gerbia. Apibūdina tautinio kostiumo raidą Lietuvoje, suvokia jo kaip tautos simbolio prasmę ir svarbą, palygina su kitų tautų tradicijomis. Pagarbiai elgiasi su kitų tautų ir religijų žmonėmis.	Analizuoja žmogaus gyvenimo ciklo apeigas ir papročius, suvokia jų prasmę. Tyrinėja ir vertina paprotinę teisę, bendravimo su įvairaus amžiaus, socialinės padėties, lyties, tautybės ir tikėjimo žmonėmis papročius. Nagrinėja tautos sampratą ir tradicijas, vertina tautinės bei pilietinės savimonės raidą Lietuvoje, jaučia atsakomybę už savo tautą ir jos likimą. Tyrinėja ir vertina kitų tautų kultūrinius bei religinius ypatumus, gerbia ir vertina kultūrų įvairovę.
	Mokytojo padedami apibūdina Lietuvos etnografinius regionus ir gyvenamosios vietovės kultūrinį kraštovaizdį, vietos tradicijas, jas puoselėja.	Apibūdina namų sampratą etninėje kultūroje, palygina tradicines sodybas su dabartinėmis, brangina ir puoselėja ryšį su gimtaisiais namais.	Tyrinėja Lietuvos kultūrinį kraštovaizdį ir tradicinę architektūrą, vertindami savitumus, palygina su kitų šalių tradicine architektūra. Laikosi nuostatos puoselėti kultūros paveldą Lietuvoje ir pasaulyje.
	Mokytojo padedami aptaria gamtos reiškinių, augalijos ir gyvūnijos įvaizdžius tradicinėje pasaulėžiūroje ir tautosakoje, ugdosi pagarbą gamtai. Apibūdina baltų kalendorius, tradicinius kalendorinius papročius, švenčių skirtumus įvairiose konfesijose. Brangina tautos kalendorinius papročius.	Nagrinėja baltų pasaulėžiūrą, mitologiją ir religiją, dermę su krikščionybe etninėje kultūroje. Formuojasi pagarbų požiūrį ir atsakomybe grįstą elgesį su gamta, paaiškina kalendorinių papročių ryšį su gamtos ir astronominiais reiškiniais, nagrinėja švenčių reikšmę ir prasmę, palygina su naujomis šventėmis. Gerbia savo ir kitų tautų bei religijų kalendorinius papročius.	Analizuoja ir vertina liaudies žiniją apie dangaus šviesulius, jų įvaizdžius tautosakoje, tautodailėje ir tradicinėje pasaulėžiūroje, sąsajas su pasaulio modelio samprata. Tyrinėja kalendorinių švenčių įvairovę, sąsajas su ūkio darbais, vertina jaunimo vaidmenį kalendoriniuose papročiuose, palygina tradicines ir dabartines kalendorines šventes, savo ir kitų tautų tradicijas. Jaučia atsakomybę už kalendorinių papročių išsaugojimą.
	Mokytojo padedami apibūdina kai kuriuos tradicinius darbus ir amatus. Suvokia darbštumą kaip itin gerą žmogaus savybę.	Nagrinėja tradicinius amatus ir jų raidą, aptaria savo vietovės amatų tradicijas. Ugdosi nuostatą puoselėti tradicinę amatininkystę.	Nagrinėja tradicinius verslus, amatus ir darbus, kitą tradicinę ūkinę veiklą, apibendrina svarbiausius jos ypatumus. Vertina tradicinių amatų ir verslų reikšmę dabarčiai.
	Randa etnokultūrinės	Randa etnokultūrinės	Kritiškai vertina ir atsirenka

	informacijos mokytojo nurodytuose šaltiniuose, paskatinti klausia apie kai kuriuos etninės kultūros reiškinius ir vertybes, ieško atsakymų, išsako savo nuomonę.	informacijos įvairiuose šaltiniuose, domisi etninės kultūros reiškiniais ir vertybėmis, apie juos diskutuoja, argumentuotai išsako savo nuomonę.	etnokultūrinės informacijos šaltinius, kelia etninės kultūros puoselėjimo problemas, siūlo jų sprendimus, diskutuoja aktualiais etninės kultūros klausimais ir savarankiškai gilinasi į šią sritį.
2. Etnokultūrinė raiška	Mokytojo padedami mokosi atpažinti skirtingas tarmes ir potarmes, atskirų etnografinių regionų folklorą, įvairias tautodailės formas. Bendrauja su savo vietovės liaudies kūrybos pateikėjais, folkloro ansambliais ir tautodailininkais. Moka įvairaus žanro folkloro (sakytinio, dainuojamojo, instrumentinio) kūrinių, geba pasidaryti nesudėtingus liaudies muzikos instrumentus. Šoka nesudėtingus liaudies šokius. Žaidžia kai kuriuos tradicinius žaidimus ir paskatina kitus juos žaisti. Kuria nesudėtingus tautodailės ir tradicinių amatų dirbinius.	Atpažįsta įvairias tarmes ir potarmes, apibūdina folkloro žanrų įvairovę, nagrinėja liaudies meno simboliką, įvairias tautodailės rūšis. Moka atpažinti autentišką ir stilizuotą, transformuotą liaudies kūrybą. Moka įvairaus žanro folkloro (sakytinio, dainuojamojo ir instrumentinio) kūrinių, suvokia jų regioninę ir tradicinio atlikimo specifiką. Šoka įvairius liaudies šokius, dalyvauja šokių vakaronėse. Žaidžia įvairius tradicinius žaidimus, moko jų kitus. Kuria tautodailės ir tradicinių amatų dirbinius išmėgindamas įvairias technikas.	Suvokia liaudies kūrybos prigimtį, svarsto tarmių gyvosios tradicijos tęstinumo problemas. Išsamiau nagrinėja įvairius folkloro žanrus, regionines tautodailės tradicijas, palygina su kitų tautų liaudies kūryba. Vertina jos interpretacijas mėgėjų ir profesionaliajame mene, šiuolaikinėje kūryboje. Geba skirti liaudies kūrybą nuo kičo. Moka įvairaus žanro folkloro (sakytinio, dainuojamojo ir instrumentinio) kūrinių, suvokia jų vertę, regioninę ir tradicinio atlikimo specifiką. Šoka įvairius liaudies šokius, dalyvauja šokių varžytuvėse ir (ar) vakaronėse. Moko kitus įvairių tradicinių žaidimų, dalyvauja jų varžytuvėse. Panaudodami įvairias technikas, kuria tautodailės ir tradicinių amatų dirbinius.
	Dalyvauja mokyklos etnokultūrinėje veikloje, bendruomenių šventėse ir etninės kultūros renginiuose (kalendorinėse šventėse, vakaronėse, viktorinose, konkursuose ir kita). Skatinami dalyvauja mokyklos ar vietos bendruomenės talkose, veikia siekdami bendrų tikslų.	Pritaikydami savo žinias, aktyviai dalyvauja mokyklos etnokultūrinėje veikloje, bendruomenių šventėse ir etninės kultūros renginiuose (kalendorinėse šventėse, vakaronėse, viktorinose, konkursuose ir kita). Mokyklos ir vietos bendruomenės talkų tradicijas tapatina su socialine veikla ir aktyviai joje dalyvauja.	Aktyviai dalyvauja mokyklos ir bendruomenių etnokultūrinėse veiklose, pritaikydamas savo žinias, kuria įvairių etninės kultūros renginių scenarijus, projektus, aktyviai ir kūrybiškai juos įgyvendina, įtraukia kitus. Talkų tradicijas tapatina su socialine veikla, aktyviai joje dalyvauja, kultūrinei talkų daliai pritaiko savo etnokultūrines žinias ir gebėjimus.

Pagrindinio ugdymo etninės kultūros
bendrosios programos
2 priedas

PAGRINDINIO UGDYMO ETNINĖS KULTŪROS BENDROSIOS PROGRAMOS MOKINIŲ PASIEKIMAI IR UGDYMO GAIRĖS 5-6 KLASĖSE

Mokinių pasiekimai		Ugdymo gairės
gebėjimai	žinios ir supratimas	
1. Etninės kultūros vertybių bei reiškinių pažinimas ir vertinimas		
1.1. Šeima, giminė ir tradicijos Nuostatos: puoselėti meile, rūpestingumu, pagarba ir dėkingumu vienas kitam grindžiamus šeimos narių santykius; gerbti šeimos ir giminės tradicijas; domėtis savo šeimos ir giminės istorija, tradicijomis, suvokti save kaip šeimos ir giminės narį.		
1.1.1. Palyginti šeimos sandarą, narių santykius tradicinėje bendruomenėje ir šiuolaikinėje kultūroje. Paaiškinti senuosius ir iki šiol vartojamus giminių pavadinimus, jų reikšmę.	1.1.1.1. Apibūdinti šeimos sandarą tradicinėje bendruomenėje ir šiuolaikinėje kultūroje. 1.1.1.2. Remiantis tautosakos pavyzdžiais, apibūdinti tradicinius šeimos narių tarpusavio santykius. 1.1.1.3. Nurodyti senuosius ir iki šiol vartojamus giminės narių pavadinimus	Mokytojo padedami mokiniai aptaria šeimos sandarą, narių tarpusavio santykius tradicinėje bendruomenėje ir šiuolaikinėje kultūroje – kiek skirtingų kartų sudaro šeimą, kaip vaikai bendrauja su tėvais, seneliais, proseneliais, kokios šeimos narių pareigos ir teisės. Tautosakoje ieškoma pavyzdžių, atskleidžiančių tradicinius šeimos narių santykius, pavyzdžiui, motinėlės ir dukrelės, tėvelio ir sūnelio, brolelio ir seselės. Pastebima, kad jie paprastai grindžiami meile, rūpestingumu, pagarba ir padėka vienas kitam. Atkreipiamas dėmesys į deminutyvų ir kitų malonybinių žodžių gausą tautosakoje apibūdinant tradicinius šeimos narių santykius. Mokiniai aptaria tokių santykių vertę, svarsto, kaip juos puoselėti savo šeimose. Mokytojo padedami, naudodami tautosakos tekstus ir kitas informacijos priemones, mokiniai apibūdina senuosius pavadinimus, skirtus įvardyti kraujo giminyste arba vedybomis susigiminiavusių žmonių tarpusavio ryšius: moša, dieveris, laigonas, šešuras, ava, avynas ir kita. Juos palygina su iki šiol vartojamais giminių pavadinimais: dėdė, teta, pusbrolis, pusseserė, svainis, žentas, marti ir kita.
1.1.2. Rinkti duomenis apie savo šeimą ir giminę, jų istoriją ir tradicijas. Kūrybiškai pristatyti sukurtą savo Giminės medį.	1.1.2.1. Pateikti savo šeimos ir giminės švenčių pavyzdžių, juos aptarti. 1.1.2.2. Paaiškinti savo šeimos ir giminės sudėtį, Giminės medžio sandarą.	Naudodamiesi kartu su mokytoju sudarytu klausimynu, mokiniai renka duomenis apie savo šeimą ir giminę, jų istoriją ir tradicijas. Aiškinasi, kas jų šeimą ir giminę sudaro (nuo vyriausiojo iki jauniausiojo), iš kur kilę tėvai, seneliai ir proseneliai, kur ilgesnį laiką jie gyveno, kokia jų tautybė, svarbiausi darbai ir pomėgiai, kokie yra tradiciniais tapę šeimos pasibuvimai ir šventės, kaip bendraujama su giminėmis, ar yra giminės tradicijų, kaip šeimoje ir giminėje švenčiamos tradicinės kalendorinės šventės. Mokiniai prisimena genealoginio medžio kūrimo būdus, išmoksta naujų ir sudaro savo Giminės medžio modelį iki 3–5 kartų, kūrybiškai jį pristato. Pamokoje ir (ar) tradicinėje skirtingų kartų dalyvių vakaronėje mokiniai pasakoja apie savo šeimą ir giminę.
1.2. Paprotinis elgesys ir vertybės Nuostatos: grįsti savo elgesį tautos paprotinio elgesio vertybėmis, suvokti jų išsaugojimo bei tęstinumo svarbą; mylėti gimtąjį kraštą, Tėvynę, pagarbiai elgtis su kitų tautų ir religijų žmonėmis.		
1.2.1. Nagrinėti darnos	1.2.1.1. Apibūdinti darnos	Mokytojo padedami mokiniai nagrinėja žodžio darna

siekio apraiškas etninėje kultūroje, tyrinėti paprotinio elgesio pavyzdžius, tautosaką apie gyvenimo išmintį ir darną. Diskutuoti apie paprotinio elgesio reikšmę šiandien, apie gimtojo krašto ir Tėvynės meilę, kaip išreikšti pakantumą ir pagarbą kitų tautų ir religijų žmonėms.	sąvoką, nurodyti jos semantines sąsajas. 1.2.1.2. Pateikti trumpųjų pasakymų apie darną ir gyvenimo išmintį pavyzdžių, juos paaiškinti. 1.2.1.3. Pateikiant pirminį tradicinį trumpąjį pasakymą, nusakyti šiuolaikinius jo perdirbinius. 1.2.1.4. Pateikti paprotinį elgesį atspindinčių mandagumo pasakymų ir padėkos, pagarbos reiškimo būdų pavyzdžių. 1.2.1.5. Nusakyti savo sąsajas su tauta, bendruomene, Tėvyne. 1.2.1.6. Pateikti tinkamai reiškiamos pagarbos ir pakantumo kitų tautų ir religijų žmonėms pavyzdžių.	semantines sąsajas: dermė, derėti, daryti, darbas, dora, derlius, kaip etninėje kultūroje pasireiškia darnos siekio nuostatos – elgesyje su gamta, šeimoje, bendruomenėje, su kitais žmonėmis, tvarkant savo aplinką, dirbant, kuriant. Aiškinasi tautosaką apie gyvenimo išmintį ir darną – patarles, priežodžius ir vaizdinguosius posakius, nurodančius protingus sprendimus, pavyzdžiui, „Rytas už vakarą protingesnis“, „Nemesk kelio dėl takelio“, vertybes, pavyzdžiui, „Ne viskas auksas, kas auksu žiba“, pakantų požiūrį, pavyzdžiui, „Visokių būna, visokių reikia“, tam tikro elgesio vertinimą, pavyzdžiui, „Kaip šauksi, taip atsišauks“, „Leisk kiaulę į bažnyčią, ji ir ant altoriaus užlips“, draugystę ir ištikimybę, pavyzdžiui, „Draugą pažinsi nelaimėje“, požiūrį į įvairias gyvenimiškas situacijas, pavyzdžiui, „Nėra to blogo, kas neišeina į gera“, „Kiekviena lazda turi du galus“, „Ką pasėsi, tą ir pjausi“, ištvermės ugdymą ir patirties kaupimą, pavyzdžiui, „Už vieną muštą daug nemuštų duoda“. Tradicinius trumpuosius pasakymus palygina su šiuolaikiniais šmaikščiais jų perdirbiniais ar naujadarais, pavyzdžiui, „Melo kojos trumpos, bet gerai ištreniruotos“. Mokytojo padedami, mokiniai aptaria tradicinę gerumo ir žmoniškumo sampratą (etika) bei pagarbos reiškimo formas (etiketas) – tradicinius pasisveikinimus, linkėjimus, dėkojimus, kreipinius, apibūdina pagarbos reiškimo vyresniems būdus. Svarsto šių papročių aktualumą dabartiniams laikams siekiant stiprinti bendruomenes ir šeimas, kaip patys mokiniai galėtų prisidėti prie paprotinio elgesio puoselėjimo ir tęstinumo. Mokiniai kartu su mokytoju svarsto, kas yra gimtojo krašto ir Tėvynės meilė, kas juos sieja su savo tauta, bendruomene. Aptaria, kas yra pagarba kitų tautų ir religijų žmonėms, kaip ją galima išreikšti. Prisimena lietuviško pakantumo bei draugiškumo kitoms tautoms tradicijas ir priima sprendimus, kaip tradicinėmis vertybinėmis nuostatomis grįsti savo elgesį.
1.3. Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai Nuostatos: domėtis savo ir kitų tautų mitybos papročiais, kulinariniu paveldu, jį branginti ir puoselėti; gerbti duoną, su ja susijusias tradicijas; domėtis tautos paveldėtais sveikatos tausojimo ir švarinimosi papročiais.		
1.3.1. Nagrinėti Lietuvos kulinarinį paveldą ir mitybos papročius.	1.3.1.1. Apibūdinti mitybos papročius Lietuvoje, pateikti etnografinių regionų kulinarinio paveldo pavyzdžių. 1.3.1.2. Aptarti kalendorinių švenčių tradicinį valgiaraštį. 1.3.1.3. Nurodyti nacionalinėje virtuvėje naudojamus prieskonius, gydomųjų savybių turinčius augalus ir produktus. 1.3.1.4. Papasakoti apie Lietuvos tautinių bendrijų	Pasinaudodami savo patirtimi ir sukaupta informacija, mokiniai aiškinasi, ką, kada ir kodėl valgė ar ko nevalgė mūsų senoliai: kasdien, įvairiu paros metu, skirtingais sezonais, per darbymetį ir talkas, per tam tikras šventes ar pasninką. Aptaria Lietuvos etnografinių regionų mitybos papročius, tradicinius patiekalus ir jų gaminimo / paruošimo būdus, kokie šventiniai patiekalai pagal tradicijas gaminami kalendorinėms šventėms, kaip padengiamas stalas: kokios naudojamos staltiesės, indai ir įrankiai, kaip puošiama ir kita. Pasidalija įspūdžiais, kokius patiekalus yra valgę per kalendorines šventes (Kūčias, Užgavėnes, Velykas), palygina dabartinį šių švenčių valgiaraštį su tradiciniu. Aiškinasi nacionalinės virtuvės prieskonių, maistinių augalų ir vaistažolių,

	nacionalinius patiekalus. 1.3.1.5. Nusakyti „duonos kelią“, duonos kepimo papročius ir tradicines duonos rūšis.	įvairių produktų naudingas sveikatai savybes. Remdamiesi savo patirtimi, pasitelkdami žinovus ir informacinius šaltinius, apibūdina kitų nuo seno Lietuvoje gyvenančių tautybių būdingus nacionalinius patiekalus. Dalyvaudami muziejaus edukacinėje programoje ar pasinaudodami informaciniais šaltiniais, mokiniai aptaria duonos reikšmę etninėje kultūroje, išsamiau susipažįsta su „duonos keliu“ (nuo grūdo iki kepalo), duonos kepimo papročiais, tradicinėmis duonos rūšimis, palygina senuosius ir dabartinius duonos kepimo būdus.
1.3.2. Nagrinėti sveikatos tausojimo ir higienos laikymosi papročius tradicinėje bendruomenėje, palyginti su šiandiena.	Pateikiant pavyzdžių, nusakyti sveikatos tausojimo ir higienos laikymosi papročius tradicinėje bendruomenėje.	Mokiniai nagrinėja tradicinei bendruomenei būdingus sveikatos tausojimo ir higienos laikymosi papročius: kaip būdavo švarinami ir tvarkomi namai, prausiamasi, grūdinamasi, laikomasi aplinkos ir maisto ekologijos. Prisimenama tradicinės pirties reikšmė ir papročiai. Senieji sveikatos tausojimo ir higienos laikymosi papročiai palyginami su šių dienų įpročiais (pirmiausia pačių mokinių).
1.4. Tradiciniai darbai ir amatai Nuostatos: vertinti darbštumą kaip itin gerą žmogaus savybę; būti darbštiems ir paslaugiems, padėti dirbti šeimos darbus, aktyviai dalyvauti talkose.		
1.4.1. Nagrinėti tradicinių darbų papročius, palyginti su šių dienų darbais, paaiškinti skirtumus. Apibūdinti kai kuriuos tradicinius amatus, nagrinėti tradicinių dirbinių paskirtį ir reikšmę tradicinėje bendruomenėje.	1.4.1.1. Pateikti vaikų, moterų, vyrų ir bendrų darbų tradicinėje bendruomenėje pavyzdžių, nurodyti su jais susijusius papročius. 1.4.1.2. Pateikti šių dienų darbų šeimoje, giminėje ar bendruomenėje pavyzdžių. 1.4.1.3. Pateikti kai kurių tradicinių amatų pavyzdžių, nusakyti jų paskirtį tradicinėje bendruomenėje.	Pasinaudodami mokytojo nurodytomis metodinėmis priemonėmis, vaizdine medžiaga ir įvairiais informacijos šaltiniais, mokiniai apibūdina senuosius tradicinius darbus Lietuvos kaime: vaikų (piemenavimas), moterų (verpimas, audimas, skalbimas, grėbimas, rugių pjovimas pjautuvais, linarūtė, plunksnų plėšymas ir kita), vyrų (arimas, sėjimas, arklių ganymas, šieno pjovimas, rugių kirtimas dalgiais, medžių kirtimas, drevinė bitininkystė, virvių vijimas ir kita), bendri darbai (šieno vežimas, linamynis, kūlimas ir kita). Aptaria, kuriems darbams atlikti būdavo rengiamos talkos. Domisi, kokius tradicinius darbus yra dirbę mokinių tėvai, seneliai, proseneliai. Mokytojo padedami mokiniai analizuoja, kaip dabar pasiskirstoma darbais, ar yra vien moteriški, vien vyriški darbai, kaip kasdieniais darbais pasidalija vaikai, tėvai ir seneliai, vyrai ir moterys, kokios rengiamos talkos ir kas jose dalyvauja. Pasinaudodami vaizdine medžiaga ar aplankydami muziejus, meistrų dirbtuves, muges, mokiniai susipažįsta su kai kuriais tradiciniais amatais – žvakių liejimu, virvių pynimu, šiaudinių sodų gamyba, audimu, juostų pynimu ir audimu, medžio drožyba ir kitais amatais, juos aptaria. Mokytojo padedami aptaria tradicinių dirbinių paskirtį ir reikšmę tradicinėje bendruomenėje, sąsajas su papročiais.
1.5. Gyvenamoji aplinka Nuostata: domėtis gyvenamosios vietovės kultūriniu kraštovaizdžiu, istorija, žymiais žmonėmis ir tradicijomis.		
1.5.1. Tyrinėti savo gyvenamosios vietovės kultūrinį kraštovaizdį, su jo objektais susijusią tautosaką. Nagrinėti	1.5.1.1. Nurodyti ir aptarti gyvenamosios vietovės kultūrinio kraštovaizdžio objektus, jų pavadinimus, pateikti su jais susijusios	Mokytojo padedami mokiniai tyrinėja (surinkdami pagrindinius duomenis, vaizdinę ir kitą informaciją, aplankydami numatytus objektus) savo gyvenamosios vietovės kultūrinį kraštovaizdį – apylinkėse esančius piliakalnius, alkakalnius, žymesnes kalvas, šaltinius,

gimtojo miesto (mikrorajono, miestelio, kaimo) įkūrimo istoriją ir vietos bendruomenės tradicijas.	tautosakos pavyzdžių. 1.5.1.2. Papasakoti gyvenamosios vietovės istoriją, aptarti vietos įžymybes ir tradicijas.	ežerus, upes, atodangas, mitologinius ar dubenėtus akmenis, kitus archeologijos, istorijos, architektūros ir gamtos paminklus, renka ir aptaria šių objektų atsiradimo ar su jais susijusių reikšmingų, keistų įvykių istorijas, sakmes ir padavimus, aiškinasi pavadinimų kilmę ir jų pasikeitimus. Panaudodami nuotraukas, pasakojimus ir kitus šaltinius, palygina gimtosios vietovės kraštovaizdį seniau (nurodydami laikotarpį) ir dabar. Nagrinėja gyvenamosios vietovės (kaimo, miestelio, miesto, mikrorajono) įkūrimo istoriją, susipažįsta su iš čia kilusių žymių žmonių veikla ir jos reikšme. Aptaria vietos tradicijų ypatumus, dalyvauja vietos bendruomenių šventėse, susitikimuose su vietos šviesuoliais.
1.6. Etnografiniai regionai Nuostata: vertinti ir puoselėti etnografinių regionų kultūros savitumą.		
1.6.1. Apibūdinti pagrindines Lietuvos etnografinių regionų kultūrinio savitumo ypatybes.	1.6.1.1. Pateikti Lietuvos etnografiniams regionams būdingų ypatybių pavyzdžių. 1.6.1.2. Aptarti, kas būdinga regionui, kuriame gyvena arba iš kurio yra kilę artimieji.	Mokytojo padedami mokiniai aiškinasi Lietuvos etnografinių regionų (Suvalkijos, Dzūkijos, Aukštaitijos, Žemaitijos ir Mažosios Lietuvos) ypatybes klausydamiesi tarmių ir potarmių, tautosakos ir liaudies muzikos pavyzdžių, susipažindami su etnografinių regionų architektūros, papročių, žmonių būdo, aprangos, patiekalų ir kitomis būdingomis savybėmis. Aiškinasi, kokiam etnografiniam regionui priklauso mokinių gyvenamoji vietovė ir (ar) iš kokio regiono yra kilę mokinių tėvai, seneliai, proseneliai. Aptaria, kas būdinga to regiono kultūrai.
1.7. Gamta tradicinėje kultūroje Nuostata: puoselėti tradicinei pasaulėžiūrai būdingą pagarbą gamtai, formuotis ekologines nuostatas, jausti atsakomybę už Lietuvos tradicinės augalijos ir gyvūnijos išsaugojimą.		
1.7.1. Apibūdinti medžio ir miško reikšmę etninėje kultūroje, jų įvaizdžius tradicinėje pasaulėžiūroje ir tautosakoje. Nagrinėti grybavimo, uogavimo ir kitų miško gėrybių rinkimo bei panaudojimo tradicijas Lietuvoje ir su jomis susijusią tautosaką.	1.7.1.1. Pažinti nuo seno Lietuvoje augančius medžius, su jais susijusią tautosaką. 1.7.1.2. Išvardyti įvairius tradicinius miško pavadinimus. 1.7.1.3. Papasakoti, kam ir kaip tradicinėje kultūroje naudojama mediena. 1.7.1.4. Nurodyti su grybavimu, uogavimu ir kitų miško gėrybių rinkimu bei panaudojimu susijusias tradicijas, pateikti tautosakos pavyzdžių.	Naudodamiesi metodinėmis priemonėmis, augalų pažinimo vadovais, mokiniai aptaria nuo seno Lietuvoje augančius medžius. Mokytojo padedami aiškinasi, ką reiškia įvairūs tradiciniai miško pavadinimai: alkas, biržtva, giria, jaunuolynas, lieknas, šilas ir panašiai. Aiškinasi, kam ir kaip protėviai panaudodavo medieną, šakas, žievę, karnas, šaknis. Aptaria pagarbą medžiams ir miškui, jų saugojimo tradicijas. Nagrinėja su medžiais ir mišku susijusią tautosaką (pasakas, mįsles ir kita), joje pastebi medžio ryšį su pasaulio modeliu (Pasaulio medžiu), taip pat su žmogumi: moteriškų pavadinimų medžių (liepos, eglės) sąsajas su motina, seserimi ar mergele, vyriškų pavadinimų (ąžuolo, beržo, uosio) – su tėvu, broleliu ar berneliu. Mokiniai nagrinėja grybavimo, uogavimo ir kitų miško gėrybių rinkimo tradicijas Lietuvoje, su jomis susijusią tautosaką. Palygina įvairius liaudiškus grybų ir uogų pavadinimus skirtingose vietovėse. Aptaria surinktų miško gėrybių naudojimą tradicinėje virtuvėje ir liaudies medicinoje. Dalyvauja klasės arba mokyklos, gyvenamosios vietovės bendruomenės viktorinoje „Ar pažįstame visus Lietuvos medžius, jų vedamus vaisius ir miško gėrybes?“.
1.7.2. Tirti Lietuvos miškų gyvūnijos buvusią	1.7.2.1. Pažinti Lietuvos miškų tradicinius gyvūnus	Mokiniai apžvelgia tradicinę Lietuvos miškų gyvūnijos įvairovę (kiškis, vilkas, lapė, meška, stumbras, tauras,

ir dabartinę įvairovę, įvaizdžius ir simboliką tautosakoje. Nagrinėti laukinių paukščių įvaizdžius bei simboliką tautosakoje, papročiuose ir tradicinėje pasaulėžiūroje.	ir jų įvaizdžius liaudies kūryboje. 1.7.2.2. Pateikti laukinių paukščių įvaizdžių tautosakoje, sąsajų su papročiais bei tikėjimais pavyzdžių. 1.7.2.3. Nurodyti tarmiškus gandro pavadinimus, su juo susijusios tautosakos, tikėjimų ir papročių pavyzdžių.	briedis, stirna, elnias, šernas, lūšis, šeškas, voverė, ežys, bebras, žaltys, gyvatė ir kita), aptaria kai kurių gyvūnų (iš)nykimo problemas. Mokytojo padedami mokiniai nagrinėja šių gyvūnų įvaizdžius ir simboliką senesnės kilmės tautosakoje bei šiuolaikiniame folklore. Mokiniai kartu su mokytoju aptaria Lietuvos laukinių paukščių įvairovę (pelėda, apuokas, varna, šarka, žvirblis, zylė, karvelis, vieversys, pempė, kielė, gandras, antis, žąsis, gulbė, gervė ir kita), simbolinę kai kurių paukščių reikšmę etninėje kultūroje. Išsamiau nagrinėja tradicinį požiūrį į gandrą, jo tarmiškus pavadinimus, įvaizdžius tikėjimuose ir tautosakoje, sąsajas su papročiais.
1.7.3. Nagrinėti naminių gyvūnų ir paukščių įvairovę bei reikšmę etninėje kultūroje.	1.7.3.1. Išvardyti naminius gyvulius ir paukščius, pateikti jų įvaizdžių folklore ir apeigose pavyzdžių. 1.7.3.2. Nurodyti lietuviškas naminių gyvūnų ir paukščių veisles.	Naudodamiesi savo žiniomis ir įvairiais informacijos šaltiniais, mokiniai aptaria naminių gyvūnų ir paukščių įvairovę, jų įvaizdžius tradicinėje pasaulėžiūroje, folklore ir tautodailėje, kai kurių ypatybių, pavyzdžiui, spalvų, išskyrimą apeigose. Atkreipia dėmesį, kad kai kurie naminiai gyvūnai ir paukščiai turi išskirtinę reikšmę, pavyzdžiui, oželis, žirgelis, antelė, žąselė, povas. Mokytojo padedami mokiniai aiškinasi, kuo pasižymi gyvulių ir naminių paukščių lietuviškos veislės, pavyzdžiui, šiurkščiavilnės ir juodgalvės avys, šėmi ir baltnugariai galvijai, vištinės žąsys. Aptaria lietuviškas žirgų veisles (žemaitukai, stambinti žemaitukai, Lietuvos sunkieji), jų paskirtį senovėje ir dabar, nagrinėja žirgo reikšmę tautosakoje, tautodailėje, papročiuose ir apeigose. Susipažįsta su lietuviška medžioklinių šunų veisle – lietuvių skalikais, aiškinasi jų kilmę ir reikšmę viduramžių bei vėlesniuose Lietuvos dvaruose.
1.7.4. Apibūdinti bitės įvaizdį folklore ir tradicinėje pasaulėžiūroje, išskirtines bitės sąsajas su žmogaus gyvenimu. Nagrinėti bitininkystės tradicijas Lietuvoje, jos dabartinę reikšmę.	1.7.4.1. Pateikti bitės įvaizdžio folklore, mitologijoje ir papročiuose pavyzdžių. 1.7.4.2. Papasakoti apie bitininkystės tradicijas Lietuvoje. 1.7.4.3. Nusakyti tradicinius bičių produktus, jų naudojimą tradicinėje virtuvėje ir liaudies medicinoje.	Mokytojo padedami mokiniai aiškinasi, kodėl tradicinėje kultūroje bitė laikoma vieninteliu gyvūnu, kuris „miršta“, aptaria bitės įvaizdį tautosakoje, dainose, sutartinėse, rateliuose, tradicinėje pasaulėžiūroje ir papročiuose. Pateikia pavyzdžių, parodančių simbolines bitės ir žmogaus gyvenimo sąsajas, pavyzdžiui, bičiulystė, Austėjos ir Bubilo mitai. Apsilankę pas bitininką, bitininkystės muziejuje ar pasinaudoję mokytojo nurodytais informacijos šaltiniais, mokiniai nagrinėja bitininkystės tradicijas. Analizuoja, kokią vietą bitininkystė užima dabartiniame gyvenime, kuo pasižymi tradiciniai bičių produktai: medus, pikis, žiedadulkės ir kita, kaip jie panaudojami tradicinėje virtuvėje ir liaudies medicinoje.
1.7.5. Nagrinėti tradicinių gėlių darželių ypatybes ir reikšmę etninėje kultūroje, kai kurių gėlių ir augalų simboliką. Palyginti su dabartiniais gėlynais.	1.7.5.1. Pateikti duomenų apie tradicinio gėlių darželio ryšį su papročiais, simbolinę prasmę apeigose ir tautosakoje. 1.7.5.2. Nusakyti, kokios gėlės ir kiti žolynai auginami tradiciniuose gėlių darželiuose, kaip jie komponuojami.	Mokiniai kartu su mokytoju nagrinėja tradicinio gėlių darželio reikšmę etninėje kultūroje: kas jį prižiūrėjo, ką simbolizuoja tautosakoje, kokią reikšmę turėjo vedybų rituale ir panašiai. Pasinaudodami metodinėmis priemonėmis, vaizdine medžiaga ir kitais informacijos šaltiniais, mokiniai aptaria tradicinių gėlių darželių savitumus – kaip jie komponuojami, kokios gėlės ir žolynai juose auginami, kaip liaudis vadino tuos augalus. Tradicinius gėlių darželius palygina su dabartiniais gėlynais ir namų apželdinimu. Susipažįsta

	1.7.5.3. Nurodyti gėlių ir žolynų simbolines prasmes.	su kai kurių darželio ir lauko gėlių, kitų žolynų simbolika, pavyzdžiui, rūtos, lelijos, mėtos, dobilo, paparčio, būrimo iš per Jonines surinktos puokštės tradicija.
1.7.6. Apibūdinti liaudiškus orų spėjimo būdus ir diskutuoti dėl jų aktualumo šiandien.	Pateikti liaudiškų orų spėjimo būdų pavyzdžių.	Mokytojo padedami mokiniai aptaria, kaip liaudis spėdavo artimiausius ar kito metų laiko orus – pagal augalus, gyvūnų elgseną, vėją, žmonių savijautą, dangaus šviesulius bei reiškinius, tam tikrų, pavyzdžiui, pirmųjų pavasario, dienų orus. Svarsto, ar šiais spėjimais galima pasikliauti, kiek jie svarbūs dabartiniam žmogui.
1.8. Kalendorinės šventės ir papročiai Nuostatos: domėtis baltų kalendoriais ir laiko skaičiavimo sistemomis; branginti ir puoselėti savo tautos tradicinius kalendorinius papročius, šventes ir folklorą.		
1.8.1. Nagrinėti ir paaiškinti baltų kalendorius, laiko skaičiavimo sistemas, jų žymenis bei simbolius liaudies ornamentikoje, tautosakoje.	1.8.1.1. Apibrėžti sąvokas šventė, apeiga ir paprotys. 1.8.1.2. Apibūdinti baltų kalendorius ir laiko skaičiavimo sistemas, pateikti laiko matavimo ir kalendorinių švenčių žymenų, simbolių pavyzdžių.	Mokytojo padedami mokiniai aiškinasi sąvokas šventė (jos sąsajas su žodžiais šventas, šventumas, švęsti, šviesti), apeiga ir paprotys. Šias sąvokas sąmoningai taiko aptardami kalendorines ir kitas tradicijas. Apsilankę muziejuje ir remdamiesi mokytojo nurodytais informacijos šaltiniais, mokiniai nagrinėja baltų kalendorius, aiškinasi mėnulio kalendoriaus sandarą. Panaudodami mokytojo pateiktus liaudies ornamentikos ir tautosakos pavyzdžius, susipažįsta su archajiškais laiko matavimo ir kalendorinių švenčių žymenimis, simboliais.
1.8.2. Apibūdinti tradicinių rudens švenčių (derliaus, gavėnios pabaigos, Vėlinių) reikšmę ir papročius, palyginti su kai kuriomis naujomis rudens šventėmis.	1.8.2.1. Pateikti tradicinių ir šiuolaikinių derliaus, rudens švenčių pavyzdžių, pasakoti apie jų ypatybes. 1.8.2.2. Savais žodžiais apibūdinti vėlėms skirtų papročių pobūdį ir reikšmę. 1.8.2.3. Papasakoti apie tradicinius ganiavos pabaigos papročius.	Pasinaudodami mokytojo nurodytomis metodinėmis priemonėmis ir informacijos šaltiniais, mokiniai aiškinasi, kokie buvo tradicinių derliaus švenčių, pavyzdžiui, rudens sambarių, Dagotuvių papročiai. Juos palygina su dabartinėmis mokykloje rengiamomis ir savo gyvenamoje vietoje švenčiamomis derliaus ar rudens šventėmis. Apibūdina tradicinį lietuvių (tautinės bendrijos – kartu ir savo tautybės) požiūrį į mirusių artimųjų ir protėvių vėles. Aiškinasi, kodėl jos buvo kviečiamos į svarbiausias šventes (Užgavėnes, Kūčias, Velykas, vestuves), iš jų prašoma pagalbos ir gero derliaus, kokia yra žodžių vėlė ir vėliava sąsaja. Aptaria tradicinius ganiavos pabaigos ir sniego išprašymo papročius tradicinėje bendruomenėje („Ožio varymas aplink beržą“).
1.8.3. Nagrinėti žiemos ciklo papročius, apeigas ir folklorą (advento, Kalėdų, Užgavėnių, gavėnios), kai kuriuos jų regioninius ypatumus. Palyginti senesnius ir naujesnius jų simbolius, kuo skiriasi įvairių religinių konfesijų Kalėdos.	1.8.3.1. Nusakyti advento ir Kalėdų tradicijas, pateikti tautosakos ir žaidimų pavyzdžių. 1.8.3.2. Pateikti duomenų, kaip Kalėdas švenčia kitų religinių konfesijų žmonės. 1.8.3.3. Apibūdinti Užgavėnių papročius skirtinguose Lietuvos etnografiniuose regionuose. 1.8.3.4. Papasakoti apie gavėnią ir jos papročius.	Pasinaudodami metodinėmis priemonėmis ir informacijos šaltiniais, mokiniai nagrinėja advento papročius ir Kalėdų šventės ypatumus, klausosi ir mokosi advento ir kalėdinių dainų bei žaidimų, aiškinasi jų tekstų prasmę. Apibūdina, kuo skiriasi dabartinis Kalėdų Senelis nuo tradicinio Senio Kalėdos. Mokytojo padedami aptaria, kaip keitėsi eglutės puošimo tradicijos. Palygina, kaip Kalėdas švenčia katalikai, protestantai, stačiatikiai ir kitų religijų žmonės. Nagrinėja žemaitiškų Užgavėnių personažus, jų kaukes, vaidybą, dainas ir šokius. Palygina, kuo skiriasi žemaičių ir aukštaičių, dzūkų Užgavėnės. Mokytojo padedami mokiniai aptaria, kas yra gavėnia, kuo pasižymi jos papročiai.
1.8.4. Apibūdinti	1.8.4.1. Papasakoti apie	Mokytojo padedami mokiniai aptaria su grįžtančiais

pavasario švenčių (susijusių su grįžtančiais paukščiais, velykinio laikotarpio, Melų dienos, Sekminių) papročius ir folklorą. Palyginti, kuo skiriasi įvairių religinių konfesijų velykiniai papročiai.	parskrendančių paukščių pavasario šventes, pateikti su jomis susijusios liaudies kūrybos pavyzdžių. 1.8.4.2. Papasakoti apie velykinio laikotarpio papročius ir simbolius, pateikti velykinio folkloro pavyzdžių. 1.8.4.3. Nusakyti Melų dienos kilmę, pateikti tradicinių juokavimų pavyzdžių. 1.8.4.4. Papasakoti apie Sekminių papročius, pateikti piemenų folkloro pavyzdžių.	paukščiais susijusias pavasario šventes (šv. Motiejaus diena, šv. Kazimiero diena, 40-ties paukščių diena, šv. Juozapo diena, Blovieščiai). Prisimena paukščių balsų pamėgdžiojimus (sakomus ar dainuojamus, pučiamus švilpyne, dūdele), liaudies dainas, ratelius ir šokius apie paukščius. Nagrinėja Verbų sekmadienio, Didžiosios savaitės, Velykų, Atvelykio papročius ir apeigas, tyrinėja tradicines verbas (puokšteles) ir Rytų Lietuvos verbas. Pastebi baltų pasaulėžiūros ir krikščioniškosios simbolikos susipynimą velykinio laikotarpio papročiuose ir apeigose. Katalikų šv. Velykas palygina su protestantų, stačiatikių ir kitų religijų tradicijomis. Aiškinasi balandžio 1-osios – Melų dienos – tradicijų kilmę, prisimena senąją ir dabartinę juokavimų tautosaką. Mokiniai pasidalija įspūdžiais, ką žino apie Sekmines. Prisimena su šia švente susijusių piemenukų papročius ir folklorą (dainuojamąjį, instrumentinį, sakytinį).
2. Etnokultūrinė raiška		
2.1. Liaudies kūryba		
Nuostatos: suvokti sakytinės tautosakos vertę ir gyvybingumą, naudoti ją kasdieniame gyvenime; puoselėti tarmes ir jų gyvąją tradiciją.		
2.1.1. Nagrinėti atskirus sakytinės tautosakos žanrus (sakmes, padavimus, pasakas, šiurpes, trumpuosius pasakymus), jų ypatumus ir sąsajas su dabartiniu gyvenimu, mokėti jų pavyzdžių. Kūrybiškai taikyti tautosaką įvairiomis progomis, surengti tautosakos viktoriną. Apibūdinti tarmių ir potarmių savitumus, suprasti ir tinkamai perteikti tarmišką tekstą.	2.1.1.1. Pateikti etiologinių ir mitologinių sakmių, padavimų bei pasakų pavyzdžių. 2.1.1.2. Paaiškinti, kas yra šiurpės ir jų parodijos, pateikti pavyzdžių. 2.1.1.3. Pateikti patarlių, priežodžių, posakių, mįslių ir kitų trumpųjų pasakymų pavyzdžių. 2.1.1.4. Nurodyti skaičiuočių, erzinimų paskirtį, tinkamo jų taikymo aplinkybes. 2.1.1.5. Nusakyti skanduočių kilmę ir paskirtį. 2.1.1.6. Atpažinti savo krašto ir kitas tarmes bei potarmes, pateikti tarmiškų žodžių pavyzdžių.	Mokiniai aptaria įvairių žanrų sakytinės tautosakos kūrinius, jų mokosi, išmoningai pritaiko savo kūrybinei veiklai. Išsamiau nagrinėja etiologines ir mitologines sakmes, padavimus. Mokytojo padedami aptaria kai kurias pasakas, jų tarptautinius ir savitumu pasižyminčius variantus. Aiškinasi, kas yra tradicinės šiurpės ir jų parodijos, pateikia pavyzdžių. Mokosi sekti kai kurias sakmes, padavimus, pasakas (taip pat ir su dainuojamaisiais intarpais), jei sugeba, – tarmiškai. Iš vadovėlių, mokymosi priemonių ir tautosakos rinktinių renkasi patikusius trumpuosius posakius: (patarles, priežodžius, skaičiuotes, mįsles, vaizdingus posakius ir kita), juos įsimena, aiškinasi jų prasmes, patrauklumo priežastis. Vadovaudamiesi tradicija, kuria savo trumpuosius pasakymus, pavyzdžiui, oracijas, patarles, melų pasakas, skaičiuotes. Kartu su mokytoju aptaria erzinimus – kam jie buvo skirti, kokia jų išraiška, koks psichologinis poveikis, kiek jų tradicija siejasi su dabartiniu gyvenimu. Susipažinę su skanduočių kilme ir paskirtimi, mėgina jų sukurti patys. Mokiniai klasėje, mokykloje ar vietos bendruomenėje surengia tautosakos viktoriną, pavyzdžiui, mįslių apie įvairius reiškinius ir daiktus, anekdotų apie laukinius ir naminius gyvūnus, paukščius, kitų tautosakos kūrinių. Klausydami garso įrašų, mokiniai mokosi atpažinti skirtingų Lietuvos etnografinių regionų tarmes ir potarmes. Pasinaudodami savo, tėvų ar senelių patirtimi, pateikia tarmiškų žodžių bei jų vartojimo tautosakoje pavyzdžių, kai kuriuos iš jų išmoksta, puoselėja savo tarmę (ypač, jei jos tradicija gyvuoja artimoje aplinkoje).
Nuostatos: vertinti tradicinį muzikavimą kaip įdomią, teigiamų atradimų ir prasmingų išgyvenimų teikiančią		

veiklą; domėtis liaudies žaidimais ir šokiais, puoselėti jų tradicijas; noriai žaisti tradicinius žaidimus, šokti liaudies šokius.		
2.1.2. Apibūdinti skirtingų Lietuvos etnografinių regionų dainuojamąją tautosaką ir instrumentinę liaudies muziką, palyginti su kitų tautų muzika. Dainuoti pasirinktus kūrinius, griežti kai kuriais liaudies muzikos instrumentais, paprastesnius mokėti pasidaryti.	2.1.2.1. Atpažinti skirtingiems Lietuvos etnografiniams regionams būdingą dainuojamąją tautosaką, kai kuriuos jos žanrus, pateikti pavyzdžių. 2.1.2.2. Bendrais bruožais nusakyti liaudies muzikos instrumentus, jų repertuarą ir grojimo technikos specifiką. 2.1.2.3. Apibūdinti savo krašto instrumentinio muzikavimo tradicijas.	Mokiniai susipažįsta su garsesniais savo vietovės liaudies dainininkais ir muzikantais, folkloro ansambliais, su jais bendrauja, apsilanko jų koncerte ar vakaronėje. Klausydami muzikos įrašų, mokosi pažinti skirtingų Lietuvos etnografinių regionų dainuojamąją tautosaką, aptaria kai kuriuos žanrus, pavyzdžiui, dainas apie gamtą, šeimą, darbo, kalendorines, karines-istorines, vaikų. Mokosi dainuoti įvairių žanrų dainas, giedoti sutartines, sekti pasakas su padainavimais, atlikti kitus vokalinio folkloro kūrinius. Pasirinktas dainas dainuoja po vieną arba ansamblyje su kitais mokiniais. Mokytojo padedami mokiniai aiškinasi lietuvių (kitataučiai gali ir savo) kai kurių instrumentinės liaudies muzikos žanrų, pavyzdžiui, piemenų signalų, tirliavimų, raliavimų, sutartinių, šokių, maršų, bruožus, mokosi sieti juos su tam tikrais liaudies muzikos instrumentais ir Lietuvos etnografiniais regionais. Ieško atsakymų į klausimus, pavyzdžiui: kur, kada ir kokia muzika buvo grojama?, kas, kokiais instrumentais ir kam grojo?. Mokytojo padedami mokosi pasidaryti ir pūsti šiaudo birbynę, žievės švilpuką, tuščiavidurio augalo skudučius. Pasirinktus instrumentinio folkloro kūrinius mokosi atlikti po vieną arba drauge su kitais mokiniais, pavyzdžiui, skudučiais arba lamzdeliais, kanklėmis ar cimbolais, pritarti būgnu. Nagrinėja kitų tautų muzikos pavyzdžius, pavyzdžiui, Lietuvos tautinių bendrijų, kaimyninių šalių, tolimesnių tautų, apibūdina jų savitumus, palygina su savo tautos liaudies muzika.
2.1.3. Bendrais bruožais apibūdinti ir mokėti įvairių etnografinių regionų tradicinius šokius, ratelius ir žaidimus, taip pat „Polką su ragučiais“. Apibūdinti tradicinius žaidimus, mokėti kai kuriuos žaisti, palyginti su dabartiniais mokinių žaidimais.	2.1.3.1. Pateikti įvairių Lietuvos etnografinių regionų tradicinių šokių, ratelių ir žaidimų pavyzdžių, nusakyti jų šokimo ar žaidimo būdus. 2.1.3.2. Papasakoti apie dabartinius mokinių žaidžiamus žaidimus.	Mokytojo padedami mokiniai susipažįsta su įvairių etnografinių regionų šokių tradicijomis, įvairių tipų šokiais (grupiniais, poriniais, po dvi poras, trise, su polkos ir valso motyvais), įvairiomis figūromis („žilvičiu“, landžiojimu, „grandinėlės“ pynimu, „blezdinginiu“ nardymu, „tilteliu“, „audimu“ ir panašiai) pasižyminčiais rateliais ir žaidimais. Mokosi įvairių tradicinių šokių, ratelių ir dainuojamųjų žaidimų, ypač savo regiono, taip pat kalendorinių, darbo tematikos ir kita. Jei yra galimybė, kartu su tėvais ir kitais šeimos nariais surengiama tradicinių šokių vakaronė, įtraukiant tradicinę „Polką su ragučiais“. Mokiniai supažindinami su įvairiais liaudies žaidimų rinkiniais, pavyzdžiui, M. Grigonio, V. Steponaičio, J. Kudirkos, iš jų renkasi patikusius žaidimus, jų mokosi. Aptaria, ką dabar mokiniai žaidžia Lietuvos mokyklose. Tradicinius žaidimus palygina su dabartiniais vaikų žaidžiamais judriaisiais, loginiais, stalo žaidimais, ieško jų panašumų ir skirtumų, palyginti su tradiciniais.
Nuostata: suvokti tautodailės vertę, kūrybiško jos pritaikymo įvairioms reikmėms galimybes.		
2.1.4. Apibūdinti savo vietovės tautodailės	2.1.4.1. Nusakyti savo vietovės tautodailės	Mokytojo padedami mokiniai susipažįsta su savo apylinkių žymesniais liaudies meno kūriniais,

tradicijas, mokėti padaryti nesudėtingų tautodailės ir tradicinių dirbinių.	tradicijas. 2.1.4.2. Pateikti tautodailės ir tradicinių dirbinių pavyzdžių, paaiškinti jų ypatybes ir technologijas.	garsesniais tautodailininkais ir meistrais, aplanko jų dirbtuves. Nagrinėja įvairių tradicinių dirbinių technologijas ir mokosi austi ar pinti juosteles, suverti šiaudinius sodus, žvaigždes, šiaudines ar popierines girliandas, karpyti karpinius, vyti virves, lieti žvakes, jei leidžia galimybės, žiesti puodus, sukti iš žalvarinės vielos arba kalti iš platesnės juostelės papuošalus, drožinėti ir panašiai. Savo sukurtus dirbinius kūrybiškai pristato klasės arba mokyklos parodoje, mokyklinėje mugėje, kituose renginiuose.
2.2. Kalendorinės ir kitos tradicinės šventės Nuostata: noriai ir kūrybingai dalyvauti šeimos, giminės, vietos bendruomenės ir mokyklos kalendorinėse bei kitose tradicinėse šventėse.		
2.2.1. Taikyti savo etnokultūrines žinias dalyvaujant mokyklos, vietos bendruomenės, šeimos ir giminės tradicinėse šventėse. Sukurti įvairioms kalendorinėms ir kitoms tradicinėms šventėms tinkamų tradicinių dirbinių. Atlikti įvairioms kalendorinėms šventėms ir papročiams tinkamus folkloro kūrinius.	2.2.1.1. Išmanyti tradicinių švenčių ypatumus, suvokti vietos bendruomenėje, savo šeimoje ar giminėje gyvuojančių tradicijų specifiką. 2.2.1.2. Suvokti, kokie tradiciniai dirbiniai tinka įvairioms kalendorinėms ir kitoms šventėms, išmanyti jų ypatybes ir gamybos būdus. 2.2.1.3. Nurodyti įvairioms kalendorinėms šventėms ir periodams tinkamus dainuojamojo, instrumentinio, šokamojo, žaidybinio, sakytinio folkloro kūrinius.	Dalyvaudami įvairiose mokyklos, vietos bendruomenės, savo šeimos ir giminės kalendorinėse ar kitose tradicinėse šventėse, mokiniai kūrybiškai taiko savo etnokultūrines žinias ir gebėjimus kurti tautodailės kūrinius, žaisti, vaidinti, atlikti folkloro kūrinius ar kurti savus remiantis tradicija, pavyzdžiui, pagal tradicinę formulę sukurti Užgavėnių persirengėlių „kaulintojų“ oracijas, pasigaminti Užgavėnių šūksnių plakatus ir kita. Mokytojo padedami mokiniai gamina tradicinius Kalėdų eglutės papuošalus, Užgavėnių kaukes, skutinėja ar vašku margina Velykų margučius, suriša tradicinę Velykų puokštelę ar verbą, papuošia Velykų medelį ir kita. Pasidarytus dirbinius panaudoja per mokykloje ir vietos bendruomenėje švenčiamas šventes, papuošia klasę ir panašiai. Atlieka advento, Kalėdų, Užgavėnių, Velykų, Joninių ir kitas kalendorines dainas, žaidimus, ratelius ir šokius, sako oracijas, vaidina ir panašiai. Pavyzdžiui, pritaikydami pavasarinėms, su parskridusiais paukščiais susijusioms šventėms folklorą, sako, rečituoja, dainuoja arba groja švilpyne, dūdele paukščių balsų pamėgdžiojimus, dainuoja dainas apie paukščius, ratuoja, šoka; per Melų dieną, balandžio 1-ąją, seka melų pasakas, šmaikščius tradicinius anekdotus ir kitus juokavimus; per Sekmines pučia signalą mediniu kerdžiaus trimitu (triūba), tirliuoja, raliuoja, dainuoja Sekminių dainas, eina ratelius.
2.3. Kita etnokultūrinė raiška		
Nuostata: domėtis savo krašto kultūros objektais ir tradicijomis, jas puoselėti.		
2.3.1. Surengti kulinarinio paveldo renginį, jame kūrybiškai pristatyti savo pagamintus tradicinius patiekalus.	Pateikti duomenų apie tam tikro etnografinio regiono, kalendorinės šventės tradicinius patiekalus, jų gamybos receptus.	Pasikvietę savo šeimos narius, mokytojo padedami mokiniai surengia teminį, atitinkantį kalendorinį laikotarpį ir (ar) etnografinį regioną, tradicinių vaišių vakarą. Pagal senelių, kitų artimųjų ar iš leidinių sužinotus receptus pagamina tradicinių patiekalų, juos kūrybiškai pristato.
2.3.2. Rinkti kraštotyrinę medžiagą, kūrybiškai ją pristatyti.	Išvardyti savo krašto kultūros objektus, vietos bendruomenės tradicines šventes ir kitus renginius.	Mokiniai plėtoja kraštotyros gebėjimus: pasidaliję užduotimis, aplanko žymiausius savo krašto kultūrinio kraštovaizdžio ir kitus kultūros objektus, dalyvauja vietos bendruomenės šventėse ar kituose renginiuose, juos fotografuoja, pažymėdami svarbiausius duomenis, aprašydami tradicijas. Mokykloje surengia sukauptų duomenų pristatymą ar nuotraukų parodą apie krašto kultūros objektus ir tradicijas.

2.3.3. Dalyvauti talkose ir paaiškinti, kuo reikšmingas bendrai atliekamas darbas.	Apibūdinti talkų tikslus, nusakyti talkų tradicijas.	Mokiniai dalyvauja mokyklos ar vietos bendruomenės talkoje. Prisimindami tradicijas, gali ir padainuoti vieną kitą liaudies dainą, pažaisti kai kuriuos tradicinius žaidimus.

_____

Pagrindinio ugdymo etninės kultūros
bendrosios programos
3 priedas

PAGRINDINIO UGDYMO ETNINĖS KULTŪROS BENDROSIOS PROGRAMOS MOKINIŲ PASIEKIMAI IR UGDYMO GAIRĖS 7–8 KLASĖSE

Mokinių pasiekimai		Ugdymo gairės
gebėjimai	žinios ir supratimas	
1. Etninės kultūros vertybių bei reiškinių pažinimas ir vertinimas		
1.1. Bendruomenė ir tradicijos Nuostatos: suvokti bendruomeninio gyvenimo tradicijų vertę; noriai dalyvauti tam tikroje bendruomenėje ir prisidėti prie jos tradicijų puoselėjimo.		
1.1.1 Analizuoti įvairias bendruomenes ir jų tradicijas, bendruomeninio gyvenimo kaitą Lietuvoje per pastarąjį šimtmetį. Palyginti su kitų šalių bendruomeniniu gyvenimu.	1.1.1.1. Paaiškinti, kaip keitėsi bendruomeninis gyvenimas Lietuvoje per pastarąjį šimtmetį. 1.1.1.2. Apibūdinti bendruomenes ir jų tradicijas dabartinėje Lietuvoje, pateikti pavyzdžių iš artimiausios aplinkos. 1.1.1.3. Pateikti duomenų apie kitose šalyse gyvuojančias dabartines kaimo ar miestelių bendruomenes, jų tradicijas.	Naudodamiesi informacijos šaltiniais ir savo artimųjų, senolių pasakojimais, mokiniai kartu su mokytoju aptaria, kuo skiriasi ir kuo panašus gatviniuose kaimuose, vienkiemių sodybose, mažuose miesteliuose ir didesniuose miestuose gyvenančių žmonių bendravimas. Prisimenamos įvairios bendruomeninio gyvenimo tradicijos, nuo seno gyvavusios saugios kaimynystės nuostatos, kai ištikus nelaimei padėdavo visa bendruomenė. Aiškinasi per pastarąjį šimtmetį Lietuvos kaimuose ir miesteliuose vykusią bendruomeninio gyvenimo kaitą. Svarsto, koks asmenybių santykis su bendruomene, kaip atskiri asmenys gali daryti įtaką bendruomenei ir atvirkščiai. Aptaria, kuo pasižymi bendruomeninis gyvenimas dabartinėje Lietuvoje, kokių rūšių bendruomenių esama, pavyzdžiui, kaimo, miestelio, mikrorajono, religinės, mokyklų, ansamblių ir kitos bendrų pomėgių. Aiškinasi, kokiose bendruomenėse daugiausia laikomasi tradicijų, kokios iš jų yra senos (tęsiamos ar gaivinamos) ir kokios formuojasi naujos. Aptariamos saugios kaimynystės, socialinės savanorystės tradicijos. Pateikia pavyzdžių iš kitų šalių apie dabar gyvuojančias kaimo ar miestelių bendruomenes, pasižyminčias senųjų tradicijų tęstinumu. Vadovaudamiesi savo patirtimi, atlikdami stebėjimus ir apklausas, mokiniai tyrinėja bendruomenines tradicijas savo aplinkoje – klasėje, mokykloje, gyvenamoje aplinkoje (kieme, kaimynų bendrijoje, vietos bendruomenėje), pagal pomėgius ar bendrus interesus susibūrusioje grupėje, pavyzdžiui, skautų, jaunimo, kūrybinėje ar kitoje organizacijoje. Mokytojo padedami mokiniai aiškinasi, kaip tose bendruomenėse pasireiškia senesnės ir naujesnės etninės kultūros formos, pavyzdžiui, atminimų rašymas, tradicinių švenčių šventimas, liaudies kūrybos panaudojimas ir kita.
1.2. Paprotinis elgesys ir tradicinis etiketas Nuostatos: puoselėti paprotinio elgesio ir tradicinio etiketo vertybes; gerbti kitų tautų paprotinio elgesio		

tradicijas; vertinti juokavimo tradicijas ir jas kūrybiškai tęsti.		
1.2.1. Analizuoti ir lyginti paprotinio elgesio bei tradicinio etiketo ypatybes, reikšmę tradicinėje bendruomenėje ir dabar. Palyginti su kitų tautų paprotiniu elgesiu.	1.2.1.1. Savais žodžiais nusakyti paprotinį elgesį bei tradicinį etiketą per šeimos apeigas – krikštynas, vestuves, laidotuves. 1.2.1.2. Pateikti pavyzdžių apie svetingumo ir vaišių papročius, tautos sukurtas juokavimo tradicijas. 1.2.1.3. Apibūdinti, kuo keiksmas skiriasi nuo prakeiksmo, pateikti savo tautos tradicinių keiksmų pavyzdžių, nusakyti jų teigiamas ir neigiamas savybes. 1.2.1.4. Pateikti kitų tautų tradicinės etikos ir etiketo pavyzdžių.	Naudodamiesi įvairiais šaltiniais ir savo artimųjų patirtimi, mokiniai nagrinėja paprotinio elgesio ir tradicinio etiketo ypatumus šeimos apeigose – krikštynose, vestuvėse, laidotuvėse (kaip parodomas svetingumas ir vaišingumas, pagarba šeimininkams, kokių teikiama dovanų, kaip sveikinama, reiškiama užuojauta ir panašiai). Aptaria tradicinio etiketo tekstus, pagal juos kuria savo tekstus. Apibūdina tradicinį etiketą prie stalo, palygina tradicinės bendruomenės svetingumo ir vaišių papročius su dabartimi (kokios dainuojamos dainos, sakomi tostai ir kita). Mokiniai kartu su mokytoju aiškinasi, kokią reikšmę juokas turėjo senuosiuose papročiuose, kuo pasižymi tautos sukurtos juokavimo tradicijos: aptariami anekdotai ir jų raida, kaip patarlėmis ir vaizdingais posakiais pašiepiamos ydos, kuo pasižymi humoristinės liaudies dainos, vestuvininkų apdainavimai ir panašiai. Svarstoma, kodėl žmonės keikiasi. Mokiniai nagrinėja ir vertina savo tautos tradicinius keiksmus ieškodami teigiamų ypatybių ir pastebėdami neigiamas, palygina juos su dabartiniais keiksmais. Aiškinasi keiksmų apribojimo ir draudimo prasmę, kuo keiksmas skiriasi nuo prakeiksmo. Lyginant aptariamos kitų tautų paprotinio elgesio ypatybės. Mokiniai diskutuoja apie savo patirtį bei nuostatas paprotinio elgesio ir tradicinio etiketo atžvilgiu.
1.3. Tautinis kostiumas Nuostata: suvokti tautinio kostiumo kaip tautos simbolio prasmę ir svarbą, domėtis jo ypatybėmis.		
1.3.1. Analizuoti lietuvių (kitataučiai gali ir savo) tautinio kostiumo ypatybes, kilmę ir raidą. Palyginti savo tautos ir kitų Europos tautų nacionalinius kostiumus. Nagrinėti dabartines tautinio kostiumo nešiosenos tradicijas, motyvų atspindžius šių dienų aprangoje.	1.3.1.1. Išvardyti tautinio kostiumo dalis ir detales, atitinkančias jį vilkinčiojo lytį, amžių, statusą ir etnografinį regioną. Iliustruojant pavyzdžiais, apibūdinti tautinio kostiumo audinius, kitas ypatybes. 1.3.1.2. Pateikti kitų Europos tautų nacionalinio kostiumo pavyzdžių. 1.3.1.3. Nusakyti tautinio kostiumo raidą ir reikšmę nuo XIX a. pabaigos iki šių dienų. 1.3.1.4. Papasakoti apie dabartines tautinio kostiumo nešiosenos Lietuvoje ir kitose šalyse tradicijas. 1.3.1.5. Pateikti šių dienų aprangai pritaikytų tautinio kostiumo motyvų	Naudodamiesi vaizdine medžiaga ar lankydamiesi muziejuose, mokiniai susipažįsta su XVIII–XIX a. pabaigos lietuvių (kitataučiai gali ir savo) tautinio kostiumo kilme ir raida. Gilinasi, kuo pasižymi to laikotarpio kasdienė ir šventinė, vasarinė ir žieminė įvairių Lietuvos etnografinių regionų, skirtingos lyties, amžiaus, šeiminės padėties ir socialinio statuso žmonių tradicinė apranga. Nagrinėja jos pagrindines sudedamąsias dalis, spalvų ir raštų derinius bei įvairovę, naudojamas medžiagas, galvos apdangalų, juostų, papuošalų, apavo ir kitų kostiumo dalių ypatumus. Aiškinasi tradicinės aprangos sąsajas su papročiais ir tradicinės etikos nuostatomis. Apžvelgia tautinio ir istorinio (kilmingųjų, miestiečių) kostiumų sąsajas. Naudodamiesi sukaupta medžiaga ir istoriniais šaltiniais, aptaria tautinio kostiumo raidą ir reikšmę Lietuvoje nacionalinio atgimimo laikotarpiu (XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje), tarpukario Lietuvoje ir dabar. Svarsto tautinio kostiumo autentiškumo ir interpretacijos klausimus. Palygina lietuvių (Lietuvos tautinės bendrijos ir savo) tautinį kostiumą su kitų Europos tautų nacionaliniais kostiumais, nustato panašumus ir skirtumus. Aptaria, kokiomis progomis ir kas šiandien Lietuvoje dėvi tautinį kostiumą. Nagrinėja pavyzdžius, kaip

	pavyzdžių.	kitose šalyse puoselėjamos tautinio kostiumo tradicijos. Naudodamiesi įvairiais informacijos šaltiniais, vaizdine medžiaga, asmenine patirtimi ir šiuolaikinių madų tendencijomis, mokiniai diskutuoja, kokie tautinio kostiumo motyvai ir kokiais tikslais yra ar galėtų būti naudojami šiuolaikinėje aprangoje.
1.4. Tradiciniai amatai Nuostata: suvokti tradicinių amatų vertę, domėtis jų raida, ugdytis nuostatą puoselėti tradicinę amatininkystę.		
1.4.1. Analizuoti tradicinių amatų raidą bei įvairovę Lietuvoje, jų dabartinę būklę ir sklaidą. Tyrinėti savo vietovės amatininkystės tradicijas.	1.4.1.1. Nusakyti baltų amatus ir verslus, pateikti duomenų apie jų demonstravimą gyvosios archeologijos, edukaciniuose ir kituose renginiuose. 1.4.1.2. Išvardyti pastarųjų šimtmečių Lietuvos kaimo ir miesto tradicinius amatus, bendrais bruožais nusakyti dabartinę jų būklę ir sklaidą. 1.4.1.3. Pateikti duomenų apie savo vietovės tradicinius amatus, žymesnius meistrus ir tautodailininkus.	Naudodamiesi mokytojo nurodytais archeologiniais ir istoriniais šaltiniais, edukacinių renginių metu įgytomis žiniomis, mokiniai apibūdina baltų genčių verslus ir amatus (bitininkystė, žvejyba, medžioklė, batsiuvystė, keramikos, papuošalų ir kitų dirbinių gamyba ir kita). Aptaria baltų amatų demonstracijas per gyvosios archeologijos ir muziejų edukacinius renginius, meistrų dirbtuvėse, per tradicinių amatų dienas, muges ir kitus renginius. Nagrinėja pastarųjų šimtmečių Lietuvos kaimo ir miesto tradicinių amatų įvairovę – pynimą iš vytelių ar karnų, tekstilės darbus (audimas, verpimas, siūlų ar audinių dažymas, vėlimas ir kita), medžio apdirbimą (dailidžių, stalių, kubilių, račių, klumpdirbių, skiečių, kryždirbių, dievdirbių ir kitų medžio meistrų darbus), kalvystę, krosnininkystę, statybos darbus, akmentašystę, odos ar kailių apdirbimą, batsiuvystę, keramiką, juvelyriką ir kita. Aptaria dabartinę tradicinių amatų būklę ir sklaidą. Aplankydami vietos amatininkų ir tautodailininkų dirbtuves bei rinkdami informaciją, mokiniai susipažįsta su savo vietovės tradiciniais amatais, žymesniais meistrais ir tautodailininkais.
1.5. Namai etninėje kultūroje Nuostatos: branginti ir puoselėti ryšį su gimtaisiais namais ir aplinka; vertinti tradicinę architektūrą kaip reikšmingą savo ir kitų tautų kultūros paveldo palikimą.		
1.5.1. Analizuoti namų sampratą etninėje kultūroje, tradicinės sodybos ypatumus, susijusius papročius, apeigas, tikėjimus ir tautosaką. Lyginant tradicines sodybas su šiuolaikinėmis, diskutuoti apie tradicinės architektūros pritaikymą dabarčiai.	1.5.1.1. Paaiškinti namų sampratą etninėje kultūroje. 1.5.1.2. Pateikti tradicinės sodybos pavyzdžių, nurodyti jos trobesių paskirtį ir kitus ypatumus. 1.5.1.3. Nusakyti tradicinio gyvenamojo namo interjero savitumus, paaiškinti senovinių daiktų paskirtį. 1.5.1.4. Apibūdinti tradicinės sodybos bityną, sodą, daržą, gyvulių ir naminių paukščių ūkį. 1.5.1.5. Pateikti namų statybos ir įkurtuvių papročių bei apeigų, tikėjimo pavyzdžių. 1.5.1.6. Nusakyti tradicinių statinių, jų	Mokiniai aiškinasi namų sampratą etninėje kultūroje. Apsilankę liaudies buities muziejuje ar etnografiniame kaime, pasinaudoję informaciniais šaltiniais, mokiniai susipažįsta su gatvinio kaimo (būdingo Aukštaitijai ir Dzūkijai), kupetinio kaimo ar vienkiemio sodyba – kiek ir kokių joje esama trobesių, kokia jų paskirtis ir išdėstymas, būdingos spalvos, kokios medžiagos naudotos statybai, kuo pasižymi stogų ir langų puošyba. Bendrais bruožais apibūdina tradicinio gyvenamojo namo interjerą – skirtingos paskirties patalpas (seklyčia, kamara, priemenė ir kita), lubas ir grindis, krosnis, baldus ir kitus senovinius daiktus, patalynę ir kitą tekstilę, buities reikmenis, interjero dekoravimą, apšvietimą ir kita. Mokiniai aptaria, kaip atrodo tradicinės sodybos bitynas, sodas, daržas, kokias daržoves augindavo seniau, kokių atsirado vėliau, kokie joje auginami gyvuliai ir naminiai paukščiai. Aiškinasi papročius bei apeigas statant namus ir per įkurtuves, įvairių daiktų, statinių ar jų dalių (krikštasuolė, krosnis, langas, slenkstis, pirkia, gėlių darželis, kiemas, šulinys, pirtis, jauja, klėtis ir kita)

	dalių, namų apyvokos daiktų simbolinę reikšmę, pateikti tautosakos pavyzdžių apie namus ir jų gyventojus.	simbolinę reikšmę, susijusius tikėjimus. Nagrinėja dainuojamąją ir smulkiąją tautosaką (patarles, priežodžius ir kita) apie namus, juose esančius daiktus, sodybos aplinką ir jos gyventojus. Lygindami tradicines ir šiuolaikines sodybas, mokiniai svarsto, kokius tradicinės sodybos elementus norėtų pritaikyti savo esamoje ar būsimoje sodyboje, namuose.
1.6. Pasaulėžiūra, mitologija ir religija Nuostatos: gerbti baltų pasaulėžiūros vertybes, formuotis pagarbų požiūrį ir atsakomybe grįstą elgesį su gamta; pozityviai vertinti baltų pasaulėžiūros ir krikščionybės dermę etninėje kultūroje.		
1.6.1. Nagrinėti baltų pasaulėžiūrą, mitologiją ir religiją, palyginti su kitų senovės tautų mitologija ir religija. Analizuoti baltų pasaulėžiūros ir krikščionybės dermę bei apraiškas etninėje kultūroje.	1.6.1.1. Bendrais bruožais apibūdinti pagrindinius baltų pasaulėžiūros, mitologijos ir religijos bruožus, raidą. 1.6.1.2. Pateikiant pavyzdžių, aptarti baltų pasaulėžiūros santykį su gamta, nusakyti įvairius mitinius personažus ir dievybes, jų funkcijas ir įvaizdžius tautosakoje. 1.6.1.3. Nurodyti pagarbos reiškimo žalčiams ir gyvatėms pavyzdžių. 1.6.1.4. Nusakyti, kaip apibūdinami „šventieji“ akmenys sakmėse ir padavimuose. 1.6.1.5. Pateikiant pavyzdžių, nusakyti senovės graikų, romėnų ir kitų tautų mitologiją ir religiją. 1.6.1.6. Pateikti pavyzdžių, kaip mitinis pasaulėvaizdis ir baltų tikėjimas atsispindi metų rato švenčių ir darbų papročiuose, tautosakoje ir materialioje kultūroje. 1.6.1.7. Pateikiant pavyzdžių, nusakyti baltų pasaulėžiūros ir krikščionybės dermę bei apraiškas etninėje kultūroje.	Naudodamiesi metodinėmis priemonėmis, įvairiais šaltiniais, mokiniai aptaria baltų pasaulėžiūrą, mitologiją ir religiją, svarbiausius bruožus ir kaitą. Išskiria baltų pasaulėjautos neatsiejamą ryšį su gamta (šventosios girios, Pasaulio ir Gyvybės medis, vandens telkiniai, šaltiniai, akmenys, pagarba gyvūnams ir kitiems gamtos objektams, sudvasintiems gamtos reiškiniams). Aptaria sakmes, kuriose galima įžvelgti senųjų mitų liekanas, liudijančias žmonijos kilmę, pasaulio atsiradimą ir kita, nagrinėja tradicinius mitologinių sakmių bei mitinius kitų tautosakos žanrų personažus. Analizuoja Žemynos reikšmę, pagarbos reiškimą Žemei įvairiais žmogaus gyvenimo momentais. Aptaria senąjį požiūrį į mirtį, kuo pasižymi giltinės įvaizdis tautosakoje (sakmėse, pasakose, mįslėse). Nagrinėja gimimo ir likimo deivės Laimos simbolinius įvaizdžius (liepa, gegutė), jų atspindžius sakmėse ir pasakose, ką reiškia žodis lemti. Aptaria būdingas mitinių sakmių ir pasakų būtybes laumes, ką reiškia laumės juostos įvaizdis. Analizuoja Perkūno įvaizdį tradicinėje pasaulėžiūroje, su juo siejamas kalendorines šventes. Aiškinasi ugnies reikšmę žmogaus gyvenime ir įvairiose tradicinėse šventėse, kaip buvo garbinama ugnies deivė Gabija. Nagrinėja, kodėl žalčiai ir gyvatės pagal baltų pasaulėžiūrą yra namų židinio, gerovės, sveikatos ir vaisingumo globėjai, kaip jiems buvo reiškiama pagarba. Aptariami šventieji akmenys, kaip jie apibūdinami sakmėse ir padavimuose („užburtieji“ akmenys, mokai, ženklai akmenyse). Pasinaudodami literatūra ir informaciniais šaltiniais, mokiniai mitologinius baltų vaizdinius palygina su senovės graikų, romėnų bei kitų tautų mitologija ir religija. Mokiniai kartu su mokytoju analizuoja mitinio pasaulėvaizdžio ir baltų tikėjimo atspindžius kalendorinėse, darbo ir šeimos apeigose bei papročiuose, įvairių rūšių tautosakoje, tautodailėje, architektūroje, tradiciniuose dirbiniuose, antkapiniuose krikštuose ir kita. Apibūdinamas krikščionybės ir baltų pasaulėjautos sinkretizmas, dermė bei apraiškos etninėje kultūroje.
1.7. Kalendoriniai papročiai Nuostata: vertinti ir puoselėti tradicinius kalendorinius papročius.		
1.7.1. Analizuoti rudens	1.7.1.1. Nusakyti rudens	Mokiniai aptaria rudens laikotarpio papročius, jų ryšį

papročių ryšį su gamtos ir astronominiais reiškiniais, turgų tradicijomis, vėlių pagerbimu, palyginti su naujomis šventėmis ir reiškiniais.	papročių sąsajas su gamtos ir astronominiais reiškiniais. 1.7.1.2. Apibūdinti rudeninių turgų ir mugių tradicijas. 1.7.1.3. Išvardyti su išskrendančiais paukščiais susijusias šventes, paaiškinti Paukščių tako simboliką. 1.7.1.4. Savais žodžiais nusakyti Vėlinių ir Helovino papročius.	su gamtos ir astronominiais reiškiniais: rudenėjimo pradžia, paukščių išskridimu į šiltuosius kraštus, rudens lygiadieniu, „bobų vasara“ ir kita. Susipažįsta su senovinių rudeninių turgų ir mugių tradicijomis, apibūdina jų atspindžius dabartiniame gyvenime, pavyzdžiui, Baltramiejaus mugę Vilniuje. Nagrinėja rudens lygiadienio papročius, palygina su dabartiniu šios astronominės datos įprasminimu (Baltų vienybės diena, „ugnies sąšauka“ ant piliakalnių ir kitų kalnų, lygiadienio ir „ožio deginimo“ šventės Vilniuje, kitos lokalinės šventės). Prisimena su išskrendančiais paukščiais susijusias rudens šventes, aptaria Paukščių tako simboliką, jos sąsajas su mirusiųjų pasauliu ir jiems skirtomis šventėmis. Palygina Vėlines ir Heloviną, kuo skiriasi šių švenčių kilmė, prasmė ir raiška.
1.7.2. Nagrinėti svarbiausių tradicinių žiemos švenčių ir periodų papročius tradicinėje bendruomenėje, jų tautosakos ir atributikos simboliką. Palyginti su dabartinėmis žiemos švenčių tradicijomis.	1.7.2.1. Pateikiant pavyzdžių, papasakoti apie advento, Kūčių ir Kalėdų papročius tradicinėje bendruomenėje, apibūdinti advento–Kalėdų tautosaką. 1.7.2.2. Nusakyti „tarpušvenčio“ ir „mėsėdo“ periodų papročius. 1.7.2.3. Apibūdinti Užgavėnių kaukių įvairovę, paaiškinti jų prasmę.	Pasinaudodami informaciniais šaltiniais ir metodinėmis priemonėmis, mokiniai aptaria, kaip tradicinė kaimo bendruomenė vakarodavo per adventą (dirbdami įvairius darbus, sekdami pasakas ir sakmes, dainuodami, žaisdami ir kita), kokių paisydavo draudimų. Apibūdina advento tautosakos pagrindinius motyvus ir simboliką, prisimena žinomus ir mokosi naujų tradicinių advento žaidimų ir dainų. Pasidalydami savo patirtimi, šeimoje gyvuojančiomis tradicijomis, aptaria tradicinio Kūčių stalo paruošimą, ieško duomenų apie senuosius Kūčių papročius, apeigas ir tikėjimus. Aiškinasi žiemos saulėgrįžos ir Kalėdų ryšį, jo atspindžius kalėdinėse dainose. Aptaria „blukio“ arba „kaladės“ vilkimo apeigą, žemaičių „bernelių“, Šiaurės Lietuvos „čigonavimo“, Vilniaus krašto „ėjimo avinėliais“ papročius, iki šiol Suvalkijoje gyvuojantį „Šyvio šokdinimo“ paprotį. Nagrinėja bendruomeninius Naujųjų metų ir Trijų karalių dienos, „tarpušvenčio“ (nuo Kalėdų iki sausio 6 d.) ir „mėsėdo“ (pradedant Kalėdomis ir baigiant Užgavėnėmis) periodų papročius. Palygina su dabartinėmis Naujųjų metų ir Trijų karalių šventėmis. Prisimena Užgavėnių papročius ir folklorą. Panaudodami įvairias metodines priemones, vaizdinę medžiagą ir kitus informacijos šaltinius, mokytojo padedami mokiniai nagrinėja tradicinių Užgavėnių kaukių įvairovę ir prasmę – sąsajas su protėviais ir anapusiniu pasauliu, svetimo (savo) sampratą, palygina su šiandienine svetimo baime. Pastebi persirengėlių tradicijų per Užgavėnes ir Kalėdas panašumus.
1.7.3. Nagrinėti pavasario ir vasaros švenčių papročius, simboliką ir folklorą.	1.7.3.1. Bendrais bruožais nusakyti pavasario šaukimo ir pavasario lygiadienio papročius, palyginti su Žemės dienos ir kitais šiuolaikiniais lygiadienio renginiais. 1.7.3.2. Apibūdinti	Mokiniai susipažįsta su archajiškais pavasario šaukimo papročiais, nagrinėja pavasario lygiadienio papročius, palygina juos su šiuolaikiniais Žemės dienos ir kitais su pavasario lygiadieniu susijusiais renginiais. Aptaria Velykų tradicijas: kokius darbus reikia atlikti prieš šventę, kokią reikšmę joje turi sūpuoklės (kas, kada ir kodėl supdavosi, kokios sūpuoklių

	Velykų papročius, simboliką, pateikti tautosakos pavyzdžių. 1.7.3.3. Aptarti Jurginių papročius tradicinėje bendruomenėje, pateikti folkloro pavyzdžių, pateikti duomenų apie dabartinę Jorės šventę. 1.7.3.4. Papasakoti apie Sekminių papročius, pateikiant pavyzdžių, apibūdinti paruginių giesmių ypatybes. 1.7.3.5. Pateikti vasaros saulėgrįžos šventės (Kupolių, Rasų, Joninių) papročių ir folkloro pavyzdžių.	konstrukcijos, sūpuoklių dainos), kuo pasižymi lalavimo paprotys (koks lalautojų repertuaras, dainuojamųjų lalavimų bei sakomų oracijų turinys ir prasmė). Nagrinėja tradicinių margučių raštų ir spalvų simboliką, įvairius senuosius kiaušinių dažymo būdus, ką reiškė kiaušinis baltų pasaulėžiūroje. Nagrinėja Jurginių – pirmojo gyvulių išginimo ir žemės „atrakinimo“ šventės – papročius ir folklorą. Aiškinasi šios šventės sąsajas su gyvulių ir augalų globėjais Pergrubiu, Ganikliu, Jore pagal senąją pasaulėžiūrą ir su jų funkcijas perėmusiu krikščioniškuoju šv. Jurgiu. Susipažįsta su dabartinėmis Jorės šventės tradicijomis, pavyzdžiui, švenčiamos prie Molėtų observatorijos). Aptaria bendruomeninius Sekminių sambarių, pasėlių lankymo papročius, merginų rytagonę ir piemenų šventines pramogas. Aiškinasi, kas yra paruginės giesmės, kokia jų paskirtis ir ypatumai. Nagrinėja vasaros saulėgrįžos šventės reikšmę ir jos pavadinimų (Kupolės, Rasos, Joninės) kilmę, pagrindinius simbolius – saulę ir ugnį, vandenį ir rasą, augalus (kupoles) ir paparčio žiedą. Išsamiau aptaria kupoliavimo paprotį, kupolines dainas ir sutartines, ratelius ir žaidimus, jų mokosi.
1.7.4. Apibūdinti kitų religijų kalendorines, religines šventes.	Pateikti musulmonų, judėjų ir kitų religijų kalendorinių ir religinių švenčių pavyzdžių.	Mokiniai susipažįsta su musulmonų, judėjų ir kitų religijų svarbiausiomis kalendorinėmis, religinėmis šventėmis.
2. Etnokultūrinė raiška		
2.1. Liaudies kūryba Nuostata: branginti sakytinę tautosaką, vertinti šiuolaikinės tautosakos reiškinius, suvokti save kaip tradicijų tesėją.		
2.1.1. Atpažinti ir apibūdinti įvairius sakytinės tautosakos žanrus, senesnės ir naujesnės kūrybos požymius. Mokėti sakytinės tautosakos kūrinių, tarmiškų tekstų.	2.1.1.1. Pateikti įvairių sakytinės tautosakos žanrų pavyzdžių. 2.1.1.2. Nurodyti tradicinės ir naujesnės smulkiosios tautosakos pavyzdžių. 2.1.1.3. Žinoti įvairias anekdotų rūšis, pateikti pavyzdžių. 2.1.1.4. Savais žodžiais apibūdinti atminimų rašymo tradiciją, pateikti būdingiausių pavyzdžių.	Remdamiesi įvairiais informacijos šaltiniais ir mokytojo aiškinimu, mokiniai apžvelgia sakytinės tautosakos įvairovę: pasakojamąją tautosaką (pasakos, pasakėčios, sakmės, padavimai, legendos, pasakojimai, šiurpės, anekdotai ir kita), trumpuosius pasakymus (patarlės, priežodžiai, vaizdingi posakiai, mįslės, garsų pamėgdžiojimai, greitakalbės, skaičiuotės, skaičiavimai, skanduotės, atvirkštinė kalba, nesusikalbėjimai, šūksniai, keiksmai, etiketo formulės, tostai, erzinimai, užkalbėjimai, maldelės, būrimai ir kita), retorinės raiškos tautosaką (oracijos, dialogai, sveikinimai, linkėjimai, testamentai, tostai ir kita). Aiškinasi įvairių žanrų grupių kilmę, ypatybes, paskirtį, prasmę ir raidą. Pasinaudodami mokytojo rekomenduotomis rinktinėmis bei kitais informacijos šaltiniais, aptaria senesnės ir naujesnės kilmės smulkiosios tautosakos įvairovę. Išsamiau nagrinėja anekdotus kaip vieną iš populiariausių dabartinės liaudies kūrybos formų. Apibūdina atminimų rašymo tradicijas, surengia gražiausio atminimo konkursą. Mokiniai renka įvairius sakytinės tautosakos kūrinius, jų mokosi, tobulina tarmiškos kalbėsenos įgūdžius. Išmoktus kūrinius panaudoja įvairiomis

		progomis.
Nuostata: gerbti savo tautos ir gimtojo krašto muzikines tradicijas, jomis domėtis ir jas puoselėti.		
2.1.2. Nagrinėti įvairių žanrų dainuojamąjį ir instrumentinį folklorą, nustatyti autentiškos ir transformuotos liaudies muzikos skirtumus. Mokėti liaudies dainų, sutartinių, griežti liaudies muzikos instrumentais, muzikuoti įvairiose šventėse ir kituose renginiuose.	2.1.2.1. Nusakyti dainuojamojo folkloro žanrinę įvairovę, muzikines ir estetines ypatybes. 2.1.2.2. Apibūdinti savo krašto instrumentinės muzikos žanrų ypatybes, liaudies instrumentų įvairovę, apibūdinti pasirinkto instrumento atlikimo techniką, muzikinę ir estetinę stilistiką. 2.1.2.3. Apibūdinti pasirinktus liaudies dainininkus ir muzikantus, folkloro grupes, jų repertuarą. 2.1.2.4. Savais žodžiais apibūdinti autentišką, tradiciškai atliekamą ir stilizuotą, transformuotą liaudies muziką.	Pasinaudodami garso įrašais, rinkiniais ir mokslininkų darbais, mokytojo padedami mokiniai apžvelgia visų Lietuvos etnografinių regionų dainuojamosios tautosakos įvairovę: sutartines, dainas (kalendorinių apeigų, darbo, vestuvių, krikštynų, vaišių, vaikų, mitologines, karines-istorines, emigrantų, partizanų ir tremtinių, šeimos, jaunimo ir meilės dainas, romansus, balades, talalines, dainas apie gamtą, literatūrines, didaktines, humoristines ir kita), raudas (laidotuvių, vestuvių, karo (rekrutų), buitines ir kita), giesmes (katalikų, protestantų, stačiatikių ir kita), pasakas su dainuojamaisiais intarpais, smulkiuosius žanrus (garsų pamėgdžiojimus, šūksnius, erzinimus, būrimus, oliavimus, raliavimus, ridavimus, lopšines, žaidinimus ir kita). Nagrinėja dainuojamosios tautosakos žanrų ypatybes, muzikines ir estetines ypatybes, paskirtį, prasmę, raidą. Mokiniai aptaria, kokias moka liaudies dainas, sutartines. Mokosi dainuoti iš klausos ir iš natų, perprasti skirtingus liaudiško atlikimo būdus – vienu balsu, pakaitiniu būdu, pritariant („turavojant“ antru balsu), daugiabalsiškai ir panašiai. Sutartines ir liaudies dainas atlieka įvairiuose renginiuose, šventėse, taip pat ir kasdien. Pasinaudodami mokytojo nurodytais informacijos šaltiniais ir lankydamiesi pas liaudies muzikantus, mokiniai aptaria savo vietovės ir krašto muzikavimo tradicijas, žymiausius muzikantus. Mokytojo padedami apžvelgia lietuvių instrumentinio folkloro žanrų įvairovę: polifoninius kūrinius, tradicinių šokių muziką, maršus, griežiamas dainas ir giesmes, smulkiuosius žanrus (garsų pamėgdžiojimus, signalus, tirliavimus, raliavimus, ridavimus, oliavimus ir kita), kaip jie susiję su muzikos instrumentų specifika, paskirtimi ir Lietuvos etnografinių regionų tradicijomis. Pasirenka labiausiai patinkamų kūrinių ir kiek leidžia galimybės mokosi juos atlikti įvairiais liaudies muzikos instrumentais (lamzdeliu, skudučiais, kanklėmis, cimbolais, smuiku, armonika, būgnu), muzikuoti įvairiuose renginiuose, šventėse. Mokiniai mokosi atpažinti autentišką, tradiciškai atliekamą ir stilizuotą, transformuotą liaudies muziką. Renka labiausiai patinkamus liaudies dainininkus, muzikantus, folkloro ansamblius, skatinami susidaryti savo liaudies muzikos fonoteką.
Nuostata: vertinti šokamąjį ir žaidybinį folklorą, puoselėti jų tęstinumo tradicijas.		
2.1.3. Apibūdinti įvairius choreografinio ir žaidybinio folkloro žanrus, atskirų šokių ir žaidimų ypatybes, pastebėti jų apraiškas ar motyvus šiuolaikinėje	2.1.3.1. Pateikti choreografinio ir žaidybinio folkloro įvairių žanrų pavyzdžių. 2.1.3.2. Pateikti įvairių tautų tradicinių šokių pavyzdžių su „breiko“ ir	Pasinaudodami vaizdo įrašais, rinkiniais ir mokslininkų darbais, mokiniai apžvelgia choreografinio ir žaidybinio folkloro įvairovę: šokamąsias ir žaidžiamąsias sutartines, tradicinius šokius, ratelius ir žaidimus, smulkiuosius žanrus (žaidinimus, fantines užduotis, apeiginius veiksmus), varžybinius žaidimus (ramiuosius, judriuosius ir

jaunimo kultūroje. Mokėti įvairių tradicinių šokių ir žaidimų, vaidinti tradicinius persirengėlius.	„stepo“ motyvais. 2.1.3.3. Apibūdinti savo tėvų, senelių, prosenelių žaistus tradicinius sportinius žaidimus, pateikti tradicinių vaidybinių žaidimų pavyzdžių. 2.1.3.4. Apibūdinti tradicinių persirengėlių atskirų personažų elgesio ypatybes.	kita). Aiškinasi įvairių choreografinio ir žaidybinio folkloro žanrų kilmės, raidos klausimus, apibūdina jų ypatybes ir atlikimo stilistiką. Pasinaudodami įvairiais informacijos šaltiniais susipažįsta su kitų tautų tradicinių šokių atspindžiais šiuolaikiniuose jaunimo mėgiamuose šokiuose, pavyzdžiui, „breiko“ ir „stepo“ motyvais norvegų („Halingas“), rusų, ukrainiečių, gruzinų, airių, vengrų, rumunų ir kitų tautų šokiuose (ypač soliniuose vyrų). Aptaria, kokius moka tradicinius šokius, mokosi naujų, dalyvauja šokių vakaronėse. Jei yra galimybė, surengia tradicinių šokių varžytuves ar maratoną. Mokiniai klausinėja savo tėvų, senelių, prosenelių apie žaistus tradicinius sportinius žaidimus, juos užrašo (užfiksuoja žaidimo būdus, kas, kur ir kada žaisdavo), kai kuriuos iš jų mokosi žaisti. Nagrinėja tradicinius vaidybinius žaidimus ir kai kurių mokosi. Taip pat nagrinėja Užgavėnių ir kitų švenčių tradicinių persirengėlių atskirų personažų (zoomorfinių, demonomorfinių ir antropomorfinių) elgesio ypatumus.
Nuostata: branginti Lietuvos tautodailės tradicijas, jomis domėtis.		
2.1.4. Tyrinėti vaizduojamojo ir taikomojo liaudies meno rūšis, technologijas ir ypatybes. Kurti tautodailės darbus, tradicinius dirbinius.	2.1.4.1. Pateikiant pavyzdžių, nurodyti įvairias vaizduojamojo ir taikomojo liaudies meno rūšis. 2.1.4.2. Aptarti pasirinktų tautodailės darbų ar dirbinių ypatybes, simboliką, technologijas.	Pasinaudodami informacijos šaltiniais ir mokytojo padedami mokiniai aptaria įvairias vaizduojamojo liaudies meno rūšis (skulptūrą, tapybą, grafiką), taikomąjį meną (tekstilę, keramiką, metalo, akmens, medžio, stiklo, odos, kaulo, rago, gintaro dirbinius, dirbinius iš šiaudų, vytelių, augalų, popieriaus karpinius, margučius ir kita). Analizuoja būdingus siužetus, formas, spalvas, ornamentiką, simboliką (tradicinius simbolių pavadinimus, pavidalus, prasmes), taikomas technologijas. Kuria tautodailės darbus, tobulina turimus tradicinių amatų gebėjimus, pavyzdžiui, pasidarydami tradicines juostas, riešines ar kitas tautinio kostiumo detales, surengia savo darbų parodą.
2.2. Dalyvavimas etnokultūrinėje veikloje Nuostata: būti tautos tradicijų puoselėtoju ir skleidėju.		
Įgytas žinias ir etnokultūrinės raiškos gebėjimus naudoti kasdienėje ir kūrybinėje veikloje.	Žinoti ir parinkti su kalendoriniais papročiais ar kitomis tradicinėmis šventėmis susijusius folkloro kūrinius, išmanyti šventinės atributikos pagaminimo technologijas.	Mokiniai, naudodamiesi savo etnokultūrinėmis žiniomis ir įgytais etnokultūrinės raiškos įgūdžiais, teikia siūlymų ir dalyvauja rengiantis, švenčiant kalendorines ir kitas tradicines šventes, pavyzdžiui, „Atlaidų mugė“, „Ilgių (Vėlinių) vakaras“, „Advento popietė“, „Blukvilkio šventė“, „Tarpušvenčio vakaras“, „Užgavėnių jomarkas“, „Atvelykio šventė“, „Pavasario sambariai“, rengiant projektus, pavyzdžiui, tradicinės namų sampratos tema rengia ir pristato koncertinę programą, piešinių parodą, maketą, stendinį ar kitokį pranešimą. Mokiniai pasidaro įvairių darbelių kalendorinėms ir kitoms tradicinėms šventėms, mugėms, pavyzdžiui, aitvarų, kalėdinių papuošalų namams ir eglutei, „Šyvio šokdinimo“, Trijų karalių ir Užgavėnių persirengėlių kaukes, velykinių margučių ir kita, atlieka atitinkamų kalendorinių švenčių ir laikotarpių folkloro kūrinius, pavyzdžiui: advento dainas, žaidimus, sūpuoklines dainas, velykinius lalavimus ir oracijas, Užgavėnių

		dainas ir šokius, parugines giesmes ir kita. Mokytojas skatina mokinius naudoti tautosakos tekstus, folkloro ir tautodailės kūrinius įvairiuose renginiuose, šventėse, taip pat ir kasdien, dalyvauti vietiniuose ir šalies moksleivių tautosakos ir folkloro atlikėjų konkursuose, pavyzdžiui, „Tramtatulyje“, Vilniaus miesto bendrojo lavinimo mokyklų advento–Kalėdų konkurse „Leliumoj“, šalies tradicinių šokių moksleivių konkursuose, taip pat tautodailės ir tradicinių amatų kursuose, parodose, konkursuose.

_____

Pagrindinio ugdymo etninės kultūros
bendrosios programos
4 priedas

PAGRINDINIO UGDYMO ETNINĖS KULTŪROS BENDROSIOS PROGRAMOS MOKINIŲ PASIEKIMAI IR UGDYMO GAIRĖS 9–10 KLASĖSE

Mokinių pasiekimai		Ugdymo gairės
gebėjimai	žinios ir supratimas	
1. Etninės kultūros vertybių bei reiškinių pažinimas ir vertinimas		
1.1. Tauta ir tradicijos Nuostatos: jausti atsakomybę už savo tautą ir jos likimą, Lietuvos valstybės stiprinimą; gerbti kiekvienos kultūros išskirtinumą, pagarbiai vertinti kultūrų įvairovę, puoselėti baltų paveldą.		
1.1.1. Nagrinėti tautos sampratą, lietuvių tautos (kitataučiai gali ir savo) kilmę, istoriją, baltų ir slavų kultūrines sąsajas.	1.1.1.1. Apibūdinti tautos sampratą, lietuvių tautos (kitataučiai gali ir savo) etnogenezę. 1.1.1.2. Nusakyti lietuvių tautos sąsajas su senosiomis baltų gentimis, pastarųjų palikimą ir sąsajas su slavais. 1.1.1.3. Pateikti duomenų apie lietuvių tautos (kitataučiai gali ir savo tautos) svarbiausius istorijos periodus.	Mokiniai diskutuoja, kas jungia tos pačios tautos žmones, kuo tautos panašios ir kuo skiriasi viena nuo kitos. Pasinaudodami mitologija, „istorinėmis“ legendomis, šiuolaikinėmis mokslo teorijomis, aiškinasi lietuvių tautos (kitataučiai gali ir savo tautos) ir jos vardo kilmę, sąsajas su baltų gentimis. Nagrinėja baltų vaidmenį dabartinių rytų ir vakarų slavų tautų etnogenezėje, baltų ir slavų kultūrų sąsajas bei mainus įvairiais istoriniais laikotarpiais. Aptaria ryškiausius lietuvių tautos (kitataučiai gali ir savo tautos) istorijos periodus, valstybingumo laikotarpius, etninių žemių kaitą. Diskutuoja apie Lietuvos kultūros padėtį tarp Rytų ir Vakarų, aiškinasi istorines ir kultūrines aplinkybes, dėl kurių ankstyvojoje LDK formavosi raštija senąja rusų (rusėnų) kalba, vėlyvojoje LDK – lenkakalbė Lietuvos kultūra (gente Lituanus, natione Polonus samprata).
1.1.2. Analizuoti etninės kultūros įtaką tautinės ir pilietinės savimonės raidai Lietuvoje. Išsakyti argumentuotą nuomonę dėl Lietuvos tautinių simbolių reikšmės, diskutuoti apie tautos švenčių tradicijas.	1.1.2.1. Paaiškinti pilietinės ir tautinės savimonės sampratas. 1.1.2.2. Suvokti pilietinės ir tautinės savimonės raidą Lietuvoje. 1.1.2.3. Nurodyti Lietuvos tautinių simbolių kilmę ir ypatybes. 1.1.2.4. Išvardyti svarbiausias Lietuvos valstybės šventes ir atmintinas dienas, kitas su tautos tradicijomis susijusias šventes.	Nagrinėja tautinės ir pilietinės savimonės raidą Lietuvoje XIX a. pabaigoje – XX a., koks toje raidoje buvo etninės kultūros vaidmuo, kuo ypatingas dabartinis laikotarpis. Analizuoja Lietuvos tautinių simbolių (vėliava, herbas, himnas) kilmę, ypatybes ir svarbą. Svarsto, kokios yra ar galėtų būti svarbiausių Lietuvos valstybės švenčių ir atmintinų dienų tradicijos (Vasario 16-osios, Kovo 11-osios, Valstybės dienos, Sausio 13-osios, Baltų vienybės dienos ir kita). Aptaria Dainų švenčių, festivalių, amatų dienų, miestų ir gyvenviečių jubiliejų įtaką tautos, bendruomenių tradicijų plėtrai.
1.1.3. Nagrinėti tautiečių bendruomenių užsienyje tradicijas, emigracijos priežastis, diskutuoti apie užsienio lietuvių sąsajų su Lietuva stiprinimą.	1.1.3.1. Pateikti tautiečių bendruomenių įvairiose šalyse pavyzdžių ir apibūdinti jų veiklą. 1.1.3.2. Nusakyti emigracijos priežastis.	Remiantis istorija ir dabartimi, aptariamos tautiečių bendruomenės ir jų tradicijos, švietimo ir kultūros padėtis kitose šalyse (etninėse žemėse ir emigracijoje). Gvildenamos įvairios emigracijos priežastys, kokios yra emigrantų ir kitų užsienio lietuvių kultūrinės sąsajos su Lietuva, svarstoma, ar jos galėtų būti glaudesnės ir kaip to pasiekti.
1.1.4. Tyrinėti Lietuvos tautinių bendrijų kultūrų	1.1.4.1. Pateikti duomenų apie Lietuvos tautinių	Mokiniai aptaria nuo seno Lietuvoje gyvenančių tautinių bendrijų kultūrų ypatumus. Nagrinėja

ypatumus. Nagrinėti lietuvių ir kaimyninių tautų ryšius, diskutuoti apie bendradarbiavimą su kitomis šalimis puoselėjant baltų paveldą.	bendrijų kultūras. 1.1.4.2. Nusakyti lietuvių tautos ryšius su kaimyninėmis tautomis. 1.1.4.3. Nurodyti kitas šalis, kuriose esama baltų kultūros paveldo.	lietuvių ir gudų sąsajas Rytų Lietuvoje, lietuvių ir gudų etnokultūrinio paveldo indėlį dabartinių Lietuvos lenkų kultūroje. Jei yra galimybė, užmezga su tautinių bendrijų mokykla kultūrinių mainų ryšius, organizuoja bendrus renginius. Diskutuoja apie lietuvių tautos kultūrinius, istorinius ir politinius ryšius su kaimyninėmis tautomis, jų (ypač kultūrinį) stiprinimą. Apibūdina dviejų išlikusių baltų tautų – lietuvių ir latvių – sąsajas, bendradarbiavimą su kitomis šalimis puoselėjant baltų kultūros paveldą.
1.2. Paprotinė teisė ir elgesys Nuostatos: gerbti savo ir kitų tautų bendravimo papročius ir paprotinę teisę; puoselėti paprotinio elgesio normas ir bendravimo tradicijas.		
1.2.1. Analizuoti ir vertinti paprotinės teisės ypatybes Lietuvoje, diskutuoti apie jos reikšmę. Vertinti bendravimo papročių reikšmę tradicinėje kultūroje. Palyginti savo tautos ir kitų tautų bendravimo papročius ir elgesio normas.	1.2.1.1. Pateikti duomenų apie paprotinę teisę ir teisėtvarkos pradmenis Lietuvoje. 1.2.1.2. Pateikiant pavyzdžių, įvardyti tradicinės bendruomenės paprotinį elgesį bendraujant su skirtingo amžiaus, įvairios socialinės padėties ir pašaukimo, kitos tautybės ir tikėjimo žmonėmis.	Mokiniai nagrinėja paprotinę teisę, reguliuojančią šeimos ir bendruomenės santykius (paveldėjimas, kraitis, senelių karšinimas, išimtinės davimas, prekybinis ir kitoks susitarimas žodžiu, garbės žodžio laikymasis ir kita), aiškinasi skirtingų laikotarpių nuosavybės ir teisėtumo sampratą Lietuvoje, teisėtvarkos pradmenis (LDK statutai, kiti teisiniai dokumentai). Aptaria paprotinį elgesį bendraujant su bendraamžiais, vyresniais ir jaunesniais už save, pagarbų požiūrį į kultūrą ir jos kūrėjus, kitus šviesuolius (mokytojus, kunigus, gydytojus, dievdirbius, pasakotojus, dainininkus, muzikantus ir kita). Pateikdami pavyzdžių iš tautosakos ir papročių, nagrinėja, kokios tradicinėje bendruomenėje gyvavo bendravimo nuostatos su įvairios socialinės padėties (taip pat su neįgaliaisiais, socialinės atskirties asmenimis, pavyzdžiui, elgetomis), skirtingo pašaukimo žmonėmis, pavyzdžiui, žolininkais, užkalbėtojais, kokias teises turėjo vyrai ir moterys, kokios buvo skirtingų lyčių bendravimo ypatybės, kaip elgdavosi su kitos tautybės ir tikėjimo žmonėmis. Palygina savo tautos ir kitų tautų bendravimo papročius ir elgesio normas.
1.3. Žmogaus gyvenimo ciklo tarpsniai ir apeigos Nuostata: gerbti savo ir kitų tautų žmogaus gyvenimo ciklo apeigas bei papročius, puoselėti pagarbų požiūrį į įvairaus amžiaus žmones.		
1.3.1. Nagrinėti žmogaus gyvenimo ciklo tarpsnių ir svarbiausių ritualų sampratą etninėje kultūroje.	1.3.1.1. Įvardyti žmogaus pagrindinius gyvenimo tarpsnius, nusakyti jų sampratą etninėje kultūroje. 1.3.1.2. Apibūdinti Arnoldo van Gennepo perėjimo ritualų teoriją.	Remdamiesi metodinėmis priemonėmis ir etnologų darbais, mokiniai aptaria pagrindinių žmogaus gyvenimo tarpsnių (kūdikystės, vaikystės, paauglystės, jaunystės, suaugusio amžiaus ir senatvės) sampratą etninėje kultūroje, panašumus ir skirtumus lyginant su dabartimi. Aiškinasi, kodėl svarbiausiais žmogaus gyvenimo momentais laikyti ne tik gimimas ir mirtis, bet ir vestuvės (simboliškai prilygintos gimimui ir mirčiai), susipažįsta su Arnoldo van Gennepo perėjimo ritualų teorija. Palygina su šiuolaikine gimimo, vestuvių ir mirties samprata.
1.3.2. Palyginti gyvybės laukimo, gimtuvių, krikštynų, gimtadienių ir vardadienių papročius	1.3.2.1. Nusakyti gyvybės laukimo, gimtuvių ir krikštynų papročius, gimtadienių ir vardinių	Remdamiesi įvairiais šaltiniais, mokiniai aiškinasi ateinančios gyvybės laukimo, gimtuvių ir krikštynų papročius tradicinėje bendruomenėje, juos palygina su šiuolaikiniais papročiais. Aptaria gimtadienių ir

etninėje ir šiuolaikinėje kultūroje.	tradicijas šių dienų ir etninėje kultūroje. 1.3.2.2. Pateikti senųjų tautinių vardų pavyzdžių.	vardadienių reikšmę etninėje kultūroje, palygina su dabartinėmis jų šventimo tradicijomis. Apžvelgia senųjų tautinių vardų įvairovę, nagrinėja jų kilmę ir prasmę, palygina savo prosenelių, senelių, tėvų ir dabartinius jaunimo, vaikų vardus.
1.3.3. Nagrinėti tradicines vestuves lyginant įvairių regionų, savo ir kitų tautų papročius, ieškant jų atspindžių šiuolaikinėse vestuvėse.	1.3.3.1. Išvardyti savo ir kitų tautų tradicinių vestuvių pagrindines dalis, nusakyti jų papročius, apeigas ir folklorą. 1.3.3.2. Pateikti šiuolaikinių vestuvių papročių pavyzdžių.	Pasinaudodami metodinėmis priemonėmis ir įvairiais informacijos šaltiniais, mokiniai aptaria vedybas tradicinėje bendruomenėje – pagrindines ritualo dalis (sutartuves, piršlybas, mergvakarį, didvakarį, vestuves jaunosios ir jaunojo pusėje, sugrįžtuves), jų papročius ir apeigas, apeiginę atributiką, vestuvių tautosaką, muzikinį ir choreografinį folklorą, aiškinasi jų ypatybes, paskirtį ir prasmę. Aptaria žiedo, rūtų vainiko, vaikino kepurės simboliką, kraičio ir pasogos reikšmę. Palygina skirtingų etnografinių regionų, savo tautos ir kitų tautų tradicines vestuves. Aiškinasi, kokios tradicijos ar jų atspindžiai išliko dabartinėse vestuvėse, diskutuoja apie vestuvių įvairovę šiuolaikinėje kultūroje.
1.3.4. Lyginant vertinti seno (jauno) sampratą ir požiūrį į senolius tradicinėje bendruomenėje ir šiuolaikinėje kultūroje.	Nusakyti seno (jauno) sampratą tradicinėje bendruomenėje ir šiuolaikinėje kultūroje.	Remdamiesi tautosakos pavyzdžiais ir etnologijos duomenimis, aiškinasi seno (jauno) sampratą ir požiūrį į senolius tradicinėje bendruomenėje, palygina su šiuolaikinėje kultūroje įsivyravusiomis senatvės (seno) neigimo ir jaunystės, grožio kulto nuostatomis. Aptaria kai kurių jaunimo organizacijų, pavyzdžiui, skautų, tradicijas, kurios grindžiamos pagarba vyresniems, senų žmonių globa. Susipažįsta su kitų tautų, pavyzdžiui, gruzinų, kultūrose iki šiol reiškiama pagarba senoliams.
1.3.5. Nagrinėti laidojimo ir mirusiųjų minėjimo papročių kaitą Lietuvoje, palyginti su kitų tautų papročiais.	1.3.5.1. Apibūdinti įvairių laikotarpių laidojimo papročius Lietuvoje. 1.3.5.2. Pateikti pavyzdžių apie kitų tautų laidotuvių bei mirusiųjų minėjimo papročius.	Mokiniai nagrinėja laidotuvių ir mirusiųjų minėjimo papročius, jų kaitą. Palygina įvairių laikotarpių kapų (pilkapių, senkapių, senųjų kaimo kapinaičių, dabartinių kapinių) ir antkapinių krikštų, kryžių, paminklų ypatybes. Aiškinasi laidojimo ritualo eigą (marinimas, šarvojimas, šermenys, išlydėjimas į kapines, laidojimas, gedulingi pietūs, atminai), susipažįsta su laidotuvių kalbomis, muzikiniu folkloru (raudomis, giesmėmis, maršais), apeiginiais veiksmais ir archajiškomis šokio, žaidimo tradicijomis. Palygina su kitų tautų laidotuvių bei atminų papročiais.
1.4. Jaunimo brandos apeigos ir papročiai Nuostatos: suvokti tradicinių jaunimo brandos apeigų ir bendravimo papročių vertę; branginti protėvių požiūrį į meilę ir draugystę, tradicines jaunimo ir meilės dainas.		
1.4.1. Nagrinėti ir vertinti tradicinių jaunimo brandos apeigų ypatybes. Diskutuoti apie jaunimo bendravimo papročius, jaunystės sampratą palyginant savo ir vyresniųjų kartų tradicijas.	1.4.1.1. Pateikiant pavyzdžių, nusakyti tradicinę ir dabartinę jaunystės sampratą, simbolius. 1.4.1.2. Papasakoti apie tradicines jaunimo brandos apeigas šeimoje, kaimynų ir jaunimo bendrijose, per vestuves, konfesines apeigas. 1.4.1.3. Papasakoti apie jaunimo bendravimo	Aptariama jaunystės samprata ir simboliai etninėje kultūroje, palyginama su dabartimi. Mokiniai susipažįsta su tradicinėmis jaunimo brandos apeigomis: šeimoje (fiziologinės brandos, pirmąkart iškeptos duonos pažymėjimas), kaimynų bendrijoje (pirties apeigos, pirmoji talka), per vyresnės sesers ar brolio vestuves, jaunimo bendrijoje („įrašymas į bernus“, „įrašymas į mergas“), per konfesines apeigas (konfirmacija Mažojoje Lietuvoje, jaunimo mišios). Nagrinėja merginų ir vaikinų iniciacinių papročių skirtumus, brandos apeigų ryšį su darbo ir kalendoriniais papročiais (linamynio, velykinio lalavimo ir kita), jaunimo bendravimo papročius per

	tradicijas pateikiant pavyzdžių iš tėvų, senelių ir prosenelių prisiminimų, vietos tradicijų.	šokius, gegužines, viešus vakarėlius su vaidinimais, talkas, patalkius ir kita. Apžvelgia regioninius savitumus, iniciacinių papročių kaitą. Nagrinėja vietos papročius, savo tėvų, senelių ir prosenelių prisiminimus apie jų jaunystės tradicijas, palygina su dabartiniais jaunimo papročiais.
1.4.2. Palyginant tradicinę bendruomenę ir šiuolaikinę visuomenę, diskutuoti apie požiūrį į meilę ir draugystę, tradicines meilės ir jaunimo dainas.	1.4.2.1. Savais žodžiais apibūdinti požiūrį į meilę ir draugystę tradicinėje bendruomenėje bei šiuolaikinėje visuomenėje. 1.4.2.2. Pateikti tradicinių jaunimo ir meilės dainų pavyzdžių.	Aptaria požiūrį į meilę ir draugystę tradicinėje bendruomenėje bei šiuolaikinėje visuomenėje. Atkreipiamas dėmesys, kad tradicinėje kultūroje vaikinai merginas vadindavo seselėmis, o merginos vaikinus – broleliais, pavyzdžiui, kai kuriose karinėse-istorinėse dainose. Apibūdina tradicines jaunimo ir meilės dainas, jų skirtumus nuo kitų tautų šio žanro dainų, palygina su vėlyvesnėmis meilės dainomis – romansais. Mokiniai renka gražiausias tradicines jaunimo ir meilės dainas, jų mokosi.
1.5. Kultūrinis kraštovaizdis ir tradicinė architektūra Nuostatos: puoselėti kultūrinį kraštovaizdį ir tradicinę architektūrą; branginti ir saugoti Lietuvos kultūros, istorijos bei gamtos paminklus, saugomas teritorijas.		
1.5.1. Nagrinėti baltų palikimą kultūriniame kraštovaizdyje, jo buvusią ir dabartinę reikšmę. Diskutuoti apie Lietuvos saugomų teritorijų aktualijas. Analizuoti ir vertinti kultūrinio kraštovaizdžio pokyčius per pastarąjį šimtmetį.	1.5.1.1. Pateikti duomenų apie piliakalnius, šventvietes ir kitą baltų palikimą kultūriniame kraštovaizdyje. 1.5.1.2. Nurodyti ir bendrais bruožais apibūdinti įvairias Lietuvos saugomas teritorijas. 1.5.1.3. Nusakyti įvairių tipų tradicinių kaimų ir kitų pastarojo šimtmečio kultūrinio kraštovaizdžio objektų bruožus.	Naudodamiesi įvairiais šaltiniais ir žiniomis, įgytomis per pažintines-edukacines išvykas, mokiniai aptaria išskirtinę Lietuvos kraštovaizdžio ypatybę – piliakalnius, jų vaidmenį baltų kultūroje, kaip apie juos formavosi senieji valsčiai ir žemės, kaip jie kito ir kas išliko iki šiandien. Nagrinėja, kuo senosios baltų šventvietės panašios ar skiriasi nuo kitų pasaulio kultūrų senųjų šventyklų. Apibūdina senojo kraštovaizdžio palikimą menančius mitologinius akmenis, ypatingus medžius, stebuklingus šaltinius ir versmes, nagrinėja jų reikšmę šių dienų kultūroje. Aptaria svarbiausias Lietuvos saugomas teritorijas (nacionalinius, regioninius ir kitus parkus, draustinius, rezervatus), jų paskirtį ir specifiką, susijusias aktualijas. Apibūdina įvairių tipų tradicinius kaimus (padrikieji, kupetiniai, gatviniai, vienkieminiai), gyvenvietes, bažnytkaimius, miestelius, dvarus, miestus, bažnyčias, kapines, žemėvaldos struktūras, pievas, miškus, pelkes ir kita.
1.5.2. Išsamiai apibūdinti tradicinės architektūros statinių įvairovę, paskirtį ir regionines ypatybes, kelti etnografinių kaimų ir sodybų išsaugojimo problemas, palyginti su kitų šalių tradicinės architektūros puoselėjimo pavyzdžiais.	1.5.2.1. Pateikiant pavyzdžių, nurodyti įvairių tradicinių statinių paskirtį. 1.5.2.2. Nusakyti Lietuvos etnografinių regionų tradicinės architektūros bruožus. 1.5.2.3. Pateikti duomenų apie etnografinius kaimus ir sodybas. 1.5.2.4. Pateikti kitų šalių tradicinės architektūros pavyzdžių.	Mokiniai aiškinasi tradicinės architektūros statinių įvairovę ir paskirtį Lietuvoje: gyvenamieji namai (regionuose vadinami skirtingai – troba, pirkia, gryčia, stuba), ūkiniai statiniai (svirnas, kluonas, tvartas, daržinė, pirtis, rūsys ir kita), smulkioji architektūra (koplytstulpiai, kryžiai, šuliniai, aviliai, tvoros ir kita), religiniai pastatai (bažnyčios, koplyčios), visuomeninės paskirties statiniai (mokyklos, skaityklos, malūnai, smuklės ir kita). Nagrinėja tradicinės architektūros ypatumus etnografiniuose regionuose. Naudodamiesi sukaupta informacija ir asmenine patirtimi, aptaria etnografinių kaimų ir sodybų būklę, svarsto jų išsaugojimo problemas. Pasinaudodami informaciniais šaltiniais ir vaizdine medžiaga, pateikia kitų šalių tradicinės architektūros pavyzdžių.
1.6. Tradicinė ūkinė veikla Nuostatos: puoselėti domėjimąsi tradiciniais darbais ir verslais, su jais susijusiomis tradicijomis; branginti		

tradicinių mugių Lietuvoje savitumą.		
1.6.1. Nagrinėti tradicinės ūkinės veiklos reikšmę ir ypatybes, susijusius papročius, apeigas ir folklorą. Tyrinėti tradicinių mugių raidą ir ypatybes Lietuvoje.	1.6.1.1. Papasakoti apie įvairius tradicinius kaimo verslus ir darbus, su jais susijusius papročius ir apeigas, pateikti pavyzdžių iš tautosakos ir muzikinio folkloro. 1.6.1.2. Nurodyti, kokie technikos ir mechaniniai įrenginiai, susisiekimo priemonės buvo naudojami tradicinėje ūkinėje veikloje. 1.6.1.3. Pateikti tradicinės prekybos formų pavyzdžių, nurodyti prekybinius ryšius Lietuvos viduje ir su kitomis šalimis įvairiais laikotarpiais. 1.6.1.4. Nusakyti Kaziuko mugės Vilniuje ir kitų tradicinių mugių ypatybes.	Naudodamiesi archeologijos, istorijos, etnologijos, tautosakos duomenimis, mokiniai apibūdina pagrindinius tradicinius kaimo verslus ir darbus (žemdirbystę, gyvulių auginimą, medžioklę, žvejybą, bitininkystę, miško ir kitų gamtos gėrybių rinkimą, namų ūkio darbus, būstų statymą, darbo ir buities reikmenų gamybą, miško ūkio verslus ir kita). Aptaria tradicinių amatų bei verslų raidą, paskirtį ir reikšmę Lietuvos ūkiui, žmonių gyvenime. Nagrinėja įvairių darbų papročius, apeigas, su jais susijusią tautosaką ir muzikinį folklorą. Lankydamiesi muziejuose, naudodamiesi artimųjų patirtimi ir informacijos šaltiniais, aptaria tradicinėje ūkinėje veikloje naudotus technikos ir mechaninius įrenginius (vėjo ir vandens malūnus, vandentiekius, įvairius matavimo prietaisus), susisiekimo priemones (vežimus, brikas, roges, brastas, tiltus, valtis, keltus), analizuoja jų kaitos tendencijas. Nagrinėja įvairias tradicinės prekybos formas (turgūs, mugės). Aptaria, kokie tradiciniai prekybiniai ryšiai gyvavo Lietuvos viduje ir su kitomis šalimis įvairiais istorijos laikotarpiais. Tyrinėja Kaziuko mugės Vilniuje ir kitų tradicinių mugių ypatybes bei raidą Lietuvoje.
1.7. Liaudies astronomija Nuostata: suvokti liaudies astronomijos savitumą ir vertę, branginti su ja susijusią tautosaką ir tautodailę.		
1.7.1. Vertinti liaudies žiniją apie dangaus šviesulius, astronominius reiškinius, nagrinėti liaudies astronomijos sąsajas su kalendorinėmis šventėmis ir ūkio darbais. Apibūdinti liaudies sukurtus laiko matavimo būdus, dangaus šviesulių stebėjimo įrenginius.	1.7.1.1. Išvardyti senuosius dangaus šviesulių vardus, pateikti duomenų apie lietuvišką „zodiaką“, liaudies žiniją apie dangaus šviesulius ir astronominius reiškinius, jų sąsajas su žmonių gyvenimu. 1.7.1.2. Nusakyti, kokius būdus liaudis naudojo astronominiam, kalendoriniam ir paros laikui bei pasaulio kryptims nustatyti. 1.7.1.3. Pateikti su dangaus šviesuliais, reiškiniais, pasaulio modelio samprata susijusių tautosakos ir vizualaus liaudies meno pavyzdžių.	Remdamiesi įvairiais šaltiniais, mokiniai apibūdina dangaus šviesulių ir astronominių reiškinių aiškinimą bei supratimą tradicinėje kultūroje. Palygina dangaus šviesulių senuosius ir dabar vartojamus vardus, aiškinasi, kuo pasižymi lietuviškas „zodiakas“. Nagrinėja liaudies žiniją apie dangaus šviesulių įtaką gamtai, augalams, gyvuliams ir žmonėms. Aptaria kalendorinių švenčių, ūkio darbų sąsajas su astronominiais reiškiniais ir dangaus šviesuliais. Pasinaudodami informacijos šaltiniais, vaizdine medžiaga, lankydami muziejus, rinkdami medžiagą apie paleoastronomines stebyklas, mokiniai nagrinėja laiko matavimo raidą (kaip būdavo nustatoma paros ir metų seka, mėnulio fazės), liaudies naudotus būdus nustatyti kalendorinį ir paros laiką bei pasaulio kryptis, senuosius dangaus šviesulių stebėjimo įrenginius, dirbtinius laiko matavimo prietaisus (smėlio, saulės laikrodžius ir kita). Aptaria su dangaus šviesuliais bei reiškiniais susijusias liaudies dainas, pasakojimus, sakmes ir kitus tautosakos pavyzdžius. Nagrinėja jiems būdingas simbolines šeimos narių sąsajas su dangaus šviesulių šeimyna (Saulė – motulė, Mėnuo – tėvelis, Žvaigždė – seselė, Sietynas – brolelis, Aušrinė – mergelė). Apibūdina tradicinės ornamentikos, tautodailės ir tradicinių dirbinių (velykinių margučių, audinių, verpsčių ir kitų drožinių, žalvarinių papuošalų) pavyzdžių sąsajas su dangaus šviesulių įvaizdžiais ir senąja pasaulio modelio samprata.

1.8. Kalendoriniai papročiai Nuostatos: branginti kalendorinius papročius suvokiant jų reikšmę žmogaus gyvenime; jausti atsakomybę už kalendorinių tradicijų išsaugojimą bei tęstinumą.		
1.8.1. Nagrinėti kalendorinių papročių ypatybes ir sąsajas su ūkio darbais, religija.	Nurodyti kalendorinių papročių sąsajas su ūkio darbais ir religinėmis tradicijomis.	Remdamiesi įvairiais informacijos šaltiniais, mokiniai aiškinasi, kaip kalendorinės šventės siejasi su tradiciniais ūkio darbais ir religinėmis šventėmis. Nagrinėja lokalinius kalendorinių švenčių ypatumus, aiškinasi jų paplitimą, sąsajas su ekonomine ir sociokultūrine krašto padėtimi, atlaidų tradicijomis ir panašiai.
1.8.2. Analizuoti vasaros pabaigos, rudens papročius tradicinėje bendruomenėje ir dabar. Palyginti lietuvių ir kitų tautų mirusiųjų minėjimo papročius.	1.8.2.1. Nurodyti tradicinius vasaros pabaigos ir rudens darbus, talkas, su jais susijusius papročius. 1.8.2.2. Pateikti dabartinių jaunimo talkų pavyzdžių. 1.8.2.3. Nusakyti lietuvių ir kitų tautų mirusiųjų minėjimo ir kapų lankymo papročius.	Aptaria vasaros pabaigos ir rudens darbus tradicinėje bendruomenėje (linarūtė, bulviakasis, linamynis, kūlimas), talkų ir patalkių papročius, jaunimo vaidmenį juose. Palygina tradicines ir šių dienų talkas (akcija „Darom“, medelių sodinimas ir kita), jauno žmogaus požiūrį ir indėlį į jas. Nagrinėja mirusiųjų minėjimo ir kapų lankymo papročius Lietuvoje, palygina lietuvių ir įvairių Lietuvos tautinių bendrijų tradicijas, taip pat su kaimyninių ir tolimesnių tautų papročiais.
1.8.3. Apibūdinti žiemos švenčių ir periodų lietuviškus papročius, jaunimo vaidmenį juose, palyginti su šiuolaikiniais papročiais, kai kuriomis kitų šalių tradicijomis.	1.8.3.1. Pateikti duomenų apie šv. Liucijos dienos papročius. 1.8.3.2. Papasakoti apie advento ir kitų žiemos periodų bei švenčių lietuviškus papročius, pateikti šio laikotarpio tautosakos ir folkloro pavyzdžių, atspindinčių jaunimo tarpusavio santykius. 1.8.3.3. Nusakyti Pusiaužiemio, Grabnyčių, šv. Agotos švenčių papročius. 1.8.3.4. Pateikti duomenų apie „žiemos išvijimo“ karnavalus kitose šalyse. 1.8.3.5. Apibūdinti Pelenų dienos, gavėnios ir Pusiaugavėnio papročius.	Mokiniai susipažįsta su įvairiose Europos šalyse švenčiamos šv. Liucijos dienos (gruodžio 13 d.) papročiais. Palygindami su kitų tautų papročiais, mokiniai aiškinasi, kokiomis ypatybėmis pasižymi lietuviški advento (pradedant nuo šv. Andriejaus dienos papročių, spėjimų), Kūčių, Kalėdų ir tarpušvenčio papročiai. Aptaria jaunimo vaidmenį juose, jaunimo bendravimą atspindinčią to laikotarpio tautosaką, žaidybinį ir šokamąjį folklorą. Apibūdina senąją kalėdinių vaidinimų tradiciją, pavyzdžiui, Sidaro ir jo padėjėjų vaidinimus Aukštaitijoje, sugretina su šiuolaikinio jaunimo mėgstamais persirenginėjimais ir vaidinimais („pižamų vakarėliais“, mergvakariais ir kita). Aptaria Pusiaužiemio, Grabnyčių, šv. Agotos švenčių papročius. Naudodamiesi savo patirtimi ir įvairiais informacijos šaltiniais, palygina lietuviškas Užgavėnes su tradiciniais kitų šalių „žiemos išvijimo“ karnavalais. Aiškinasi Pelenų dienos, gavėnios prasmę ir papročius, kas yra Pusiaugavėnis, kuo jis skiriasi nuo gavėnios.
1.8.4. Nagrinėti tradicinių pavasario švenčių būdingiausius bruožus. Diskutuoti apie kai kurių su meile ir draugyste susijusių švenčių naujas tradicijas Lietuvoje bei jų ištakas.	1.8.4.1. Nusakyti tradicines pavasario šventes, jų papročius ir tautosaką, muzikinį folklorą. 1.8.4.2. Pateikti duomenų apie Lietuvoje švenčiamas Valentino, Mildos ir Gegutės šventes, jų kilmę.	Pasinaudodami įvairiais šaltiniais ir savo patirtimi, mokiniai aptaria tradicines pavasario šventes (pavasario lygiadienį, Velykas, Jurgines, Sekmines ir kita). Analizuoja jų sąsajas su astronominiais ir gamtos reiškiniais, ūkio darbais, jose pasireiškiančią mitinės pasaulėžiūros ir krikščionybės jungtį, palygina su kitų tautų pavasario šventėmis. Aptaria Lietuvoje populiarėjančias naujas šventes, susijusias su meile ir draugyste (Valentino dieną, Mildos šventę, Gegutės šventę), svarsto jų vietą šiuolaikinėje kultūroje.

1.8.5. Analizuoti pagrindinių vasaros (Joninių ir Žolinių) švenčių papročius, simbolius, kilmę ir prasmę, palyginti lietuvių ir kitų tautų papročius.	1.8.5.1. Nurodyti vasaros tradicinių švenčių sąsajas su vasaros darbais. 1.8.5.2. Papasakoti apie Joninių (Rasos, Kupolės) šventės papročius, pateikti pavyzdžių apie analogiškos šventės tradicijas Latvijoje ir kitose šalyse. 1.8.5.3. Nusakyti Žolinių papročius Lietuvoje, pateikti pavyzdžių iš kaimyninių ir kitų šalių.	Mokiniai nagrinėja vasaros tradicinių švenčių sąsajas su vasaros darbais (šienapjūte, medkopiu, rugiapjūte ir kita). Remdamiesi asmenine patirtimi ir įvairiais šaltiniais, mokiniai išsamiai nagrinėja Joninių (Rasų, Kupolių) papročius tradicinėje bendruomenėje, jų reikšmę šiuolaikinėje kultūroje. Apibūdina pagrindinius šventės simbolius (ugnis, vanduo, augalai), apeiginius veiksmus (vainikų pynimas, kupoliavimas, šokiai, šokinėjimas per laužą, prausimasis rasa ir kita), tinkamą, šventės vietos parinkimą, aptaria šventės muzikinį folklorą. Lietuvos tradicijas palygina su Latvijoje švenčiama Lyguo ir Janių šventė, kaimyninių ir kitų šalių vasaros saulėgrįžos šventė. Aptaria Žolinių šventės kilmę ir papročius, susipažįsta su šios šventės tradicijomis kaimyninėse bei kitose šalyse.
2. Etnokultūrinė raiška		
2.1. Liaudies kūryba Nuostatos: suprasti ir vertinti liaudies kūrybos estetiką, ugdytis tradicinėmis vertybėmis pagrįstą skonį; vertinti save kaip savo tautos tradicinės kūrybos skleidėją ir puoselėtoją; puoselėti tarmes, suvokti jų savitumą ir grožį; suvokti ir vertinti liaudies kūrybos įvairovę, jos raišką šiuolaikinėje kultūroje, branginti tradicinės kūrybos tęstinumą.		
2.1.1. Nagrinėti tautosakos užrašymo istoriją. Analizuoti liaudies kūrybos prigimtį ir raiškos galimybes, ją vertinti atskiriant nuo kičo.	2.1.1.1. Bendrais bruožais nusakyti tautosakos užrašymo istoriją Lietuvoje, išvardyti ryškiausius rinkėjus, gausiausius folkloro, tarmių ir tautodailės fondus. 2.1.1.2. Paaiškinti sąvokas liaudies kūryba, mėgėjų kūryba, populiarioji kultūra, masinė kultūra, kičas.	Mokiniai aptaria tautosakos užrašymo istoriją, ryškiausius rinkėjus (L. Rėza, S. Stanevičius, S. Daukantas, broliai Juškos, Ch. Barčas, J. Basanavičius, A. Sabaliauskas, R. Niemi, J. Balys ir kita), organizuoto tautosakos rinkimo pradžią ir tolesnę raidą, gausiausius Lietuvoje sukauptus folkloro, tarmių ir tautodailės fondus. Nagrinėja liaudies kūrybos kolektyvinę prigimtį ir individualios kūrybinės raiškos galimybes. Aptaria sąvokas liaudies kūryba, mėgėjų kūryba, populiarioji kultūra, masinė kultūra, *kičas*. Svarsto, kuo liaudies kūryba skiriasi nuo mėgėjų kūrybos, populiariosios ir masinės kultūros, kokia kūryba yra vertinga, o kokia – kičas.
2.1.2. Analizuoti tarmių savitumus, gyvosios tradicijos būklę Lietuvoje. Tarmiškai atlikti tautosakos kūrinių, tęsti tarmiškos kalbėsenos tradicijas.	2.1.2.1. Pateikti ryškių tarmės požymių pavyzdžių, juos apibūdinti. 2.1.2.2. Pateikti tarmių gyvosios tradicijos puoselėjimo pavyzdžių.	Mokiniai išsamiai nagrinėja tarmių ir potarmių įvairovę Lietuvoje, aptaria savo nuostatas tarmių gyvosios tradicijos puoselėjimo atžvilgiu. Svarsto, kaip tarmės gyvuoja šeimose, kaimynų ir bendraamžių aplinkoje, viešoje erdvėje, žiniasklaidoje, šiuolaikinėje kūryboje. Klausydamiesi garso įrašų, nagrinėja įvairių tarmių ypatybes, pateikia įvairių tautosakos pavyzdžių su ryškiais tarmės požymiais, aiškinasi kai kurių retesnių tarmiškų žodžių reikšmę. Mokosi tautosakos kūrinių, išlaikydami jiems būdingą tarmę ar potarmę. Klausosi šiuolaikinės tarmiškos kūrybos pavyzdžių, atkartoja juos, ieško jos panašumų ir skirtumų su tradicine kūryba. Jei yra galimybė, mokykloje ar vietos bendruomenėje surengiama tarmių viktorina ar tarmiškos kūrybos vakaras. Mokytojas skatina mokinius tarmiškai atlikti tautosakos kūrinius įvairiose šeimos, mokyklos ir kitose šventėse, renginiuose, skatina dalyvauti regiono ir šalies tarmiškos kūrybos ar tautosakos atlikėjų

		konkursuose.
2.1.3. Palyginti įvairių tautų sakytinę tautosaką, vertinti jos interpretacijas grožinėje literatūroje. Mokėti sakytinės tautosakos kūrinių. Apibūdinti įvairias rašytines šiuolaikinės tautosakos formas. Surengti šiuolaikinės tautosakos konkursą ir (ar) jame dalyvauti.	2.1.3.1. Pateikti įvairių sakytinės tautosakos pavyzdžių (savo ir kitų tautų). 2.1.3.2. Pateikti tautosakos panaudojimo grožinėje literatūroje pavyzdžių. 2.1.3.3. Bendrais bruožais nusakyti įvairias rašytines šiuolaikinės tautosakos formas, pateikti jų pavyzdžių.	Naudodamiesi įvairiais informacijos šaltiniais, mokiniai palygina lietuvių (tautinės bendrijos savo) ir pasirinktos kitos tautos sakytinę tautosaką. Nagrinėja tautosakos tipažus ir būdingus siužetus, vertybines nuostatas, vertina jų interpretacijas grožinėje literatūroje. Mokosi sakytinės tautosakos kūrinių, aiškinasi jų tradicinio atlikimo stilistiką. Naudodamiesi įvairiais informacijos šaltiniais, apklausdami jaunesnius ir vyresnius už save mokinius, aptaria įvairias rašytines šiuolaikinės tautosakos formas, renka jų pavyzdžius (mokyklos švenčių, mergvakario ar vestuvių scenarijus, taisykles ir patarimus, rimtuosius ir humoristinius atminimus, mokyklinius „dokumentus“ ir panašiai). Surengia šiuolaikinės tautosakos kūrėjų ir atlikėjų konkursą ir (ar) jame dalyvauja.
2.1.4. Išsamiai nagrinėti pasirinktus atskirų etnografinių regionų dainuojamojo folkloro ir instrumentinės liaudies muzikos žanrus, palyginti su kitų tautų kūryba, vertinti liaudies muzikos panaudojimo profesionaliojoje ir šiuolaikinėje muzikoje pavyzdžius. Panaudoti liaudies muziką savo kūrybinėje raiškoje.	2.1.4.1. Pateikti pasirinktų įvairių regionų dainuojamojo folkloro žanrų pavyzdžių, nurodyti jų atlikimo stilistikos ypatumus. 2.1.4.2. Pateikti instrumentinės liaudies muzikos žanrų pavyzdžių, nurodyti jų paskirtį. 2.1.4.3. Pateikti kitų tautų tradicinės muzikos pavyzdžių. 2.1.4.4. Pateikti liaudies muzikos panaudojimo profesionaliojoje kūryboje, postfolklore, popkultūroje ir alternatyvioje muzikoje pavyzdžių.	Mokiniai išsamiai nagrinėja, kokiomis ypatybėmis pasižymi tam tikrų etnografinių regionų ir atskirų žanrų dainuojamasis folkloras, pavyzdžiui, kalendorinės, vaišių, jaunimo ir meilės, karinės-istorinės, partizanų, tremtinių ar emigrantų dainos, palygina su kitų tautų tradicine muzika. Renka gražiausią kiekvieno žanro dainą, jų mokosi. Aptaria, kokia dainos paskirtis buvo seniau ir kokia tapo dabar. Aptaria instrumentinės liaudies muzikos ypatybes, stilistiką, paskirtį, prasmę ir raidą. Lygina savo etnografinio regiono ir kitų regionų, lietuvių (tautinės bendrijos ir savo) ir kitų tautų instrumentinę liaudies muziką, ieško panašumų ir skirtumų. Mokiniai aptaria, kaip vokalinė ir instrumentinė liaudies muzika panaudojama profesionaliojoje kūryboje, postfolklore, popkultūroje ir alternatyvioje muzikoje. Išlaikydami tradicinę atlikimo stilistiką, mokosi atlikti dainuojamojo ir instrumentinio folkloro kūrinius, muzikuoti folkloro ansamblyje (pasiskirsto balsais, aiškinasi ansamblinio muzikavimo ypatumus ir kita). Savarankiškai arba mokytojo padedami mokosi liaudies muzikos aranžavimo ar kurti liaudies muzikos elementais pagrįstą originalią kūrybą, improvizacijos pradmenų.
2.1.5. Tyrinėti jaunimo šokių vakarėlių papročius, palyginti su dabartine tradicinių šokių klubų veikla Lietuvoje ir kitose šalyse, šiuolaikiniais jaunimo šokiais. Šokti tradicinius šokius, žaisti žaidimus. Surengti tradicinių šokių vakaronę, šokių ar žaidimų varžytuves ir (ar) jose dalyvauti.	2.1.5.1. Apibūdinti jaunimo šokių vakarėlių papročius tradicinėje bendruomenėje. 2.1.5.2. Pateikti duomenų apie tradicinių šokių klubų veiklą Lietuvoje ir kitose šalyse. 2.1.5.3. Pateikti pavyzdžių apie dabartines jaunimo šokių tradicijas. 2.1.5.4. Pateikti Baltijos šalių tradicinių šokių pavyzdžių.	Pasinaudodami senolių pasakojimais, publikuotais šaltiniais, mokiniai nagrinėja jaunimo šokių vakarėlių papročius tradicinėje bendruomenėje – kas, kur ir kada juos organizuodavo, dalyvaudavo, koks būdavo repertuaras, kokia šokių seka, kas grieždavo, kaip būdavo ateinama į šokius ir kaip išeinama, kokia buvo bendravimo ir šokio etika. Palygina su dabartinėmis jaunimo šokių tradicijomis, susipažįsta su tradicinių šokių klubų veikla Lietuvoje ir kitose šalyse. Taip pat susipažįsta su kitų Baltijos šalių tradiciniais šokiais, vieną kitą išmoksta šokti. Mokiniai aiškinasi, kuo pasižymi senieji tradiciniai sportiniai žaidimai – taiklumo ir vikrumo, pavyzdžiui, vaikščiojimas su kojūkais, „Duonos

	2.1.5.5. Pateikti tradicinių sportinių žaidimų pavyzdžių, juos apibūdinti.	kepimas“, „Kazio dūrimas“, jėgų bandymo, pavyzdžiui, rankų lenkimas, „rovimas už lazdos“, „Katinais eiti“, komandiniai žaidimai, pavyzdžiui, „Ritinis“, „Kiaulikė“, „Rekežys“ ir kita. Mokiniai plečia savo choreografinį ir žaidybinį repertuarą, moko šokių ir žaidimų vieni kitus. Rengia tradicinių šokių vakarones, šokių ar žaidimų varžytuves, jose dalyvauja.
2.1.6. Nagrinėti teatralizuotų vaidinimų tradicijas, Klojimo teatro ir Lietuvių folkloro teatro veiklą bei reikšmę. Taikyti įgytas žinias savo teatralizuotoje kūryboje.	Papasakoti apie įvairius tradicinius vaidinimus, pateikti duomenų apie Klojimo teatro ir Lietuvių folkloro teatro veiklą.	Mokiniai aptaria vakarėlių su vaidinimais, „klojimo vakarų“, „lietuviškų vakarų“ ir kitų teatralizuotų vaidinimų tradicijas Lietuvoje. Išsamiau nagrinėja Klojimo teatro raidą, ypatybes ir reikšmę Lietuvos kultūrai, dabartinę veiklą. Analizuoja Lietuvių folkloro teatro veiklą ir reikšmę folklorinio judėjimo plėtrai Lietuvoje. Savo etnokultūrines žinias ir gebėjimus panaudoja įvairiuose teatralizuotuose vaidinimuose, kuriant spektaklių scenarijus ir panašiai.
2.1.7. Nagrinėti regionines tautodailės tradicijas, analizuoti tautodailės atspindžius profesionaliojoje dailėje. Kurti įvairių rūšių liaudies meno kūrinius arba liaudies meno elementus panaudoti savo kūryboje.	2.1.7.1. Apibūdinti regionines tautodailės tradicijas, liaudies meno darbų ypatybes. 2.1.7.2. Pateikti liaudies meno atspindžių profesionaliojoje dailėje pavyzdžių.	Panaudodami publikuotus liaudies meno albumus, mokymosi priemones, kitus informacijos šaltinius, apsilankę mugėse, liaudies meno parodose, mokytojo padedami mokiniai apibūdina regionines tautodailės tradicijas (Vilniaus verbos, pajūrio gintaro juvelyrika, Žemaitijos medžio dirbiniai ir keramika, Aukštaitijos audiniai ir kita). Nagrinėja, kaip liaudies menas atsispindi profesionaliojoje dailėje (panaudojant meno darbų ir amatų dirbinių techniką, formas, pavidalus, spalvas, įvaizdžius, simbolius). Kiek leidžia galimybės mokosi kurti įvairių rūšių liaudies meno kūrinius, daryti tradicinius dirbinius arba liaudies meno elementus panaudoti savo kūryboje. Mokytojas skatina mokinius bendradarbiauti kūrybiniuose projektuose, dalyvauti tautodailės parodose, konkursuose.
2.2. Dalyvavimas etnokultūrinėje veikloje Nuostata: puoselėti tradicijas, jausti atsakomybę už jų tęstinumą.		
2.2.1. Rengti kalendorines ar kitas tradicines šventes, kitus renginius, kurti jų projektus ir scenarijus, juose dalyvauti atliekant įvairių folkloro rūšių kūrinius.	2.2.1.1. Žinoti tradicinių kalendorinių ar kitų tradicijomis grindžiamų švenčių papročius, jų pritaikymo kūrybiniams projektams galimybes. 2.2.1.2. Pažinti sakytinio, dainuojamojo, instrumentinio, šokamojo ir žaidybinio folkloro atlikimo stilistiką, skirtingų žanrų repertuarą.	Mokiniai rengia tradicines kalendorines ar kitas tradicijomis grindžiamas šventes mokykloje ar vietos bendruomenėje, pavyzdžiui, pakvietę žemesnių klasių mokinius, dešimtokai organizuoja Užgavėnių šventę su tradicinėmis vaikštynėmis ir baigiamąja šokių vakarone. Organizuodami šventes, mokiniai kūrybiškai interpretuoja papročius, pasigamina būdingą atributiką, dalyvauja šventėje kaip atlikėjai – griežia liaudies muzikos instrumentais, dainuoja, šoka. Pritaikydami savo žinias, kuria įvairių etninės kultūros renginių scenarijus, projektus, juos įgyvendina. Mokytojas skatina mokinius atlikti įvairių rūšių folklorą šeimos, mokyklos, bendruomenės ir kitose šventėse, renginiuose, dalyvauti regionoe ar šalies folkloro atlikėjų konkursuose. Jei yra galimybė, mokykloje ar vietos bendruomenėje mokiniai surengia tautosakos atlikėjų konkursą ar kitą renginį, jame dalyvauja.

Pagrindinio ugdymo etninės kultūros
bendrosios programos
5 priedas

PAGRINDINIO UGDYMO ETNINĖS KULTŪROS BENDROSIOS PROGRAMOS MOKINIŲ VERTINIMAS 5–10 KLASĖSE

1 lentelė

Mokinių pasiekimų lygių požymiai 5 – 6 klasėse

Lygiai / Pasiekimų sritys	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
1. Etninės kultūros vertybių bei reiškinių pažinimas ir vertinimas	Mokytojo ir šeimos narių padedamas nusako šeimos ir giminės tradicijas, fragmentiškai apibūdina jų ypatybes. Mokytojo padedamas nagrinėja kai kuriuos paprotinio elgesio ir vertybių elementus. Bendrais bruožais nusako kai kurias savo sąsajas su tauta ir bendruomene. Suvokia, kas yra pakantumas kitų tautų ir religijų žmonėmis.	Domisi šeimos ir giminės tradicijomis, jaučia atsakomybę ir pareigą jas puoselėti. Mokytojo padedamas nagrinėja paprotinį elgesį ir vertybes, suvokia jų išsaugojimo svarbą. Bendrais bruožais nusako savo sąsajas su tauta ir bendruomene, puoselėja meilę gimtajam kraštui. Formuojasi nuostatas pagarbiai elgtis su kitų tautų ir religijų žmonėmis.	Išsamiai apibūdina šeimos ir giminės tradicijas, jas vertina, jaučia atsakomybę ir pareigą jas puoselėti. Domisi ir kryptingai nagrinėja paprotinį elgesį ir vertybes, suvokia jų išsaugojimo bei tęstinumo svarbą. Apibūdina savo sąsajas su tauta ir bendruomene, puoselėja meilę Tėvynei. Geba parodyti pagarbą kitų tautų ir religijų žmonėms.
	Padedamas išskiria bent vieno Lietuvos etnografinio regiono ypatumus, apibūdina kai kuriuos artimiausios aplinkos kultūrinio kraštovaizdžio objektus. Padedamas nurodo kai kuriuos gamtos reiškinių, augalijos ir gyvūnijos įvaizdžius tradicinėje pasaulėžiūroje ir tautosakoje. Bendrais bruožais nusako baltų kalendorius, kai kuriuos būdingiausius kalendorinius papročius, mokytojo padedamas palygina kai kurias tradicines ir dabartines šventes, nurodo kai kuriuos tradicinius darbus ir amatus.	Mokytojo padedamas apibūdina Lietuvos etnografinius regionus ir gyvenamosios vietovės kultūrinį kraštovaizdį, vietos tradicijas, jas puoselėja. Mokytojo padedamas aptaria gamtos reiškinių, augalijos ir gyvūnijos įvaizdžius tradicinėje pasaulėžiūroje ir tautosakoje, ugdosi pagarbą gamtai. Apibūdina baltų kalendorius, tradicinius kalendorinius papročius, mokytojo padedamas palygina kai kurias tradicines ir dabartines šventes. Brangina tautos kalendorinius papročius. Apibūdina tradicinius darbus ir amatus. Suvokia darbštumą kaip itin gerą žmogaus savybę.	Apibūdina pagrindinius Lietuvos etnografinių regionų ypatumus, domisi gyvenamosios aplinkos kultūriniu kraštovaizdžiu, vietos tradicijomis, jas vertina ir puoselėja. Išsamiai apibūdina gamtos reiškinių, augalijos, gyvūnijos įvaizdžius tradicinėje pasaulėžiūroje ir tautosakoje, ugdosi pagarbą gamtai, ekologines nuostatas. Apibūdina baltų kalendorius, domisi ir kryptingai tyrinėja kalendorinius papročius, palygina tradicines ir dabartines šventes. Brangina tautos kalendorinius papročius, paaiškina jų vertę. Apibūdina tradicinius darbus ir amatus, palygina su dabartiniais darbais. Vertina darbštumą kaip itin gerą žmogaus savybę, siekia įgyti tradicinių amatų gebėjimų.

	Padedamas randa etnokultūrinės informacijos mokytojo nurodytuose šaltiniuose, paskatintas klausia, kartais išsako savo nuomonę. Paaiškina tik elementarias išmoktas etnokultūrines sąvokas, tinkamai jas vartoja.	Randa etnokultūrinės informacijos mokytojo nurodytuose šaltiniuose, paskatintas klausia apie kai kuriuos etninės kultūros reiškinius ir vertybes, išsako savo nuomonę. Supranta ir tinkamai vartoja daugumą išmoktų etnokultūrinių sąvokų.	Randa etnokultūrinės informacijos mokytojo nurodytuose šaltiniuose, klausia ir ieško atsakymų apie kai kuriuos etninės kultūros reiškinius ir vertybes, išsako savo nuomonę. Supranta ir tinkamai vartoja beveik visas išmoktas etnokultūrines sąvokas.
2. Etnokultūrinė raiška	Padedamas fragmentiškai atpažįsta tarmes ir potarmes, bent vieno etnografinio regiono folklorą, kai kurias tautodailės formas. Skatinamas bendrauja su savo vietovės liaudies kūrybos pateikėjais, folkloro ansambliais ir tautodailininkais. Moka bent vieno žanro folkloro (sakytinio, dainuojamojo ar instrumentinio) kūrinių. Šoka kai kuriuos nesudėtingus liaudies šokius. Moka žaisti kelis tradicinius žaidimus. Sukuria kelis nesudėtingus tautodailės ir tradicinių amatų dirbinius.	Mokytojo padedamas mokosi atpažinti skirtingas tarmes ir potarmes, atskirų etnografinių regionų folklorą, įvairias tautodailės formas. Bendrauja su savo vietovės liaudies kūrybos pateikėjais, folkloro ansambliais ir tautodailininkais. Domisi sakytinio, dainuojamojo, instrumentinio folkloro įvairaus žanro kūriniais, dalį jų moka, sugeba pasidaryti bent vieną nesudėtingą liaudies muzikos instrumentą. Šoka nesudėtingus liaudies šokius, žaidžia kai kuriuos tradicinius žaidimus. Kuria nesudėtingus tautodailės ir tradicinių amatų dirbinius.	Domisi ir atpažįsta skirtingas tarmes ir potarmes, apibūdina atskirų etnografinių regionų folklorą, įvairias tautodailės formas. Aktyviai bendrauja su savo vietovės liaudies kūrybos pateikėjais, folkloro ansambliais ir tautodailininkais. Moka sakytinio, dainuojamojo, instrumentinio folkloro įvairaus žanro kūrinių, geba pasidaryti nesudėtingus liaudies muzikos instrumentus. Šoka nesudėtingus liaudies šokius ir kitus moko juos šokti. Žaidžia kai kuriuos tradicinius žaidimus ir paskatina kitus juos žaisti. Kuria nesudėtingus tautodailės ir tradicinių amatų dirbinius
	Skatinamas dalyvauja mokyklos etnokultūrinėje veikloje (kalendorinėse šventėse ir kituose renginiuose), atlieka jam paskirtą nesudėtingą vaidmenį. Dalyvauja kai kuriose bendruomenės tradicinėse šventėse. Skatinamas dalyvauja mokyklos ar vietos bendruomenės talkose. Klausiamas nurodo savo mokymosi sunkumus ir sėkmingos veiklos sritis.	Dalyvauja mokyklos etnokultūrinėje veikloje, bendruomenių šventėse ir etninės kultūros renginiuose (kalendorinėse šventėse, vakaronėse, viktorinose, konkursuose ir kita). Skatinamas dalyvauja mokyklos ar vietos bendruomenės talkose, veikia siekdamas bendrų tikslų. Apmąsto savo mokymosi sunkumus ir pasiekimus, nurodo labiausiai patinkamą etnokultūrinės veiklos sritį.	Noriai dalyvauja mokyklos etnokultūrinėje veikloje, bendruomenių šventėse ir etninės kultūros renginiuose (kalendorinėse šventėse, vakaronėse, viktorinose, konkursuose ir kita.). Dalyvauja mokyklos ar vietos bendruomenės talkose siekdamas individualių ir bendrų tikslų. Sėkmingai taiko mokymosi strategijas, jaučia atsakomybę už mokymosi rezultatus, tardamasis su mokytoju išsikelia mokymosi uždavinius.

2 lentelė

Mokinių pasiekimų lygių požymiai 7–8 klasėse

Lygiai / Pasiekimų sritys	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
1. Etnokultūros vertybių bei reiškinių pažinimas ir vertinimas.	Bendrais bruožais nusako skirtingoje aplinkoje gyvenančių žmonių bendruomeninio gyvenimo tradicijas. Padedamas pateikia paprotinio elgesio ir tradicinio etiketo pavyzdžių. Fragmentiškai nusako tautinio kostiumo raidą Lietuvoje, pateikia kai kurių kitų šalių tautinio kostiumo pavyzdžių. Parodo pakantumą kitoms tautoms ir religijoms.	Apibūdina bendruomeninio gyvenimo raidą ir tradicijas Lietuvoje, suvokia jų vertę. Nagrinėja paprotinį elgesį ir tradicinį etiketą, palygina savo ir kitų tautų bei religijų papročius, juos gerbia. Apibūdina tautinio kostiumo raidą Lietuvoje, suvokia jo kaip tautos simbolio prasmę ir svarbą, palygina su kitų tautų tradicijomis. Pagarbiai elgiasi su kitų tautų ir religijų žmonėmis.	Išsamiai apibūdina bendruomeninio gyvenimo raidą ir tradicijas Lietuvoje, suvokia jų vertę. Kryptingai tyrinėja paprotinį elgesį ir tradicinį etiketą, palygina savo ir kitų tautų bei religijų papročius, paprotinio elgesio normas taiko kasdieniame gyvenime. Išsamiai apibūdina tautinio kostiumo raidą Lietuvoje, suvokia jo kaip tautos simbolio prasmę ir svarbą. Lygindamas su kitomis šalimis nagrinėja, kaip dabar puoselėjamos tautinio kostiumo tradicijos. Nuosekliai laikosi pagarbos kitoms tautoms ir religijoms nuostatų.
	Bendrais bruožais nusako kai kuriuos namų sampratos etninėje kultūroje požymius. Padedamas apibūdina baltų pasaulėžiūrą, mitologiją ir religiją, formuojasi pagarbų požiūrį į gamtą. Apibūdina visiems žinomiausius kalendorinius papročius, palygina kai kurias tradicines ir dabartines šventes, pateikia kai kurių kitų religijų kalendorinių papročių pavyzdžių. Turi žinių apie tradicinius amatus, apibūdina kai kurias savo krašto amatininkystės tradicijas.	Apibūdina namų sampratą etninėje kultūroje, brangina ir puoselėja ryšį su gimtaisiais namais. Nagrinėja baltų pasaulėžiūrą, mitologiją ir religiją, formuojasi pagarbų požiūrį ir atsakomybe grįstą elgesį su gamta. Nurodo kalendorinių papročių ryšį su gamtos ir astronominiais reiškiniais, apibūdina šventes ir jų papročius, palygina kai kurias tradicines ir dabartines šventes, nurodo Kalėdų ir Velykų skirtumus įvairiose konfesijose. Vertina ir puoselėja kalendorinius papročius. Nagrinėja tradicinius amatus, aptaria savo vietovės amatininkystės tradicijas.	Išsamiai apibūdina namų sampratą etninėje kultūroje, brangina ir puoselėja ryšį su gimtaisiais namais. Nagrinėja baltų pasaulėžiūrą, mitologiją ir religiją, jų dermę su krikščionybe etninėje kultūroje, formuojasi pagarbų požiūrį ir atsakomybe grįstą elgesį su gamta. Paaiškina kalendorinių papročių ryšį su gamtos ir astronominiais reiškiniais, nagrinėja švenčių reikšmę ir prasmę, palygina kai kurias tradicines ir dabartines šventes, apibūdina Kalėdų ir Velykų skirtumus įvairiose konfesijose. Vertina ir puoselėja kalendorinius papročius. Nagrinėja tradicinius amatus ir verslus, jų raidą, aptaria savo vietovės tradicijas, ugdosi nuostatą puoselėti tradicinę amatininkystę.
	Tinkamai vartoja kai kurias išmoktas etnokultūrines sąvokas.	Supranta ir tinkamai vartoja daugumą išmoktų etnokultūrinių sąvokų.	Supranta ir tinkamai įvairiuose kontekstuose vartoja visas išmoktas

	Randa etnokultūrinę informaciją mokytojo nurodytuose šaltiniuose, išsako savo nuomonę.	Randa etnokultūrinę informaciją mokytojo nurodytuose šaltiniuose, domisi etnine kultūra, dažniausiai argumentuotai išsako savo nuomonę.	etnokultūrines sąvokas. Randa etnokultūrinės informacijos mokytojo nurodytuose ir savarankiškai pasirinktuose šaltiniuose, kryptingai domisi etnine kultūra, argumentuotai išsako savo nuomonę.
2. Etnokultūrinė raiška.	Padedamas atpažįsta kai kurias tarmes ir potarmes, folkloro žanrus, nurodo kai kurias tautodailės rūšis, bendrais bruožais apibūdina liaudies meno simboliką. Nurodo kai kuriuos stilizuotos liaudies kūrybos pavyzdžius. Mokosi įvairių folkloro kūrinių, kelis geba atlikti. Moka šokti bent vieną liaudies šokį, gana pasyviai dalyvauja šokių vakaronėje. Žino kai kuriuos tradicinius žaidimus. Padedamas padaro nesudėtingus tautodailės dirbinius.	Atpažįsta įvairias tarmes ir potarmes, folkloro žanrus, kai kuriuos palygina, kokie jie yra skirtinguose regionuose, apibūdina tautodailės rūšis, liaudies meno simboliką. Mokosi atpažinti autentišką ir stilizuotą, transformuotą liaudies kūrybą. Moka įvairaus žanro folkloro (sakytinio, dainuojamojo ir instrumentinio) kūrinių, suvokia jų regioninę specifiką. Šoka įvairius liaudies šokius, dalyvauja šokių vakaronėse. Žaidžia įvairius tradicinius žaidimus, moko jų kitus. Kuria įvairius tautodailės ir tradicinių amatų dirbinius.	Pateikia įvairių tarmių ir potarmių pavyzdžių, suvokia folkloro įvairovę, palygina skirtingų etnografinių regionų liaudies kūrybos pavyzdžius, nagrinėja tautodailės rūšis, liaudies meno simboliką. Geba atpažinti autentišką ir stilizuotą, transformuotą liaudies kūrybą. Moka įvairaus žanro folkloro (sakytinio, dainuojamojo ir instrumentinio) kūrinių, suvokia jų regioninę ir tradicinio atlikimo specifiką. Šoka įvairius liaudies šokius, dalyvauja šokių vakaronėse. Žaidžia ir moko kitus tradicinių žaidimų. Kuria įvairius tautodailės ir tradicinių amatų dirbinius išmėgindamas įvairias technikas.
	Mokytojo skatinamas kartais dalyvauja mokyklos etnokultūrinėje veikloje, kai kuriose bendruomenės šventėse. Pasyvus mokyklos ir vietos bendruomenės talkose.	Dalyvauja įvairioje mokyklos ir bendruomenės etnokultūrinėje veikloje. Mokyklos ir bendruomenės talkų tradicijas tapatina su socialine veikla, joje dalyvauja.	Pritaikydamas savo žinias, aktyviai dalyvauja mokyklos etnokultūrinėje veikloje ir bendruomenės etnokultūriniuose renginiuose. Mokyklos ir vietos bendruomenės talkų tradicijas tapatina su socialine veikla ir aktyviai joje dalyvauja.
	Dirbdamas individualiai ar su grupe atlieka, kas nurodyta. Kartais siekia grįžtamosios informacijos, kad galėtų siekti geresnių rezultatų.	Dirbdamas individualiai ir su grupe jaučia atsakomybę už bendrą rezultatą. Siekia grįžtamosios informacijos, kad galėtų tobulinti savo etnokultūrinius gebėjimus.	Aktyviai įsitraukia į veiklą, imasi vadovauti grupei, veikia pasitikėdamas savo jėgomis. Siekia grįžtamosios informacijos, kad galėtų tobulinti savo etnokultūrinius gebėjimus, taip pat skatina tobulėti kitus.

3 lentelė

Mokinių pasiekimų lygių požymiai 9–10 klasėse

Lygiai / Pasiekimų sritys	Patenkinamas	Pagrindinis	Aukštesnysis
1. Etninės kultūros vertybių bei reiškinių pažinimas ir vertinimas.	Bendrais bruožais apibūdina žmogaus gyvenimo ciklo apeigas ir papročius. Padedamas apibūdina paprotinę teisę, bendravimo su įvairaus amžiaus, socialinės padėties, lyties, tautybės ir tikėjimo žmonėmis papročius. Aptaria tautos sampratą ir tradicijas, tautinės bei pilietinės savimonės raidą Lietuvoje. Apibūdina kai kuriuos kitų tautų kultūrinius bei religinius ypatumus, pagarbiai vertina kultūrų įvairovę.	Apibūdina žmogaus gyvenimo ciklo apeigas ir papročius, suvokia jų prasmę. Tyrinėja paprotinę teisę, bendravimo su įvairaus amžiaus, socialinės padėties, lyties, tautybės ir tikėjimo žmonėmis papročius. Apibūdina tautos sampratą ir tradicijas, tautinės bei pilietinės savimonės raidą Lietuvoje, jaučia atsakomybę už savo tautą ir jos likimą. Gerbia kitų tautų kultūrinius bei religinius ypatumus, pagarbiai vertina kultūrų įvairovę.	Išsamiai analizuoja žmogaus gyvenimo ciklo apeigas ir papročius, suvokia jų prasmę. Tyrinėja ir vertina paprotinę teisę, bendravimo su įvairaus amžiaus, socialinės padėties, lyties, tautybės ir tikėjimo žmonėmis papročius. Nagrinėja tautos sampratą ir tradicijas, vertina tautinės bei pilietinės savimonės raidą Lietuvoje, jaučia atsakomybę už savo tautą ir jos likimą. Tyrinėja ir gerbia kitų tautų kultūrinius bei religinius ypatumus, pagarbiai vertina kultūrų įvairovę.
	Bendrais bruožais nusako pagrindines Lietuvos kultūrinio kraštovaizdžio ir tradicinės architektūros ypatybes, suvokia jų vertę.	Tyrinėja Lietuvos kultūrinį kraštovaizdį ir tradicinę architektūrą, palygina su kitų šalių tradicine architektūra. Laikosi nuostatos puoselėti kultūros paveldą Lietuvoje ir pasaulyje.	Kryptingai tyrinėja Lietuvos kultūrinį kraštovaizdį, tradicinę architektūrą, vertina savitumus ir palygina su kitų šalių tradicine architektūra. Laikosi nuostatos puoselėti kultūros paveldą Lietuvoje ir pasaulyje.
	Aptaria liaudies žiniją apie dangaus šviesulius, nurodo kai kuriuos jų įvaizdžius tautosakoje, tautodailėje ir tradicinėje pasaulėžiūroje. Apibūdina kalendorinius papročius ir jaunimo vaidmenį juose, kai kurias tradicines ir dabartines kalendorines šventes, jaučia pagarbą tradicijoms.	Analizuoja liaudies žiniją apie dangaus šviesulius, apibūdina jų įvaizdžius tautosakoje, tautodailėje ir tradicinėje pasaulėžiūroje. Tyrinėja kalendorinių papročių įvairovę, vertina jaunimo vaidmenį juose, palygina kai kurias tradicines ir dabartines kalendorines šventes, savo ir kitų tautų tradicijas, jas gerbia.	Analizuoja ir vertina liaudies žiniją apie dangaus šviesulius, apibūdina jų įvaizdžius tautosakoje, tautodailėje ir tradicinėje pasaulėžiūroje, sąsajas su pasaulio modelio samprata. Tyrinėja kalendorinių papročių įvairovę, vertina jaunimo vaidmenį juose, palygina kai kurias tradicines ir dabartines kalendorines šventes, savo ir kitų tautų tradicijas. Jaučia atsakomybę už kalendorinių papročių išsaugojimą.
	Nusako įvairius tradicinius verslus, amatus ir darbus, kitą tradicinę ūkinę veiklą, apibūdina kai kuriuos jos ypatumus, vertina tradicinių amatų ir	Nagrinėja tradicinius verslus, amatus ir darbus, kitą tradicinę ūkinę veiklą, apibendrina svarbiausius jos ypatumus, vertina tradicinių amatų ir verslų reikšmę dabarčiai.	Išsamiai nagrinėja tradicinius verslus, amatus ir darbus, kitą tradicinę ūkinę veiklą, apibendrina svarbiausius jos ypatumus, vertina tradicinių amatų ir verslų reikšmę dabarčiai, svarsto galimas

	verslų reikšmę dabarčiai.		plėtros perspektyvas.
	Supranta kai kurias išmoktas etnokultūrines sąvokas, tinkamai jas vartoja. Kartais dalyvauja diskusijose aktualiais etninės kultūros klausimais, žino kai kuriuos etnokultūrinės informacijos šaltinius.	Supranta ir tinkamai vartoja daugumą išmoktų etnokultūrinių sąvokų. Kelia etninės kultūros puoselėjimo problemas, siūlo jų sprendimo galimybes ir diskutuoja aktualiais klausimais, atsirenka etnokultūrinės informacijos šaltinius.	Paaiškina ir tinkamai įvairiuose kontekstuose vartoja išmoktas etnokultūrines sąvokas. Kelia etninės kultūros puoselėjimo problemas, siūlo originalias jų sprendimo galimybes, diskutuoja aktualiais klausimais ir savarankiškai gilinasi į etninės kultūros sritį, kritiškai vertina ir atsirenka etnokultūrinės informacijos šaltinius.
2. Etnokultūrinė raiška.	Suvokia tarmių gyvosios tradicijos tęstinumo problemas. Bendrais bruožais apibūdina kai kurių folkloro žanrų ir tautodailės rūšių regionines ypatybes. Geba skirti liaudies kūrybą nuo kičo. Moka bent poros žanrų folkloro (sakytinio, dainuojamojo ar instrumentinio) kūrinių, suvokia jų regioninę specifiką. Sugeba pašokti kelis liaudies šokius, dalyvauja šokių vakaronėse. Moka tradicinių žaidimų. Sukuria kelis tautodailės ir tradicinių amatų dirbinius.	Suvokia liaudies kūrybos prigimtį, svarsto tarmių gyvosios tradicijos tęstinumo problemas. Apibūdina įvairių folkloro žanrų ir tautodailės rūšių regionines ypatybes, kai kuriuos palygina su kitų tautų kūryba. Vertina liaudies kūrybos interpretacijas profesionaliajame mene. Geba skirti liaudies kūrybą nuo kičo. Moka įvairaus žanro folkloro kūrinių, suvokia jų vertę ir regioninę specifiką. Šoka įvairius liaudies šokius, dalyvauja šokių vakaronėse. Moka ir kitus moko įvairių tradicinių žaidimų. Kuria tautodailės ir tradicinių amatų dirbinius.	Suvokia liaudies kūrybos prigimtį, svarsto tarmių gyvosios tradicijos tęstinumo problemas. Tyrinėja įvairius folkloro žanrus ir tautodailės rūšis, jų regionines ypatybes, palygina su kitų tautų kūryba. Vertina liaudies kūrybos interpretacijas mėgėjų ir profesionaliajame mene, šiuolaikinėje kūryboje. Geba skirti liaudies kūrybą nuo kičo. Moka įvairaus žanro folkloro kūrinių, suvokia jų vertę, regioninę ir tradicinio atlikimo specifiką. Šoka įvairius liaudies šokius, dalyvauja šokių varžytuvėse ir (ar) vakaronėse. Moko kitus įvairių tradicinių žaidimų, dalyvauja jų varžytuvėse. Panaudodamas įvairias technikas, kuria tautodailės ir tradicinių amatų dirbinius.
	Paskatintas dalyvauja mokyklos ir vietos bendruomenės etnokultūrinėse veiklose, pritaikydamas savo etnokultūrinius gebėjimus, padeda įgyvendinti bendras idėjas. Talkų tradicijas tapatina su socialine veikla, paskatintas joje dalyvauja, stengiasi sąžiningai atlikti paskirtą vaidmenį.	Dalyvauja mokyklos ir bendruomenės etnokultūrinėse veiklose, pritaikydamas savo žinias, kuria įvairių etninės kultūros renginių scenarijus, projektus, juos įgyvendina. Talkų tradicijas tapatina su socialine veikla, joje dalyvauja, kultūrinei talkų daliai pritaiko savo etnokultūrines žinias ir gebėjimus.	Aktyviai dalyvauja mokyklos ir bendruomenės etnokultūrinėse veiklose, pritaikydamas savo žinias, kuria įvairių etninės kultūros renginių scenarijus, projektus, aktyviai ir kūrybiškai juos įgyvendina, įtraukia kitus. Talkų tradicijas tapatina su socialine veikla, aktyviai joje dalyvauja ir skatina dalyvauti kitus, kultūrinei talkų daliai pritaiko savo etnokultūrines žinias ir gebėjimus.
	Nusako savo	Numato savo etnokultūrinių	Numato savo etnokultūrinės

	etnokultūrinius interesus, gebėjimų pobūdį ir tobulinimosi galimybes, grįžtamąją informaciją panaudoja tolesnio mokymosi tikslais.	interesų plėtojimo būdus, tikslingai naudojasi etninės kultūros mokymosi strategijomis, grįžtamąją informaciją panaudoja tolesnio mokymosi tikslais.	patirties tobulinimo būdus, grįžtamąją informaciją panaudoja keldamas naujus tikslus, teikia siūlymus dėl kitų mokinių etnokultūrinės veiklos. Tikslingai ir veiksmingai naudojasi etninės kultūros mokymosi strategijomis.

_____

Pagrindinio ugdymo etninės kultūros
bendrosios programos
6 priedas

PAGRINDINIO UGDYMO ETNINĖS KULTŪROS BENDROSIOS PROGRAMOS INTEGRAVIMO Į ATSKIRUS DALYKUS PAGAL TEMINES SRITIS PAVYZDŽIAI

Nr.	Teminė sritis	Koncentras	Integruotos etninės kultūros pamokos
1	Šeima, giminė ir tradicijos	5–6 kl.	Istorijos, etikos, lietuvių k., gimtosios k.
	Bendruomenė ir tradicijos	7–8 kl.	Istorijos, etikos
	Tauta ir tradicijos	9–10 kl.	Istorijos, pilietiškumo ugdymo
2	Žmogaus gyvenimo ciklo tarpsniai ir apeigos	9–10 kl.	Etikos, lietuvių k., gimtosios k., muzikos, šokio, istorijos
	Jaunimo brandos apeigos ir papročiai	9–10 kl.	Etikos, lietuvių k., gimtosios k., muzikos, šokio
3	Paprotinis elgesys ir vertybės	5–6 kl.	Etikos, lietuvių k., gimtosios k., muzikos
	Paprotinis elgesys ir tradicinis etiketas	7–8 kl.	Etikos, lietuvių k., gimtosios k., muzikos
	Paprotinė teisė ir elgesys	9–10 kl.	Istorijos, pilietiškumo ugdymo
4	Mitybos ir sveikatos tausojimo papročiai	5–6 kl.	Technologijų
5	Etnografiniai regionai	5–6 kl.	Lietuvių k., muzikos, dailės ir technologijų, geografijos
	Gyvenamoji aplinka	5–6 kl.	Istorijos, lietuvių k., geografijos
	Namai etninėje kultūroje	7–8 kl.	Lietuvių k., gimtosios k., dailės ir technologijos
	Kultūrinis kraštovaizdis ir tradicinė architektūra	9–10 kl.	Istorijos, geografijos, dailės ir technologijų
6	Gamta tradicinėje kultūroje	5–6 kl.	Lietuvių k., gimtosios k., gamtos ir žmogaus.
	Pasaulėjauta, mitologija ir religija	7–8 kl.	Istorijos, lietuvių k.
	Liaudies astronomija	9–10 kl.	Fizikos, lietuvių k., gimtosios k., dailės ir technologijų
7	Kalendorinės šventės ir papročiai	5–6 kl.	Lietuvių k., gimtosios k., tikybos, muzikos, šokio, teatro, dailės ir technologijų
	Kalendoriniai papročiai	7–8 kl.	
		9–10 kl.	
8	Tradiciniai darbai ir amatai	5–6 kl.	Dailės ir technologijų, istorijos
	Tradiciniai amatai	7–8 kl.	Dailės ir technologijų, istorijos
	Tradicinė ūkinė veikla	9–10 kl.	Dailės ir technologijų, istorijos, lietuvių k., gimtosios k., muzikos, ekonomikos ir verslo
9	Tautinis kostiumas	7–8 kl.	Dailės ir technologijų
10	Liaudies kūryba	5–6 kl.	Lietuvių k., gimtosios k., muzikos, šokio, teatro, kūno kultūros, dailės ir technologijų
		7–8 kl.	
		9–10 kl.	

_____